

Grunnmodell for hjelpetiltak

Rapport 2022 - 21

Proba-rapport nr. 2022 - 21, Prosjekt nr.
ISSN: 1891-8093
TT/TB, LS, TA, 2.12.22

--

Offentlig

--

Grunnmodell for hjelpetiltak

Et forsøk i ti barneverntjenester

Utarbeidet for Bufdir

Rapport 2022 - 21

NORDLANDSFORSKNING
NORDLAND RESEARCH INSTITUTE

PROBA
samfunnsanalyse

Forord

På oppdrag for Bufdir har Proba samfunnsanalyse i samarbeid med Nordlandsforskning fulgt et forsøk med Grunnmodell i ti barneverntjenester.

Vi vil takke ledere og ansatte ved alle barneverntjenestene som har delt erfaringer med oss. Stor takk også til de foreldrene og ungdommene som har deltatt, og som takket ja til at vi kunne intervju dem.

Videre vil vi takke Elise Skarsaune og Helene Vedeld fra Bufdir for godt samarbeid.

Prosjektleder for dette prosjektet har vært Trude Thorbjørnsrud. Tonje Bentzen, Lise Solvoll og Therese Andrews (Nordlandsforskning) har vært prosjektmedarbeidere.

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	1
1. INNLEDNING	7
1.1 Bakgrunn for oppdraget.....	7
1.2 Problemstillinger	9
1.3 Vår tilnærming til problemstillingene	9
1.4 Hjelpetiltaksarbeid – kunnskapsoversikt	10
2. UTVIKLING OG UTPRØVING AV GRUNNMODELLEN	16
2.1 Om Grunnmodellen	16
2.2 Samskapingsmetodikk	18
2.3 Veiledning og samlinger	18
2.4 Metoder og innhold for Grunnmodell for familier med barn fra 4 til 12 år. 19	
2.5 Metoder og innhold i Grunnmodell for ettervern.....	20
2.6 Grunnmodellens arbeidsdokumenter	21
3. METODE OG DATAINNSAMLING	24
3.1 Metode	24
3.1.1 Datainnsamling.....	25
3.1.2 Analyse av datamaterialet.....	28
4. BARNEVERNTJENESTENE SOM ER MED I UTPRØVINGEN.....	30
4.1 Kjennetegn ved barneverntjenestene som er med på utprøvingen.....	30
4.2 Utfordringer i hjelpetiltaksarbeidet.....	35
4.2.1 Organisatoriske utfordringer.....	35
4.2.2 Råd og veiledning.....	37
4.3 Utforming og evaluering av tiltaksplaner	38
4.3.1 Samarbeidstiltak.....	39
4.3.2 Samarbeid med familier med barn mellom 4 og 12 år	39
4.3.3 Minoritetsfamilier	39
4.3.4 Ettervern.....	40
4.3.5 Egen vurdering av hjelpetiltaksarbeid	41
4.4 Oppsummering.....	42
5. GRUNNMODELLEN FOR HJELPETILTAK FOR FAMILIER MED BARN FRA 4 TIL 12 ÅR.....	44
5.1 Rekruttering av familier til utprøvingen.....	44
5.2 Kontakthypighet.....	45
5.3 Erfaringer med bruk av Grunnmodellen	45
5.3.1 BBiS-trekanten og kartlegging.....	45
5.3.2 Familieveiledningsmodulen	46
5.3.3 Kontaktpersonens rolle.....	50
5.3.4 Foreldres medvirkning.....	51
5.4 Barns medvirkning.....	52
5.4.1 Samtaler med barna.....	52
5.4.2 De tre husene	53
5.5 Kultursensitivitet	54
5.5.1 Nettverksarbeid og samarbeid med andre instanser.....	57
5.5.2 Tiltaksplan	58
5.6 Utfordringer ved Grunnmodellen for familier med barn fra 4 til 12 år	58
5.7 Barneverntjenestenes erfaringer med opplæring og veiledning.....	59
5.8 Foreldres erfaringer.....	60

5.8.1	Begrunnelse for deltakelse.....	60
5.8.2	Arbeid med tiltaksplaner.....	60
5.8.3	Nettverk og samarbeid.....	60
5.8.4	Familieveiledningen.....	61
5.8.5	Foreldres opplevelse av barnas involvering.....	63
5.8.6	Foreldres opplevelse av egen medvirkning.....	64
5.8.7	Utbytte av veiledningen.....	65
5.8.8	Opplevd forskjell i kontakt med barnevernet sammenliknet med tidligere veiledning.....	66
5.9	Oppsummering.....	67
6.	ERFARINGER MED UTPRØVING AV GRUNNMODELL FOR ETTERVERN....	69
6.1	Kunnskapsmodellen «ungdommens behov i sentrum».....	70
6.1.1	Kartlegging.....	70
6.2	Hva er viktig for deg?.....	74
6.3	Matrise for oppsummering av risiko- og beskyttelsesfaktorer.....	75
6.4	Valg av hjelpetiltak.....	76
6.5	Kultursensitivitet.....	77
6.6	Medvirkning og hyppigere kontakt.....	78
6.7	Tiltaksplaner og evaluering.....	78
6.8	Utfordringer ved Grunnmodell for ettervern.....	79
6.9	Veiledning i utprøvingen.....	81
6.10	Erfaringer fra ungdom i ettervern.....	82
6.11	Oppsummering.....	89
7.	HVILKE ENDRINGER VISER TILTAKSPLANER OG SPØRREUNDERSØKELSER?.....	90
7.1	Gjennomgang av tiltaksplaner.....	90
7.2	Hva viser spørreundersøkelsen?.....	95
7.2.1	Respondentenes vurdering av egne ferdigheter på ulike områder.....	95
7.2.2	Arbeid på ulike områder.....	96
7.3	Vurdering av ulike utsagn knyttet til arbeidsmåter.....	96
8.	NASJONAL IMPLEMENTERING AV GRUNNMODELLEN.....	100
8.1	Hvor ressurskrevende var utprøvingen?.....	100
8.1.1	Samskaping og utprøving.....	100
8.1.2	Hvilke ressurser har det krevd?.....	100
8.2	Videreføring internt?.....	102
8.2.1	Hva er viktig med tanke på implementering?.....	103
8.3	Hvordan implementere nasjonalt?.....	105
8.4	Oppsummering.....	107
9.	KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER.....	109
9.1	Grunnmodellens påvirkning på barneverntjenestenes arbeid.....	109
9.2	Måltrettet og treffsikker hjelp til rett tid.....	111
9.3	Hvilken sammenheng er det mellom faglige anbefalinger, opplæring og praksis?.....	112
9.4	Betydningen av tjenestenes ulikheter for modellens benyttelse og nytteverdi.....	112
9.5	Anbefalinger.....	113
	LITTERATUR.....	115
	VEDLEGG.....	116

Sammendrag og konklusjoner

Bakgrunn

På oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og i samarbeid med Nordlandsforskning har Proba samfunnsanalyse fulgt et forsøk med utprøving av Grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten. Dette er en nasjonal satsing som har foregått i perioden 2020-2022.

Flere tilsyns- og forskningsrapporter har pekt på kvalitetsmessige og strukturelle utfordringer i barneverntjenestens hjelpetiltaksarbeid. En faglig utvikling av hjelpetiltaksarbeidet inngår derfor nå i den nasjonale kvalitets- og kompetansesatsingen for det kommunale barnevernet som omtales i Prop 73. L (2016-2017) *Om endringer i barnevernsloven*.

Bufdir har sammen med kunnskapssentrene Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge (NUBU), Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP) øst og sør, og Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU) vest, hatt ansvar for utvikling av Grunnmodell for hjelpetiltak. Det overordnede målet med Grunnmodellen er at den skal føre til en omforent forståelse av hva som er faglig forsvarlig hjelpetiltaksarbeid, mer treffsikre tiltak tilpasset både barn og foreldres behov, familien skal i større grad være med å velge blant aktuelle tiltak, og ungdom, barn og foreldre skal være mer tilfredse med hjelpen fra barnevernet. Tiltakene skal evalueres og justeres systematisk gjennom aktiv bruk av tiltaksplan.

Grunnmodellen er blitt utviklet gjennom en samskappingsprosess, der ti barnevernstjenester har bidratt med innspill og deltatt i utprøving av metodikk. I utviklingen av modellen er det foreløpig gjort en prioritering av to målgrupper; familier med barn mellom 4 og 12 år med hjelpetiltak, og ungdom og unge voksne mellom 18 og 25 år som ønsker ettervern i barnevernet.

Grunnmodellen omfatter verktøy og anbefalinger for prosessen fra kartlegging til utforming av tiltak og evaluering. I modellen for barnefamilier inngår familieveiledning med fast definerte veiledningsforløp etter en bestemt metodikk. Grunnmodellen skal gi en grunnforståelse og en systematisk arbeidsmåte som skal bidra til likere og mer helhetlig arbeid i barneverntjenestene. Utprøvingen har særlig lagt vekt på veiledning for barnefamilier, og kartlegging og oppstartsfasen for ungdom i ettervern.

Problemstilling og metode

I studien besvarer vi følgende forskningsspørsmål:

- Hvordan påvirker deltakelse i utprøvingen av Grunnmodellen måten barneverntjenestene utøver sitt hjelpetiltaksarbeid på?
- Bidrar Grunnmodellen til et styrket samarbeid mellom ansatte og barn, ungdom og familier, og i så fall på hvilken måte?
- Bidrar Grunnmodellen og dens ulike elementer (familieveiledning, ettervernsoppfølging, nettverkstiltak, støttende tiltak og samarbeidstiltak) til at hjelpetiltaksarbeidet blir mer treffsikkert (tiltak er tilpasset mottakers behov, og gis til rett tid), og i så fall på hvilken måte?
- Bidrar Grunnmodellen til at hjelpetiltak i større grad iverksettes og evalueres med et tydelig mål om endring for barn, ungdom og familier, og i så fall på hvilken måte?
- Gir Grunnmodellen helhet og sammenheng mellom faglige anbefalinger, opplæring og praksis i tjenestenes hjelpetiltaksarbeid, og i så fall på hvilken måte?
- Hvordan virker organiseringsmodeller, tjenestenes størrelse og liknende forhold inn

på modellens benyttelse og nytteverdi?

- Hvordan bør Bufdir innrette sitt videre arbeid med Grunnmodellen etter pilotperioden, med siktemål om nasjonal implementering og at modellen skal gjelde for alle aldersgrupper?

Studien er hovedsakelig basert på kvalitative intervjuer med ledere og ansatte i barneverntjenestene som har deltatt i utformingen og i utprøvingen av modellen, og med foreldre og ungdom som har vært involvert. Vi har også gjennomført spørreskjemaundersøkelser blant ansatte og ledere i barneverntjenesten, analysert litteratur og dokumenter, og vært observatører ved samlinger der Grunnmodellen er utviklet og presentert.

I rapporten redegjør vi for hvilke erfaringer medarbeidere og ungdom/familier har med de elementene i modellen som er prøvd ut. Grunnmodellen er prøvd ut over et begrenset tidsrom, og på relativt få saker. Utprøvingen har derfor først og fremst påvirket praksis hos de medarbeiderne som har vært med på utprøvingen. Modellen har dessuten vært utprøvd over et såpass kort tidsrom at barneverntjenestene ikke har rukket å prøve ut alle elementene i modellen.

Funn og resultater

Nye måter å jobbe på

I barneverntjenestene som har deltatt er det en generell erfaring at Grunnmodellen fører til en mer systematisk og strukturert måte å arbeide med hjelpetiltak på. Vi finner dessuten at modellen har ført til at barneverntjenestene har større oppmerksomhet på ressurser og mestring både hos familier og hos ungdom.

I *Grunnmodellen for barnefamilier 4-12 år* er det først og fremst familieveiledningen som har vært prøvd. Veiledningen er basert på en fastlagt struktur som definerer temaer, innhold og møtehyppighet. Modellen inkluderer ulike forløp med flere komponenter og ulike varianter og kombinasjoner av disse. Dette gjør at modellen egner seg til å møte familienes ulike behov og utfordringer. Den skaper også forutsigbarhet for foreldrene. De ulike forløpene gjør veiledningen mer målrettet, og med det mer treffsikker, sammenliknet med tidligere råd og veiledning. Metodikken motiverer både medarbeiderne (kontaktpersonene) og foreldrene til å oppnå resultater og avslutte saker. Bruken av ulike verktøy og kombinasjon av blant annet samtaler, øvelser og bilder, åpner for ulike innfallsporier til læring for foreldre med ulike behov, enten det handler om manglende norskerferdigheter, lese- og skrivevansker, kognitive utfordringer eller ulike måter å tilegne seg kunnskap. Vi finner at Grunnmodellen bidrar til økt kvalitet i tiltaket Råd og veiledning.

Modellen legger opp til å imøtekomme foreldres behov for å bli hørt og respektert. En annen erfaring er at kontaktpersonene kommer tettere på familiene og deres utfordringer enn de ellers gjør. Kontaktpersonene opplever at modellens fokus på ressurser har bidratt til bedre samarbeid med foreldrene. Foreldre som vi har intervjuet, opplever også at de har blitt lyttet til, blitt tatt på alvor og tatt hensyn til. De gir uttrykk for at kontaktpersonene har tatt utgangspunkt i deres og barnas opplevelser fremfor å komme med egne løsninger.

Et av verktøyene i modellen er BBIS-trekanten som brukes til kartlegging. I utprøvingen av Grunnmodellen for barnefamilier har tjenestene hatt begrensede erfaringer med å bruke denne og å utforme tiltaksplaner. Kontaktpersonene beskriver dessuten arbeidet med nettverkstiltak og samarbeid med andre instanser som i hovedsak uendret.

I *Grunnmodellen for ungdom i ettervern* har kartlegging gjennom bruk av trekanten bidratt til at kontaktpersonene både får mer innsikt i ungdommenes behov og kommer i tettere dialog med dem. Kontaktpersonene trekker spesielt frem trekantens visuelle funksjoner som særlig effektive for å få til et felles utgangspunkt for samtaler med ungdom og en felles forståelse av livsområdene som skal kartlegges. Hjelpespørsmålene som følger trekanten, omtales som gode for å få frem ny kunnskap om ungdommene og å avdekke behov og styrker. Arbeidet med ettervern ser også ut til å ha blitt høyere prioritert enn tidligere i flere av tjenestene. Ungdom som har deltatt i utprøvingen, har satt pris på kartleggingen ved bruk av trekanten, og flere opplever å ha fått bedre kontakt med sin kontaktperson. De fleste ungdommene forteller at de blir lyttet til og kan påvirke tiltak og innhold i ettervernet. Kontaktpersonene har i liten grad arbeidet med tiltaksplaner for ettervern under utprøvingen av Grunnmodellen, men noen erfarer at arbeidet med tiltaksplaner har fått mer oppmerksomhet gjennom utprøvingen av modellen.

I ettervernarbeidet er det kartlegging av ungdommene som skal frembringe risiko- og beskyttelsesfaktorer som skal føre til målrettede videre tiltak. Noen av kontaktpersonene savner imidlertid egnede tiltak for ungdom. Det blir nevnt at det med fordel kunne utarbeides flere verktøy som kan tilpasses unge.

Hvilken sammenheng er det mellom faglige anbefalinger, opplæring og praksis?

Grunnmodellen tar utgangspunkt i faglige anbefalinger og kjente arbeidsprosesser i barnevernet. Verktøy og arbeidsmetoder som inngår i modellen benyttes allerede i tjenestene og i pågående kompetansehevingprosesser som for eksempel Tjenestestøtteprogrammet.

I praksis er det imidlertid vanskelig å vurdere sammenhengen mellom faglige anbefalinger og praksis, fordi alle elementene i Grunnmodellen ikke er forsøkt ut. I utprøvingen av modellen for familier med barn 4-12 år, har tjenestene først og fremst prøvd ut familieveiledning. Det er dessuten slik at ansatte i barneverntjenester som bare arbeider med undersøkelser, ikke har vært med i utprøvingen av Grunnmodellen, og det er disse som fatter vedtak om tiltak. Den innsikten som Grunnmodellen gir om kartlegging, relasjonsarbeid, ressurser, nettverk- og samarbeidstiltak, er viktig også i undersøkelsesfasen.

Betydningen av tjenestenes ulikheter for modellens benyttelse og nytteverdi

De ti barneverntjenestenes ulike organiseringsmodeller og størrelse ser ikke ut til å være avgjørende for modellens benyttelse og nytteverdi i de tjenestene som har deltatt i utprøvingen av Grunnmodellen. Innhold, verktøy, metodikk og veiledning har vært godt mottatt uavhengig av hvordan tjenestene er organisert.

I tjenester med mange ansatte med spesialiserte funksjoner, har kontaktpersoner og ledere hatt ulike meninger om hvem i tjenesten som bør kjenne til Grunnmodellen. En del gir uttrykk for at modellens innhold er grunnleggende for all samhandling mellom barnevernet og familier og ungdom, og derfor bør være kjent arbeidsform for alle. I tillegg vil ansatte i mange barneverntjenester ha ulike funksjoner og stillinger over tid, og bør også av den grunn kjenne til innhold og forståelsesmåte i modellen. Andre legger vekt på at Grunnmodellen er en spesifikk arbeidsform for ansatte som arbeider direkte med oppfølging av ungdom og familier, og at det først og fremst er disse som har behov for å kjenne til den.

Utfordringer

I tjenester med få ansatte har enkelte pekt på at det vil være utfordrende å implementere modellen, fordi ansatte må tas ut av daglig arbeid for å få opplæring. Dette handler imidlertid om implementeringen, og er ikke knyttet til Grunnmodellens benyttelse eller nytteverdi i seg selv. Tjenester med få ansatte og/eller som dekker store geografiske områder, har også pekt på utfordringer med å treffe ungdommer og familier så ofte som modellen legger opp til.

I en del av tjenestene erfarer ansatte at ved å følge modellen blir det mer arbeidsintensivt for kontaktpersonene, både i den generelle rollen som kontaktperson og i rollen som veileder. Det er vanskelig å vurdere i hvor stor grad dette er knyttet til at modellen er ny og at det har vært krevende å sette seg inn i denne måten å arbeide på. Et viktig spørsmål i den forbindelse er om Grunnmodellen innebærer at familiens kontakt med barnevernet blir mer intensiv i en periode for deretter å kunne avsluttes tidligere, noe som har vært et mål for barneverntjenestene.

Anbefalinger

Vi finner at Grunnmodellen generelt gir innføring i en arbeidsmåte som vil gi en høyere kvalitet på arbeidet i barneverntjenestene. Vi anbefaler at Bufdir i det videre arbeidet med Grunnmodellen tar hensyn til følgende:

- Det er behov for å gjennomgå noen av elementene og temaene i Grunnmodellen. Kontaktpersonene anser noen av temaene som Grunnmodellen tar opp som noe unødvendige å få innføring i, fordi de allerede er godt kjente. Det gjelder for eksempel temaer som nettverks- og samarbeidstiltak. Disse temaene anses først og fremst som nyttige for nyansatte. Temaer som kontaktpersonene savner, omfatter blant annet hvordan de kan møte og håndtere motstand fra familier, og hvordan de kan gjennomføre veiledning med familier som har utfordringer i samarbeidet med barnevernet. Flere har dessuten påpekt at foreldreveiledningen er vanskelig å gjennomføre med tolk, og at dette bør problematiseres nærmere. Flere trekker også frem at modellen ikke i tilstrekkelig grad behandler ungdom som har komplekse utfordringer eller som strever med å samarbeide med barnevernet. En del av kontaktpersonene mener videre at det er behov for en klargjøring av hvilke tilgjengelige tiltak de konkret kan tilby ungdom i ettervern, og at dette så langt ikke er tilstrekkelig tematisert.
- Hyppig kontakt med familier og ungdom fremstår som positivt. Likevel er det en del kontaktpersoner som mener det vil være vanskelig å opprettholde den kontakthyppheten som er lagt til grunn i Grunnmodellen. Dette gjelder spesielt i kommuner med lange avstander. Dette bør det tas hensyn til i implementering av modellen.
- Grunnmodellen legger opp til at det gjennomføres en grundig kartlegging ved hjelp av BBIS-trekanten. Samtidig er det flere som uttrykker usikkerhet om hvordan trekanten skal benyttes i tjenester der undersøkelse- og tiltaksteam jobber atskilt. Barneverntjenestene erfarer at det er viktig at de som arbeider med undersøkelse også får en innføring i Grunnmodellen, i hvert fall i deler av den. Grunnmodellen bør i større grad tar hensyn til at arbeidet i barneverntjenestene ofte er spesialisert, der ulike team arbeider med undersøkelse og tiltaksarbeid. For at Grunnmodellen skal bidra til å gi en god sammenheng mellom utfordringene som bekymringsmeldinger og undersøkelser avdekker, og tiltakene

som tilbys barn, ungdom og familier, er det behov for å tydeliggjøre hvordan og i hvilke faser trekanten skal brukes.

- Innføringen i veiledningsmetodikk har vært ressurskrevende og har blitt viet mye oppmerksomhet i innføringen. I hvor stor grad dette henger sammen med samskappingsprosessen og at dette har vært helt nytt, vet vi ikke. Men vi ser at de øvrige elementene i Grunnmodellen har fått mindre oppmerksomhet i utprøvingen. Vi ser også at kontaktpersonene ikke har rukket å fullføre alle veiledningsforløpene innenfor den tiden som var planlagt. Dette er forhold Bufdir må ta hensyn til i en nasjonal implementering av modellen.
-
- Det er behov for å klargjøre hvem som skal få innføring i Grunnmodellen. I barneverntjenestene er det ulike forståelser og synspunkter på om alle som jobber i barneverntjenestene bør få innføring i Grunnmodellen eller om dette bare skal være de som arbeider med tiltak. Vi mener at prinsippene i Grunnmodellen er noe alle i barneverntjenestene bør kjenne til, men at det bør vurderes nærmere hvilke elementer alle skal få innføring i og hvilke som er mer spesialiserte. Vi tenker spesielt på veiledningsmodulen som har tatt mye tid for kontaktpersonene å få innføring i. Å lære denne metodikken er først og fremst relevant for kontaktpersoner som arbeider med oppfølging av familier.
- For at en slik modell skal implementeres er det viktig å sikre god opplæring. Dette er også vesentlig for å sikre at Grunnmodellen blir brukt slik den er ment. Det er en generell tilbakemelding fra barneverntjenestene at en nasjonal implementering må ha gode rammer. Ledere og ansatte i barneverntjenestene poengterer at det er svært viktig at det gis ekstern veiledning til kontaktpersonene. Det understrekes dessuten at det er behov for veiledning over tid, og at tjenestene må ha tilstrekkelig ressurser til å innføre modellen. Det uttrykkes også et ønske om å få opplæringspakker i form av ferdig standardisert informasjon, og det foreslås at opplæringen kan skje via samlinger som holdes klyngevis.
- Bufdir må ta hensyn til at behovet for støtte i implementering er forskjellig fra barneverntjeneste til barneverntjeneste ettersom det er store saksmessige og organisatoriske forskjeller mellom tjenestene. Barneverntjenester i små kommunene vil trenge mer støtte enn de store og mellomstore kommunene. I tjenestene er det et ønske om å få opplæringspakker i form av ferdig standardisert informasjon. Opplæringen bør skje via samlinger som holdes klyngevis.
- Bufdir bør vurdere om utdanninger som sosionom og barnevernspedagog kan implementere noe av grunnforståelsen i Grunnmodellen.

1. Innledning

På oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har Proba samfunnsanalyse i samarbeid med Nordlandsforskning fulgt et forsøk med utprøving av Grunnmodell for hjelpetiltak i barneverntjenesten. Grunnmodellen er en nasjonal satsing for å styrke hjelpetiltaksarbeidet i barnevernet. Utvikling og utprøvingen av modellen er gitt som oppdrag til Bufdir fra Barne- og familiedepartementet (BFD), og skal utvikles i perioden 2020 til og med 2024.¹ I perioden 2020-2022 er en modell for hjelpetiltak for familier med barn i alderen 4-12 år og en modell for arbeid med ettervern til ungdom prøvd ut i 10 barneverntjenester. Vi har fulgt denne utprøvingen.

1.1 Bakgrunn for oppdraget

Målet med barneverntjenestens arbeid er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får hjelp og omsorg til rett tid. Denne hjelpen kan gis mens barnet bor hjemme, eller i form av tiltak der barnet plasseres utenfor hjemmet. Hovedtyngden av barn som får tiltak fra barnevernet får hjelp mens de bor hjemme. Hjelpetiltakene er i all hovedsak frivillige. Unge i alderen 18 - 25 år kan få hjelpetiltak i overgangsfasen til en selvstendig voksentilværelse (ettervern).

Barnevernets hjelpetiltak kan rette seg mot barnets behov eller ha som hensikt å bedre foreldrenes omsorgsevne (Prop. 106 L (2012-2013)). Eksempler på tiltak omfatter støttekontakt, barnehageplass, støtte til fritidsaktiviteter, besøkshjem, råd og veiledning, opphold i senter for foreldre og barn eller andre foreldrestøttende tiltak. Det kan også gis økonomisk støtte. Hvilke tiltak som bør settes i verk er basert på en skjønnsvurdering. For å bedre familiens situasjon er det ofte nødvendig med bidrag fra flere velferdstjenester som PP-tjenesten, helsestasjon- og skolehelsetjenesten, BUP, NAV og skole.

I 2014 ble barnevernloven endret. Eksempler på hvilke hjelpetiltak som kunne iverksettes ble fjernet, og erstattet med hva som er formålet med og ønsket virkning av hjelpetiltak. Det fremgår klart av bestemmelsen at hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien.

Mange tilsyns- og forskningsrapporter har pekt på kvalitetsmessige og strukturelle utfordringer i barneverntjenestens hjelpetiltaksarbeid. De viktigste utfordringene og utviklingsbehovene er knyttet til at det er behov for å sikre en faglig forsvarlig praksis i møte med barn, ungdom og familier. Særlig er det viktig å styrke medvirkning, valg av og evaluering av tiltak. Videre må kommunal barneverntjeneste ha tilgang til kompetanse, metoder og tiltak som kan svare på barns, ungdoms og familiers behov.

En faglig utvikling av hjelpetiltaksarbeidet inngår i den nasjonale kvalitets- og kompetansesatsingen for det kommunale barnevernet som omtales i Prop 73. L (2016-2017) om endringer i barnevernsloven (barnevernsreformen). Barnevernsreformen trådte i kraft 1. januar i 2022. Reformen er del av en oppvekstreform, som flytter mer ansvar over til kommunene, og som skal styrke forebyggende arbeid og tidlig innsats. Prop 73 peker på behovet for å utarbeide nasjonale anbefalinger om hvilke hjelpetiltak den enkelte kommune bør ha tilgang til. Det skal utvikles et variert tiltaksapparat i kommunene med hjelpetiltak som er tilpasset barn og familier med ulike behov.

1

https://bufdir.no/Tilskudd/Aktuelt/utlysning_utproving_av_Grunnmodell_for_hjelpetiltak_i_barneverntjenester/

Grunnmodell for hjelpetiltak

Grunnmodellen for hjelpetiltak skal bidra til at kommunene styrker sitt arbeid med hjelpetiltak gjennom anbefalinger for faglig forsvarlig hjelpetiltaksarbeid (Prop. 133 L (2020-2021)). Modellen skal være tilpasset barn og familier med minoritetsbakgrunn og ulike kulturelle kontekster. Modellen utarbeides gjennom et utviklingsarbeid der målet er en modell som gir grunnleggende og systematisk arbeid med hjelpetiltak for barn, ungdom og familier.

Gjennom innføring av Grunnmodellen skal det tydeliggjøres hva slags innsats barneverntjenesten skal yte overfor barn, ungdom og foreldre. Det er i dag stor variasjon blant barneverntjenestene i Norge når det gjelder hvordan tiltak velges, følges opp og evalueres. Grunnmodellen skal bidra til å gi bedre sammenheng mellom utfordringene som bekymringsmeldinger og undersøkelser avdekker, og tiltakene som tilbys barn, ungdom eller familier.² Et likere grunnlag for hjelpetiltaksarbeid i tjenestene skal gi likeverdige tjenester og gjøre det enklere å samarbeide med andre tjenester i kommunen og på tvers av kommuner.

Modellen skal bidra til følgende mål:

- Omforent forståelse av hva som er faglig forsvarlig hjelpetiltaksarbeid
- Det forebyggende arbeidet er styrket
- Mer treffende tiltak tilpasset både barn og foreldres behov
- Familien kan være med å velge blant aktuelle tiltak i større grad
- Barn og foreldre er mer tilfredse med hjelpen fra barnevernet
- Tiltakene evalueres og justeres systematisk gjennom aktiv bruk av tiltaksplan

Implementeringen av Grunnmodellen skal dessuten bidra til å oppfylle de seks nasjonale kvalitetsmålene for barnevernet som regjeringen har satt:

- Barn og familier skal få hjelp som virker
- Barn og familier skal møte trygge og sikre tjenester
- Barn og familier skal bli involvert og ha innflytelse
- Barn og familier skal møte tjenester som er samordnet og preget av kontinuitet
- Barnevernets ressurser skal utnyttes godt
- Barnevernet skal sørge for likeverdige tjenester

Buudir har samarbeidet med kompetansesentrene Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge (NUBU), Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP) øst og sør, og Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU) vest. Sentrene har ansvar for å utvikle kunnskapsbaserte faglige anbefalinger om hjelpetiltaksarbeidet, og de har hatt ansvar for å utvikle og prøve ut Grunnmodellen i samarbeid med et utvalg barneverntjenester.

Det er ti barneverntjenester fordelt på fire geografiske klynger, som har vært med på å utvikle og prøve ut modellen. Barneverntjenestene som har deltatt er følgende:

- Grorud, Lørenskog, Aurskog-Høland,
- Narvik, Harstad

² https://ny.buudir.no/fagstotte/produkter/Grunnmodell_for_hjelpetiltak_i_barnevernet/

- Haugesund og Utsira
- Tinn, Notodden og Hjartdal, Vest-Telemark (Fyresdal, Kviteseid, Nissedal, Seljord, Tokke og Vinje), Midt-Telemark

Utviklingsarbeidet har så langt vært rettet mot familier med barn i alderen 4-12 år og unge voksne som trenger ettervern.

1.2 Problemstillinger

Et sentralt formål med følgeforskningen har vært å vurdere i hvilken grad Grunnmodellen kan innfri de overordnede målsetningene om rett hjelp til rett tid. Hvordan påvirker modellen barneverntjenestens hjelpetiltaksarbeid, herunder hvordan modellen bidrar til kvalitet, forutsigbarhet og likeverdighet.

Vi skulle besvare følgende forskningsspørsmål:

- Hvordan påvirker deltakelse i utprøvingen av Grunnmodellen måten barneverntjenestene utøver sitt hjelpetiltaksarbeid på?
- Bidrar Grunnmodellen til et styrket samarbeid mellom ansatte og barn, ungdom og familier, og i så fall på hvilken måte?
- Bidrar Grunnmodellen og dens ulike elementer (familieveiledning, ettervernsoppfølging, nettverkstiltak, støttende tiltak og samarbeidstiltak) til at hjelpetiltaksarbeidet blir mer treffsikkert (tiltak er tilpasset mottakers behov, og gis til rett tid), og i så fall på hvilken måte?
- Bidrar Grunnmodellen til at hjelpetiltak i større grad iverksettes og evalueres med et tydelig mål om endring for barn, ungdom og familier, og i så fall på hvilken måte?
- Gir Grunnmodellen helhet og sammenheng mellom faglige anbefalinger, opplæring og praksis i tjenestenes hjelpetiltaksarbeid, og i så fall på hvilken måte?
- Hvordan virker organiseringsmodeller, tjenestenes størrelse og liknende forhold inn på modellens benyttelse og nytteverdi?
- Hvordan bør Bufdir innrette sitt videre arbeid med Grunnmodellen etter pilotperioden, med siktemål om nasjonal implementering og at modellen skal gjelde for alle aldersgrupper?

1.3 Vår tilnærming til problemstillingene

Vi har fulgt utprøvingen av Grunnmodellen. Modellen er prøvd ut i et begrenset tidsrom, og det har vært relativt få ungdom/unge voksne og familier som har deltatt. Utprøvingen har i begrenset grad berørt andre i barneverntjenesten enn de medarbeiderne som har vært med på utprøvingen. Modellen har også vært utprøvd over et såpass kort tidsrom at barneverntjenestene ikke har rukket å prøve ut alle elementene i modellen. Disse forholdene gjør at vi har begrenset grunnlag for å vurdere virkningene av modellen.

I studien redegjør vi for hvilke erfaringer medarbeidere og ungdom/familier har med de elementene i modellen som er prøvd ut. Vi har undersøkt hvordan medarbeiderne som har deltatt i utprøvingen opplever at Grunnmodellen påvirker det arbeidet de gjør. Vi har videre undersøkt om og hvordan Grunnmodellen kan bidra til bedre sammenheng mellom kartlegging og iverksatte tiltak. Vi har kartlagt medarbeiderne i tjenestene sine erfaringer og mottakerne av hjelpetiltak sine erfaringer, og undersøkt om modellen bidrar til økt forståelse for familienes og ungdommenes behov. Herunder har vi sett på om

medarbeiderne mener at ettervern gis høyere prioritet i barneverntjenestene enn tidligere.

Formålet med hjelpetiltak er å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien. Vi har undersøkt om tiltaksplanene endres som følge av Grunnmodellen. Herunder om det er endringer i målsettingene, om planene er mer endringsorienterte, og om det i større grad utarbeides mål som er konkrete og målbare. Vi har også sett på om Grunnmodellen bidrar til en mer planmessig jobbing med tiltak, og om medarbeiderne erfarer at modellen bidrar til raskere implementering av tiltak.

Videre har vi sett på om og hvordan Grunnmodellen bidrar til økt medvirkning ved at den bidrar til at barn, ungdom og foreldre i større grad opplever å bli involvert.

Vi kan ikke måle resultater av Grunnmodellen, men vi har vurdert på hvilken måte den legger grunnlag for et mer helhetlig arbeid og sammenheng mellom faglige anbefalinger og praksis i tjenestene, herunder hvordan modellen kan bidra til likere tjenester på tvers av kommunene. Vi har også undersøkt på hvilken måte Grunnmodellen kan bidra til endringer i samarbeid mellom barneverntjenestene og andre velferdstjenester som yter tjenester til mottakerne av hjelpetiltak.

Barneverntjenestene har svært ulik størrelse og organisering. Vi har undersøkt om størrelse og organisering har påvirket utprøving og praktisering av modellen i de barneverntjenestene som har vært med på forsøket. Vi har undersøkt erfaringene med utprøving, herunder om det er elementer som har vært utfordrende for barneverntjenestene å praktisere, og om disse utfordringene er knyttet til bestemte kjennetegn ved barneverntjenestene. Vi har også undersøkt hvilken støtte barneverntjenestene mener det er behov for dersom modellen skal implementeres nasjonalt.

Basert på funn i studien gir vi anbefalinger til Bufdirs videre arbeid med implementering av modellen.

1.4 Hjelpetiltaksarbeid – kunnskapsoversikt

De senere årene har et økende antall barn mottatt hjelpetiltak fra barneverntjenesten. Barna som får hjelp, har i mange tilfeller sammensatte utfordringer som svak skoletilknytning og psykiske og fysiske helseproblemer. Foreldrene sliter også ofte med psykiske og fysiske helseproblemer og har ofte lav utdanning og svak tilknytning til arbeidslivet. De siste tjue årene har det imidlertid vært en økning i antall familier der foreldrene har høyere utdanning og i større grad deltar i arbeidslivet. Andelen av barna som har innvandrerbakgrunn har økt jevnt blant mottakerne av hjelpetiltak.

Forskning viser at det er lite systematikk i det barnevernsfaglige arbeidet i hjelpetiltakssaker (Christiansen m.fl. 2015). Svakhetene er knyttet til blant annet medvirkning, kartlegging/valg av tiltak, oppfølging av tiltak, evaluering av tiltak og dokumentasjon. Det er også en lite enhetlig praksis i barneverntjenestenes utredninger av barn og familiers behov. Videre ser det ut til å være svake sammenhenger mellom begrunnelser for valg av type hjelpetiltak og formål med tiltak. Barneverntjenestene etterspør selv bedre tilgang til faglige verktøy og tydeligere anbefalinger om hva som er god barnevernsfaglig praksis (Vis S.a. m.fl. 2014).

De ulike barneverntjenestene har forskjellige styrker og utviklingsbehov. Utfordringene ligger på ulike nivå – både system- og individnivå og både innenfor og i samhandlingen mellom forvaltningsnivåene og ulike tjenester som barneverntjenesten samhandler med. De berører ulike sider ved hjelpetiltak og samarbeid med barn, ungdom og foreldre (bl.a.

Christiansen m.fl. 2015, Clifford m.fl. 2015, Andrews m.fl. 2015 og Oslo Economics 2017).

Det er dokumentert manglende tilgjengelighet til kunnskapsbaserte hjelpetiltak som barneverntjenestene kan benytte i arbeidet med barn og familier. Bufetats spesialiserte tiltak er ikke tilgjengelig for alle kommuner. Videre vurderes det å være en mangelfull tiltaksvifte i kommunene, og tiltakene som finnes vurderes som lite differensierte og fleksible (Riksrevisjonen 2010-11).

Barnevernet i kommunene ønsker å skreddersy og tilpasse egnede tiltak for barn og foreldre, men dette er ikke alltid mulig. Utfordringer som ofte blir nevnt i tidligere studier omfatter saker som havner mellom flere instanser (BUP, NAV, barnevern), flyktninge- og minoritetsbarn, barn av foreldre som ikke vil eller får til endring på grunn av kognitive svekkelser, rus eller psykiske lidelser og psykisk syke barn (Oslo Economics 2017).

Tildeling av tiltak

Antall barn som får barnevernstiltak har økt de siste tyveårene³. Av alle barn med barnevernstiltak i 2021, hadde 78 prosent hjelpetiltak. Denne andelen har siden år 2000 variert mellom 76 og 81 prosent.

Ett problem som er identifisert, blant annet i Kristofersen (2018), er at det er store lokale og regionale forskjeller i bruk av barnevernstiltak. Dette gjelder både det totale omfanget av tiltaksbruk og sammensetningen av hjelpe tiltak og omsorgstiltak. FNs komite for barnerettigheter har påpekt det samme problemet. Kristofersen mener at det ikke finnes forskning som tilsier at forskjellene i bruk av tiltak kan forklares med forskjeller i behov.

Det er vanlig å skille mellom endringsrettede hjelpetiltak som skal skape varig endring i familien og kompenserende tiltak som skal avhjelpe familiens omsorgssituasjon. Clifford m.fl. (2015) belyser sammenhengen mellom behov og bruk av tiltak ut fra en typologisering av familier/-tilstander. De finner at familiene som får barnevernstiltak over lang tid, får lite «intervensjonstiltak» (råd og veiledning, ansvarsgruppe og andre endringsrettede tiltak). De får i stedet ganske mye kompenserende tiltak. I rapporten heter at:

I (vår studie) er det mest urovekkende en skjev fordeling av innsatsen, der de mindre marginaliserte familier får mest av den hjelp som har stabiliserende og familiebevarende siktemål, og de mest marginaliserte der barn er eksponert for større risiko, minst.

Sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og tildeling av tiltak bli også undersøkt av Kojan og kolleger (2021). De finner at foreldrenes sosioøkonomiske status har betydning for tildelingen – ikke bare av kompenserende tiltak – men også «endringstiltak» som foreldreveiledning. Både de med høyest og lavest økonomisk status får mindre endringstiltak enn de med middels status, og dette kan ikke forklares fullt ut av forskjeller i behov for tiltak. Også Clifford (2015) finner at innsatsen ofte ikke er tilpasset barnas og familienes behov. Særlig finner de en tendens til at familier med store og sammensatte behov får mindre oppfølging og færre tiltak som er rettet mot å bedre familiens omsorg for barna.

De senere årene har det vært tydelige politiske og faglige føringer på at bruken av hjelpetiltak bør dreies fra kompenserende til endringsrettede tiltak, og det skal være

³ Se for eksempel avsnitt 2.3.1 i Christiansen et.al. Forskningskunnskap om barnevernets hjelpetiltak. Bergen: Uni Research Helse, RKBU Vest, 2015.

sterkere fokus på hva som er ønsket virkning av et tiltak. Christiansen m. fl. (2015a) finner at det var en sterk vekst i andelen barn som fikk veiledningstiltak i perioden 2006-10 (det siste året deres data dekker).⁴ Det har vært en dreining mot veiledningstiltak, og støttetiltak er ofte satt inn i kombinasjon med veiledningstiltak (Christiansen m.fl., 2015). Råd og veiledning, en tiltakskategori som kan ha sterkt varierende innhold, er det mest brukte hjelpetiltaket.

Christiansen m.fl. (2015a) finner en tendens til at de som bare fikk veiledningstiltak, så ut til å ha noe færre utfordringer enn de som fikk støttetiltak. Imidlertid viser rapporten at i over halvparten av sakene knyttet til tildeling av hjelpetiltak, er «forhold i hjemmet» oppgitt som viktigste grunnlag for vedtak om tiltak. Det ville vært nyttig med en oppsplitting av denne kategorien hjelpetiltak slik at man kunne få bedre forståelse av bakgrunnen for beslutninger om tiltak.

Problemene som er påpekt i forskningen indikerer at det er behov for bedre utredning, kobling mellom situasjon og tiltak og kanskje også større bredde i tiltaksspekteret i en del kommuner.

Christiansen m.fl. (2015b) drøfter mulighetene for å tilby strukturerte, standardiserte programmer. Et problem flere har pekt på, også i andre land, er at det ofte er vanskelig å få rekruttert et tilstrekkelig antall deltakere til det enkelte program. Programmene er ofte spesialiserte. Problemet gjelder særlig hvis befolkningsgrunnlaget er lite. I Norge vil det derfor kanskje ikke være realistisk å bruke programmer som er utformet for klart definerte segmenter (type problem, familiesituasjon, mv). Den realistiske tilnærmingen kan kanskje heller være å systematisk identifisere og ta i bruk komponenter som gjennom forskning har vist seg å være virksomme på tvers av ulike program og tiltak. Slike felleskomponenter kan brukes som elementer i individuelt tilpassede innsatser.

Vis m.fl. (2020) er en studie av barnevernets behandling av bekymringsmeldinger og prosessene fra melding kommer til beslutning om eventuelt tiltak er tatt. Forskerne finner en viss mangel på systematikk i arbeidet, herunder manglende begrunnelser for hvilket undersøkelsesarbeid som utføres i den enkelte sak. Videre finner de svakheter i brukermedvirkningen. De anbefaler at det lages et nasjonalt rammeverk for å styrke kvaliteten og systematikken i undersøkelsesarbeidet i barnevernet.

Virkning av hjelpetiltak

Det mangler forskning om virkningene av mange av de mest brukte tiltakene i barnevernet, herunder generelle tilbud som barnehage, SFO, fritidsaktiviteter og økonomisk bistand Christiansen (2015b). Det finnes noe forskning fra Norge og andre nordiske land om andre tiltak, men det finnes lite forskning om langtidsvirkninger, det vil si virkninger for voksne av tiltak som ble satt inn da de var barn.

Det finnes en del undersøkelser som er basert på synspunkter fra de involverte, både barn, deres foreldre og ansatte som gjennomfører tiltakene. Flere av disse undersøkelsene tyder på at de fleste oppfatter hjelpetiltakene som gode og virkningsfulle, men også at familienes tilfredshet avhenger sterkt av om de får et godt tillitsfullt forhold til ansatte som gjennomfører tiltakene.

⁴ Vi har brukt kategoriseringen i Christiansen m.fl. (2015) på data i SSB tabell 10662: *Barnevernstiltak, etter tiltak* og finner at også i perioden 2013-21 har det vært en forskyvning fra støttetiltak til veiledningstiltak. Noe av dette skyldes at bedre barnehagedekning og maksimalpris har gjort tildeling av barnehage overflødig i mange tilfeller, men forskyvningen over mot veiledning gjelder selv om man holder barnehage utenfor.

Et problem for forskerne er at mange typer tiltak i barnevernet ikke er standardiserte, noe som gjør at det er vanskelig å gjennomføre effektanalyser ved hjelp av kvantitative metoder.

Det finnes flere standardiserte metoder, men disse er lite brukt i Norge, og virkningene av enkelte av metodene er ikke belyst i norsk forskning. Det ser ut til å være en tendens til at norske forskere finner positive, men svakere, effekter enn amerikanske, noe som kanskje kan forklares med at kvaliteten på «standard-tilbudet», som brukes som sammenligningsgrunnlag i forskningen, er bedre i Norge enn i USA.

Tiltak som skal styrke foreldreferdigheter er ofte programmer som er utviklet internasjonalt og implementert i Norge, og tatt i bruk som hjelpetiltak i barnevernet. Få av disse er utprøvd og forsket på i barnevernskontekst. Men forskning på foreldreveiledningsprogrammer som Multisystematisk terapi (MST), Parent Management Training Oregon (PMTO) og De utrolige årene (DUÅ) tyder på at de har god effekt på målgrupper som har lignende utfordringer som barn og familier som har barnevernstiltak (Kjøbl m.fl. 2013).

Christiansen m.fl. (2015) fant at hjelpetiltaket råd og veiledning omfattet 34 prosent av barna som mottok tiltak i 2015. Om lag halvparten mottok veiledning med spesifisert metodisk og tematisk tilnærming. De øvrige mottok det som omtales som generell sosialfaglig metodikk som ofte gjennomføres av saksbehandler/kontaktperson (Bufdir 2018). Dette tiltaket varierer i innhold og målgruppe. Det viser seg blant annet å være stor variasjon i hyppighet av kontakt mellom familien og veileder (bl.a. Christiansen m.fl. 2015). Statistikk fra Bufdir viser at andelen som fikk råd og veiledning da var 37 prosent (Bufdir, 2022). Om lag en tredjedel fikk spesifisert metodisk og tematisk veiledning.

Nye foreldreveiledningsprogram utvikles, og flere tas i bruk av kommunene. Flere forskere har reist spørsmål om hvor mange ulike programmer en kommune bør ha tilgang til, og man bør vurdere å utvikle et overordnet felles veiledningsprogram, basert på virksomme felleselementer fremfor å introdusere mange nye programmer (se bl.a. Skilbred og Havnen, 2017).

Nettverksmobiliserende tiltak omfatter bruk av nettverkskartlegg og nettverksmøter som for eksempel familieråd. Nettverksmobiliserende tiltak i barnevernet har positive effekter når de gis i kombinasjon med endringsrettede tiltak (Oslo Economics, 2017).

Brukermedvirkning

Det er blitt påpekt at mange barnevernstjenester er preget av svak brukermedvirkning. Seim og Slettebø (2017) finner at årsaken til manglende brukermedvirkning ofte ikke er manglende kompetanse eller vilje til brukermedvirkning, men at praktiske forhold knyttet til utforming av lokaler og organisering skaper barrierer for brukermedvirkning. Blant annet fører disse forholdene til utfordringer for barns tilgang til informasjon om egen sak. Videre kan de samme forholdene gjøre det vanskelig å utvikle et tillitsforhold mellom de ansatte og barna, noe som er en forutsetning for god medvirkning.

Familieråd kan ses som et tiltak som bidrar til medvirkning. Christiansen m.fl. (2015) oppsummerer forskning om familieråd. Forskningen viser ganske entydig at de involverte aktørene oppfatter familieråd som nyttig. Dette gjelder også bruk av familieråd for et bredere spekter av velferdstjenester. Forskning som undersøker effekter/måloppnåelse er imidlertid ikke like entydig, og norske effektstudier har betydelige metodiske svakheter.

Christiansen (2015a) analyserte medvirkning fra ungdom som hadde fått tiltak fra barnevernet. Ett funn var at ungdommene i hovedsak oppfattet at de hadde fått

medvirke. Samtidig var ikke dette funnet entydig. Analysen konkluderer blant annet med at det er behov for at formen på og innholdet i medvirkningen tilpasses den enkelte sak og det enkelte individ.

Fjeld m.fl. (2020) er en undersøkelse av 10 barnevernssaker i Bergen. Det ble valgt ut saker med høyt konfliktnivå mellom barneverntjenesten og barna og/eller foreldrene. Rapporten beskriver betydelige svakheter i medvirkning. Barna og foreldrene ble i mange av sakene ikke hørt og når de ble hørt, ble deres synspunkter ofte ikke vurdert og tatt hensyn til. Ekspertgruppen skriver blant annet at «foreldrene i stor utstrekning har hatt grunnlag for sin kritikk og misnøye med barneverntjenesten». De peker blant annet på svak kompetanse hos ansatte og lite systematikk i arbeidet i barneverntjenesten. Svak systematikk er knyttet til både om bekymringsmeldinger leder til undersøkelser, om funn leder til tiltak, om tiltak begrunnes og om og hvordan uenigheter håndteres.

Det er dokumentert særlige utfordringer knyttet til manglende tillit til barnevernet hos deler av innvandrerbefolkningen, urfolk og nasjonale minoriteter. Frykt og lav grad av tillit til barnevernet påvirker barn og familiers muligheter for adekvat støtte i vanskelige livssituasjoner (Berg m.fl. 2015).

Tiltaksplaner og evaluering

I 2009 ble barnevernloven endret slik at barneverntjenesten fikk en lovfestet plikt til å utarbeide en tidsavgrenset tiltaksplan, samt regelmessig evaluere igangsatte hjelpetiltak. Ulike studier har imidlertid rapportert om manglende tiltaksplaner, manglende evaluering av tiltakene, og manglende medvirkning fra barn og foreldre. I flere tilfeller er barn blitt værende med samme hjelpetiltak i flere år uten evaluering. En årsak til manglende evaluering kan være at tjenestene mangler evalueringsverktøy eller at barneverntjenesten mangler tradisjoner for systematisk erfaringsinnhenting.

Ettervern

Undersøkelser viser at ungdom som har hatt oppfølging fra barnevernet etter at de fylte 18 år klarer seg bedre enn ungdom som har hatt tiltak fra barnevernet som barn, men som ikke har hatt tiltak etter fylte 18 år. Det er store variasjoner i oppfølging av ungdom. Ungdom som har hatt hjelpetiltak fra barneverntjenesten før de ble myndige får et svakere tilbud enn de som har vært under barnevernets omsorg. Ungdom rapporterer om manglende informasjon og medvirkning underveis i tilbudet de får fra barnevernet (Rasmussen m.fl. 2010, Paulsen 2016). Flere studier fremhever betydningen av god organisering av ettervern, det vil si planlegging, informasjon og kartlegging (Backe-Hansen m. fl. 2008). Paulsen m fl (2020) finner at det er stor variasjon i hvordan de ulike barneverntjenestene arbeider med ettervern. Det gjelder organisering, hvilke tiltak som tilbys og hvor mange ungdommer de har oppfølgingsansvar for. Studien viser at det er behov for å styrke ettervernstilbudet og oppfølgingen av ungdom med barneverns-erfaring i overgangen til voksenlivet.

Samarbeid med andre velferdstjenester

Mange barn og foreldre opplever tjenestetilbudet som for lite samordnet og koordinert (Clifford m. fl. 2015). En del studier tyder på at barneverntjenestene ofte samarbeider lite med andre velferdstjenester. Breimo m. fl. (2019) nyanserer dette bildet. De finner at barneverntjenestene riktignok ofte har samarbeid med flere tjenester, men at samarbeidet ofte framstår som ensidig tilpasset barnevernets behov: Samarbeidet er rettet mot bekymringsmeldinger som kan identifisere behov for barnevernstjenester. Forskerne konkluderer med at mer balanserte samarbeid kunne fungert bedre. I forsøket med «Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier» framstår også barnevernet som en

tjeneste det er vanskelig å samarbeide med i en del av kommunene. Forskerne refererer til ulike forklaringer på hvorfor barnevernet skiller seg ut. Blant forklaringene er at barnevernet er mer lovregulert enn andre tjenester og at de derfor har en annen tilnærming til utforming av tiltak. En annen er at barnevernet er særlig presset både på ressurser, fra brukere og fra allmennheten. En tredje er at barnevernet behandler særlig følsomme saker.

Fredriksen (2021) drøfter samarbeid mellom velferdstjenester. Det argumenteres for at flere kjennetegn ved barnevernet kan bidra til å forklare problemer med samarbeid mellom barnevernet og andre tjenester. Det pekes på at sterk lovregulering av barnevernets arbeid og svakere brukermedvirkning i barnevernet skaper problemer for samhandling med kommunal helse- og omsorgstjeneste. Også forskjeller i faglig ståsted og tillærte arbeidsformer som følge av ulike utdanningsbakgrunner kan bidra til samarbeidsproblemer.

Det finnes imidlertid også studier som viser at samarbeidet kan fungere godt. Eide m. fl. (2017) er et eksempel på godt samarbeid mellom barnevern og andre velferdstjenester.

Grunnmodellen og funn i litteraturen

Det er flere av utfordringene som litteraturen avdekker som reflekteres i målene for Grunnmodellen. Det dreier seg særlig om å få en bedre sammenheng mellom identifiserte problemer og valg av tiltak, høyere grad av medvirkning fra barn, unge og deres foreldre, større likheter i tilbudet som gis av barneverntjenestene i ulike kommuner og høyere kvalitet på råd og veiledning.

2. Utvikling og utprøving av Grunnmodellen

I dette kapitlet beskriver vi hvordan Grunnmodellen er utviklet, redegjør for hvilke elementer den består av, og hvordan den er prøvd ut.

Bufdir har ansvar for utviklingen av Grunnmodellen sammen med tre kunnskaps- og kompetansemiljøer innenfor barnevernsområdet. Disse kunnskapssentrene er Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge (NUBU), Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP) øst og sør, og Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU) vest. Utviklingen av Grunnmodellen har foregått gjennom en samskappingsprosess, der ti barnevernstjenester har deltatt og bidratt med utprøving av metodikk og innspill til utforming av modellen.

De ti barneverntjenestene som har deltatt i utprøvingen (se kapittel 4.1) representanter mangfoldet i norsk barnevern. Barneverntjenestene har ulike størrelser og organiseringsformer. Noen tjenester er kommunale, andre er interkommunale, og tjenestene representerer både generalist- og spesialistorganiserte tjenester. Kontaktpersonene som har deltatt i utprøvingen har videre hatt ulike grader av erfaring med fag- og modellutvikling fra tidligere. Barneverntjenestene, ved barnevernledere, fagutviklere og kontaktpersoner, har bidratt til å forme modellen gjennom deltakelse og erfaringsdeling. Kompetansesentrene har hatt ansvar for å utforme veiledningsmateriell, knytte modellen til et relevant kunnskapsgrunnlag og tilrettelegge for opplæring, veiledning og kunnskapsutvikling gjennom utprøvingstfasene. Kompetansesentrene har videre gjennomført en internevaluering av Grunnmodellen underveis i utprøvingen for å kunne gjøre tilpasninger og justeringer i modellen.

Utprøvingen har vært organisert slik at halvparten av tjenestene i første runde prøvde ut modellen for barnefamilier, og den andre halvparten prøvde ut modellen for ettervern. Deretter ble det gjort enkelte justeringer. I neste runde byttet tjenestene målgruppe, slik at de som først hadde prøvd ut modellen for barnefamilier da prøvde ut modellen for ettervern og vice versa.

2.1 Om Grunnmodellen

I utviklingen av Grunnmodellen er det foreløpig gjort en prioritering av to målgrupper for utviklingsarbeidet; familier med barn som er mellom 4 og 12 år med hjelpetiltak hjemme, og ungdom og unge voksne mellom 17 og 25 år som ønsker ettervern i barnevernet. Utprøvingen har særlig lagt vekt på familieveiledning i hjelpetiltak for barnefamilier, og kartlegging og oppstartsfasen for ungdom i ettervern.

Grunnmodellen skal bygge på forskningsbasert kunnskapsgrunnlag om barns behov i barnevernet, med et faglig tilpasset innhold og tiltak til ulike målgrupper. Modellen skal bidra til et helhetlig og samarbeidsorientert hjelpetiltaksarbeid og gi faglige anbefalinger for familieveiledning, oppfølging/veiledning av unge med ettervern, støttende tiltak, nettverksmobiliserende tiltak og samarbeidstiltak. Sentrale premisser for arbeidet med Grunnmodellen er at utvikling og implementering innebærer medvirkning, modellen skal baseres på samarbeid med barn, ungdom og foreldre og samarbeid med andre instanser (Bufdir 30.8.2021).

Grunnmodellens strukturering av arbeidsprosessen i hjelpetiltaksforløpet skal sikre en systematisk ivaretagelse av medvirkning. Modellen skal forsterke og utvikle rutiner og arbeidspraksis for samarbeid med barn og foreldre, og medvirke til økt tillit og styrket relasjon mellom barneverntjenester og familier, både i et samfunnsperspektiv og et minoritetsperspektiv.

Intensjonen med Grunnmodellen er at den skal gi grunnlag for en helhetlig tilnærming og samarbeid med barn, ungdommer og familier. Ulike tiltak, tilnærminger og arbeidsmetoder som anbefales settes i sammenheng. Modellen skal gi støtte til tjenestene i valg, tilpasning, oppfølging og evaluering av tiltak, og systematisere arbeidet med medvirkning (Bufdir 30.8.2021). Videre skal modellen være tilpasset barn, familier og ungdom med minoritetsbakgrunn og ulike kulturelle kontekster. Den skal styrke brukermedvirkning i hjelpetiltaksarbeidet, og være realistisk å implementere i kommunale barneverntjenester av ulik størrelse og med varierende ressurser.

Grunnmodellen for familier med barn mellom 4 og 12 år

Grunnmodellen for familier med barn mellom 4 og 12 år består av en forløpsmodell for hjelpetiltak. Forløpet tar utgangspunkt i en kartlegging ved hjelp av Kunnskapsmodellen «Barnets behov i sentrum» som tar for seg tre hovedområder i barnets liv: 1) barnets utvikling 2) familie og miljø og 3) foreldrenes omsorg. Kartleggingen avdekker behov og danner grunnlag for beslutning om tiltak. Vedtak om hjelpetiltak fattes og det utarbeides en tiltaksplan. Tiltakene kan være familieveiledning, støttetiltak, nettverkstiltak, samarbeidstiltak eller andre spesialiserte hjelpetiltak.

Familieveiledningen skal kunne adressere utfordringer som 1) struktur i hverdagen, 2) forstå barnet bedre og 3) samarbeid og konflikt. Skreddersydde forløp kan inkludere de mest relevante av syv foreldrekomponenter: 1) være sammen, 2) bekrefte barnets følelser, 3) anerkjenne og oppmuntre, 4) fremme samarbeid, 5) etablere en forutsigbar hverdag, 6) forebygge konflikt og 7) regulere egne følelser som foreldre. Familieveiledningen gjennomføres av kontaktperson sammen med foreldrene gjennom et begrenset antall møter. Familieveiledningen struktureres ved bruk av en bordstående flippover med tekst og illustrasjoner til bruk både for foreldre og kontaktperson.

Tiltaket iverksettes, gjennomføres og følges opp underveis ved hjelp av en detaljert handlingsplan. Gjennom evaluering av tiltaket og vurdering av måloppnåelse, skal det videre gjøres en beslutning om videre tiltak, avslutning av tiltak, eller ny bekymring og nytt vedtak.

Grunnmodellen for ettervern

Grunnmodellen for ettervern er barnevernets hjelpetiltak for unge voksne mellom 16 og 25 år. Forløpsmodellen for Grunnmodellen for ettervern tar utgangspunkt i forberedelser som gjøres gjennom kontakt, informasjon og relasjonsbygging med ungdom fra 16-årsalderen. Når ungdommen nærmer seg 18 år, skal det gjennomføres en kartlegging som skal avdekke behov og komme frem til tiltak. Kartleggingen gjøres ved bruk av en ungdomstilpasset versjon av «Barns behov i sentrum»-trekanten. Kartleggingen tar for seg de tre hovedområdene 1) Familie og nettverk, 2) Livsområder og 3) Personlig utvikling. I samtale med kontaktperson, og ved bruk av hjelpespørsmål, kommer ungdom og kontaktperson sammen frem til ressurser og risikofaktorer i ungdommens liv, og bli enige om hvilke hjelpetiltak som skal inngå i ungdommens tiltaksplan. Som del av prosessen benyttes også en matrise for risiko- og beskyttelsesfaktorer og en «HEVD-skjema» som skal tydeliggjøre ungdommens svar på spørsmålet «Hva er viktig for deg?». Tiltakene kan være familie- eller nettverkstiltak, støttetiltak, samarbeidstiltak eller andre spesialiserte tiltak. Gjennom evaluering av tiltaket og vurdering av måloppnåelse, skal det videre gjøres en beslutning om videre tiltak, avslutning av tiltak, eller ny bekymring og nytt vedtak. Tiltaksarbeidet skal være preget av samarbeid mellom ungdom og kontaktperson, og samtykke skal ligge til grunn gjennom perioden.

2.2 Samskapingsmetodikk

Samskapingen i utarbeidelsen av Grunnmodellen er gjennomført ved at ansatte i barneverntjenestene benytter Grunnmodellen i eget pågående arbeid med barn, ungdom og foreldre. Den praktiske gjennomføringen innebærer at kontaktpersoner i de deltakende barneverntjenestene har gjennomført kartlegging og veiledning i tråd med Grunnmodellens verktøy og metodikk. Kontaktpersonene har innhentet samtykke til deltakelse i utprøving fra barnefamiliene og ungdommene de arbeider med i utprøvingen. Familiene og ungdommene har bidratt til Grunnmodellens utforming, gjennom tilbakemeldinger til sine kontaktpersoner, til kunnskapssentrene internevaluering av utprøvingen og som informanter i denne følgeevalueringen.

Kontaktpersonenes erfaringer fra arbeidet med veiledning og kartlegging er innhentet på samlingene gjennom utprøvsperiodene, og tilbakemeldingene har bidratt til å forme Grunnmodellen i ulike faser. De praktiske erfaringene fra arbeidet er også tatt med til veiledningsseanser, der veiledere ved kompetansesentrene har veiledet kontaktpersonene i gruppeveiledning. Barneverntjenestenes administrative ledelse og barnevernledere har på sin side støttet og tilrettelagt for deltakelse, og selv deltatt og bidratt med innspill til modellutviklingen ved oppstarts- og avslutningssamlinger.

Kommunene og barneverntjenestene som deltar i utprøvingen, får støtte gjennom opplæring, veiledning og verktøy fra kompetansesentrene. Kompetansesentrene benytter imidlertid ikke betegnelsen «opplæring», men «samskaping» om utviklingen av Grunnmodellens innhold og metoder. Tjenestene er aktive i utformingen av modellen gjennom systematisk innhenting av erfaringer og kunnskap fra den praktiske hverdagen i hjelpetiltaksarbeidet.

Gjennom veiledning og fagsamlinger både med den geografiske klyngen tjenestene er del av, og i fellesskap med alle de deltakende representantene fra barneverntjenestene, deles erfaringer på tvers av tjenestene og kompetansesentrene. Barneverntjenestene har bidratt ved å løfte frem variasjonen i rammevilkår og utfordringer, og har gjennom sin kompetanse formet modellen og bidratt til å sikre at Grunnmodellen skal kunne danne et utgangspunkt for alle barneverntjenester i Norge.

I samskapingprosessen er det også innhentet kommentarer til innholdet i modellen, illustrasjoner og metoder gjennom innspillsrunder med en rekke (bruker)organisasjoner (Bufdir 30.8.2021):

- Landsforeningen for barnevernsbarn
- Forandringsfabrikken
- Mental helse ungdom
- Barn av rusmisbrukere
- Organisasjon for barnevernforeldre
- Norsk fosterhemsforening
- Nasjonalt samisk kompetansesenter (NASAK)
- Kompetansegruppen for minoritetsspørsmål i Bufdir

2.3 Veiledning og samlinger

Utprøvingen har vært inndelt i to faser, der klyngene av barneverntjenestene har gjennomført to løp parallelt, ett for Grunnmodell for ettervern, og ett for Grunnmodell for

familier med barn fra 4 til 12 år. Klyngene har møttes til samlinger, med veksling mellom korte plenuminnlegg og arbeid i grupper. Samlingene har gått over to til tre dager hver gang.

I tilknytning til samlingene og den praktiske utprøvingen i familier og med ungdom, har kontaktpersonene fått jevnlig veiledning. Veiledningen ble gjennomført som gruppeveiledning for kontaktpersoner i samme klynge, og tok utgangspunkt i kontaktpersonenes erfaringer fra den praktiske utprøvingen. Metodikken er prøvd ut gjennom å trene på rollespill, samtaleverktøy, veiledningsøvelser, refleksjonsoppgaver og gruppeoppgaver i gruppeveiledning. Noe av veiledningen ble gjennomført med fysisk oppmøte, mens noe veiledning ble gjort digitalt over Teams. Rollespill og «reflekterende team» ble brukt som sentral metodikk i veiledningen, der veiledere og kontaktpersoner fikk praktisk øvelse i samtale med ungdom og foreldre/familier, samt øvelse i gjennomføring av kartlegging og veiledning.

2.4 Metoder og innhold for Grunnmodell for familier med barn fra 4 til 12 år

Grunnmodellen for familier med barn fra 4 til 12 år tar utgangspunkt i kartlegging gjennom «Barns behov i sentrum» (BBiS), en kunnskapsmodell som bygger på kjent teoretisk kunnskap om hvilke forhold som fremmer og hemmer god utvikling for barn. Kunnskapsmodellen er et helhetlig rammeverk for sosialt arbeid med barn⁵ og ligger til grunn for Grunnmodellens forløp.

Etter BBiS-kartlegging og en nettverkskartlegging, blir familiens styrker og utfordringer oppsummert i en matrise. På bakgrunn av dette utarbeides en tiltaksplan og det blir iverksatt hjelpetiltak. Hjelpetiltakene kan være samarbeidstiltak, nettverkstiltak, støttetiltak og familieveiledning. Grunnmodellen og utprøvingen har særlig lagt vekt på veiledning av foreldrene i barnefamiliene. Barnet i familien skal involveres på en måte som er tilpasset alder og modenhet, og det skal tilrettelegges for at barnets synspunkt om familiesituasjonen kommer frem. Grunnmodellen for familier med barn fra 4 til 12 år beskrives nærmere i kapittel 5.

Familieveiledning

Familieveiledningen har som formål at barna og familier skal få tilpasset og riktig hjelp til rett tid. Tiltaket skal erstatte tiltakskategorien «råd og veiledning». Familieveiledningen skal ta utgangspunkt i det en foregående undersøkelse har funnet at familien strever med, samt familiens styrker og behov. Veiledningen skal skje over åtte møter; én oppstartssamtale og syv intervensjonsmøter som tar for seg ett tematisk forløp. Etter veiledningsforløpet skal det gjøres en evaluering, før videre saksgang bestemmes. De tematiske forløpene er inndelt i syv foreldrekomponenter; Være sammen, Bekrefte barnets følelser, Anerkjenn og oppmuntre, Fremme samarbeid, Etablere en forutsigbar hverdag og Regulere egne følelser som foreldre. De syv komponentene er satt sammen i fire strukturerte forløp tilpasset tematikk familier i møte med barneverntjenesten ofte opplever. De fire forløpene kalles i Grunnmodellen «Forstå barnet bedre», «Struktur i hverdagen», «Samarbeid og konflikt mellom foreldre og barn» og «Samarbeid og konflikt i foreldrerelasjonen». Materialet for gjennomføringen av veiledningen består av praktisk

⁵ Barnets behov i centrum, BBiC. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/barn-och-unga-i-socialtjansten/barns-behov-i-centrum/>

samtalemateriell⁶ som brukes i møte med familiene, sammen med fordypningsmaterieil for veilederen/ kontaktpersonen og foreldremateriell som er samlet i en perm⁷.

Støttetiltak, samarbeidstiltak og nettverkstiltak

Grunnmodellen gir en innføring i innhold og bruk av et knippe aktuelle hjelpetiltak som kan benyttes i saker for familier med barn mellom 4 og 12 år. Disse er samlet i kategoriene støttetiltak, samarbeidstiltak og nettverkstiltak. Håndboken gir en oversiktlig innføring i tiltakene med beskrivelser av hvordan tiltakene bør gjennomføres og hvilke forhold det kan være nyttig å være oppmerksom på.

2.5 Metoder og innhold i Grunnmodell for ettervern

I Grunnmodellen for ettervern er Kunnskapsmodellen «ungdoms behov i sentrum» (UBiS) helt sentral. Modellen er opprinnelig utviklet i England med utgangspunkt i barns behov, og brukes i både Sverige og Danmark. I Norge skal kunnskapsmodellen integreres i Bufdirs digitale system for fagstøtte i barneverntjenestens saksbehandling, barnevernfaglig kvalitetssystem.

Ungdoms behov i sentrum

I utprøvingen av Grunnmodellen for ettervern er verktøyet tilpasset *ungdoms* særegne behov og kalles «ungdommens behov i sentrum» (UBiS). Kartleggingsverktøyet er utformet som en trekant med tre hovedområder, som til sammen skal omfatte ethvert aspekt av ungdommers liv. Under området «Familie og nettverk» kartlegges biologisk familie, eventuell fosterfamilie, venner og andre viktige personer i den unges liv. Hovedområdet «livsområder» tar opp forhold som bolig, utdanning, arbeid, fritid, økonomi og hverdagsferdigheter. «Personlig utvikling» omfatter ungdommens fysiske, psykiske og seksuelle helse, sosiale ferdigheter, risikoatferd, språk, kultur og identitet.

Kartleggingen gjennomføres som en samtale der ungdommen forteller slik at ungdommen selv og kontaktpersonen skal få en god og helhetlig forståelse av ungdommens situasjon og behov. Når familie og nettverk kartlegges, er målet å få oversikt over hvem ungdommen er i kontakt med og hvilken kvalitet det er på ungdommens relasjoner. Nettverkskart eller nettverksdiagrammer hjelper ungdommen med å visualisere relasjonell avstand både i fysisk og emosjonell nærhet, og bidrar til bevisstgjøring av sammenhenger mellom ungdommens relasjoner. Nettverkskartene kan lages for nåtid, fortid og en tenkt eller ønsket fremtid.

Under området «livsområder» skal en del praktiske forhold knyttet til bolig, jobb, utdanning, fritid og økonomi kartlegges. Grunnmodellen legger opp til at kartleggingen gjøres gjennom spørsmål ungdommen svarer på og at det underveis gjøres konklusjoner om hvilke behov ungdommen har knyttet til undertemaene.

Området «personlig utvikling» gjennomføres på tilsvarende måte, og tar blant annet for seg ungdommens helse, sosiale ferdigheter og forhold til språk, kultur og identitet.

⁶ Sentrale tema har vært illustrert og samlet i en «flippover» utformet som en type bordkalender som saksbehandler/kontaktperson og foreldrene sammen ser på og snakker om i familieveiledningsmøtene.

⁷ Foreldre får med seg handouts fra familieveiledningstimene som de selv kan notere på og samle i en perm, slik at de har disse tilgjengelig hjemme. Disse utskriftene har i utprøvsperioden også vært brukt til å notere på morsmål av foreldre som har benyttet tolk i familieveiledningen.

De tre områdene har tilhørende sett med spørsmål som kontaktpersonen kan ta utgangspunkt i når de gjennomfører kartleggingen. Formuleringene skal åpne opp for at ungdommene forteller på en slik måte at behov og ønsker kommer frem.

Stegvis prosess mot tiltaksplan

Etter UBiS-kartleggingen av ungdommen, skal kontaktpersonen og ungdommen snakke sammen om hva som er viktig for ungdommen og sammenfatte hvilke risiko- og beskyttelsesfaktorer som er fremkommet som del av kartleggingen. Dette gjøres ved å bruke Grunnmodellens HEVD-skjema og skjemaet «Matrise for beskyttelses- og risikofaktorer». HEVD står for spørsmålet «Hva er viktig for deg?», og spørsmålet og skjemaet skal bidra til en samtale om hva ungdommen er opptatt av og hva ungdommen oppfatter som viktig i sitt liv. Matrisen for beskyttelses- og risikofaktorer skal bidra til å gi oversikt over behov og sammenhenger mellom det som er ungdommens styrker og mestringer, og områder der ungdommen opplever behov for støtte og hjelp.

Tiltaksplan og evaluering

Med de foregående momentene som forberedelse og bakgrunn, skal kontaktpersonen sammen med ungdommen komme frem til mål og tiltak som skal stå i ungdommens tiltaksplan. Tiltakene i tiltaksplanen skal så evalueres og eventuelt justeres. Dersom målene i planen er nådd, kan nye tiltak settes inn eller saken kan avsluttes.

2.6 Grunnmodellens arbeidsdokumenter

Det er utarbeidet to håndbøker for Grunnmodell for ettervern og Grunnmodell for familier med barn fra 4 til 12 år. Håndbøkene er interne verktøy utviklet til bruk i utprøvingen og er ikke ferdig utviklet eller offentlig tilgjengelige. Håndbøkene presenterer sentrale verktøy og metodikk for hvordan barneverntjenestenes kontaktpersoner skal arbeide for å gi tilpasset og riktig hjelp til rett tid i ettervern og hjelpetiltak for barnefamilier med barn i alderen 4 til 12 år. De beskriver hvordan Grunnmodellen skal bidra til at barn, unge voksne og foreldre systematisk skal høres og få medvirke i sin sak. De gir beskrivelser av hvordan kontaktpersonene skal få til styrket samarbeid med barn og familier og hvordan Grunnmodellen skal bidra til økt kvalitet på hjelpearbeidet, gjensidig forståelse og treffsikkerhet i tiltak.

Grunnmodellen har som mål at alle verktøy og arbeidsmåter skal fremme godt samarbeid, gjennom systematisk medvirkning og kulturell tilpasning. Håndbøkene bruker begrepet medvirkning som samlebetegnelse for barn, unge og foreldres *aktive deltakelse* når små og store beslutninger fattes gjennom hjelpetiltaksforløpet.

I denne rapporten benytter vi håndbøkene som kilde for å forstå innholdet i Grunnmodellen. Disse interne verktøyene er imidlertid ikke tilgjengelige i endelige og offentliggjorte utgaver. Det samme gjelder for de øvrige verktøyene som er utviklet i modellen⁸.

Kontaktpersonens rolle

Håndbøkene for Grunnmodell for både ettervern og barnefamilier, beskriver kontaktpersonens komplekse rolle som balanserer mellom hjelper og kontrollør.

⁸ Bufdir vurderer på det nåværende tidspunkt at modellen og verktøyene krever en grundig innføring for å benyttes riktig, og har derfor ikke gjort disse offentlig tilgjengelig.

Grunnmodellens verktøy og metodikk vektlegger kontaktpersonens relasjons- og kommunikasjonsferdigheter og evne til å skape tillit og alliansebygging, for å kunne støtte og motivere ungdom og familier i endringsprosesser. For kontaktperson i ettervern vil rollen innebære å bistå med hjelp ungdommen mangler som annen ungdom får gjennom familie og nettverk. For kontaktpersoner i barnefamilier, vektlegger Grunnmodellen kontaktpersonens rolle som veileder i foreldreferdigheter og samspill i familien.

Kontaktpersonen vil balansere oppgaver som myndighetsutøver, koordinator, støtteperson og veileder. Dette skal kontaktpersonen gjøre på en måte som styrker og vedlikeholder samarbeid med ungdom, barn og foreldre. Oppgavene innebærer saksbehandling, forvaltning, kartlegging planlegging, evaluering, mobilisere formelt og uformelt nettverk, hjelp med konkrete og praktiske behov i tillegg til endringsarbeid.

Kultursensitivitet

Grunnmodellen skal kunne tilpasses minoritetsfamilier og ulike kulturelle kontekster, og skal ta høyde for kulturelt mangfold og særskilte behov, utfordringer og ressurser. Grunnmodellen bruker begrepet *kultursensitivitet* for å betegne det som skal til for å sikre at barn, unge og foreldre får den hjelpen og støtten de har behov for uavhengig av sosial og økonomisk status, etnisk og religiøs tilhørighet. Kultursensitivitet handler slik om evne til kritisk refleksjon rundt egen profesjonsutøvelse og tatt-for-gitte sannheter, å kunne anvende kunnskap om minoritets- og migrasjonsrelaterte forhold til å forstå konteksten til det enkelte barn og familie, og å benytte dette som grunnlag for å tilpasse hjelpetiltaksarbeid barnet og familien sine behov. Praktisk er dette tatt inn i BBiS/ UBIS-trekanten der kartleggingen også skal omfatte identitet, tilhørighet, språk, opphold, statsborgerskap, religion, diskriminering og rasisme, og transnasjonalt familieliv. Grunnmodellen gir også noen holdepunkter for god bruk av tolk, for tilfeller der det er nødvendig.

Grunnmodellen som grunnforløp og grunnholdning

Håndbøkene for Grunnmodellen presenterer et samlet sett verktøy for kartlegging og veiledning, prinsipper for samarbeid, medvirkning og kultursensitivitet og systematisk arbeid med tiltak som til sammen utgjør et samlet «grunnforløp» i barnevernets og kontaktpersonenes arbeid i ettervernssaker og saker med familier med barn mellom 4 og 12 år.

Håndbøkene og Grunnmodellen fremmer videre en «grunnholdning», som utstyres kontaktpersonene med sentrale prinsipper og ferdigheter for hensiktsmessig endringsarbeid med ungdom og familier som strever. Dette tematiseres gjennomgående i Grunnmodellen og trekkes spesielt frem i behandling av samarbeid, medvirkning og kontaktpersonens rolle.

For håndboken for arbeid med ungdom i ettervern, er disse ferdighetene oppsummert slik:

- Å lytte med empatisk forståelse
- Å løfte frem og styrke den motivasjonen som allerede finnes
- Å møte motstand og ambivalens med respekt
- Å styrke håp og mestringsfølelse
- Å bruke åpne og utforskende spørsmål
- Å lytte nøye og reflektere
- Å bruke oppsummeringer

Grunnmodellen er en sammenfatning av metoder, verktøy og prinsipper, som kan forstås som to grunnforløp i barnevernets arbeid med ungdom i ettervern og familier med barn

mellom 4 til 12 år. Håndbøkene gir «oppskrifter» og anbefalinger for prosessen fra kartlegging til utforming av tiltak og evaluering samt for familieveiledning for barnefamilier. Håndbøkene kan benyttes som et oppslagsverk både for nyutdannede kontaktpersoner i barnevernet og som retningslinje og påminnelse for kontaktpersoner med lengre erfaring. Grunnmodellen og forløpene den presenterer gir en grunnforståelse og en grunnleggende fremgangsmetodikk som skal bidra til likere og mer helhetlig arbeid i barneverntjenestene som benytter den.

3. Metode og datainnsamling

I dette kapitlet redegjør vi for metode og datainnsamling.

I prosjektet har vi fulgt utprøvingen av Grunnmodellen. Modellen er som beskrevet under utvikling og er prøvd ut i ti barneverntjenester. Det vil si at det er noen ansatte fra hver tjeneste som har bidratt i en samskapingsprosess, fått innføring i modellen og prøvd den ut i noen saker. Alle tjenestene har hatt ansatte som har prøvd ut både Grunnmodellen for familier med barn i alderen 4-12 år og Grunnmodellen for ungdom i ettervern. Foreløpig har Grunnmodellen påvirket den enkelte kontaktpersons forståelse av hjelpetiltaksarbeid og i noen grad påvirket vedkommendes praksis. Men tjenestenes organisering, rutiner for samarbeid og tilgang til tiltak er ikke endret i utprøvsperioden.

Arbeidet med å innføre Grunnmodellen tok en annen form enn det vi la til grunn da vi utformet forskningsdesignet, vi har derfor i samråd med Bufdir gjort flere endringer i den metodiske tilnærmingen underveis (se for eksempel avsnitt 3.1.1 om kontrollkommuner).

3.1 Metode

I studien har vi fokus på erfaringene til ansatte som har deltatt i utprøvingen, og belyser hvordan de mener Grunnmodellen har påvirket deres eget arbeid og hvordan den kan virke dersom den blir implementert. Vi bruker erfaringer fra ansatte og brukere for å belyse Grunnmodellen og hvilke virkninger den har for familier og ungdom. Videre bruker vi erfaringene fra utprøvingen til å drøfte om ulike kjennetegn ved tjenestene kan ha påvirket utprøving, og eventuelt kan ha konsekvenser for en nasjonal implementering.

I følgeforskningen har vi ikke hatt mulighet til å måle endringer i kvaliteten på arbeidet den enkelte barneverntjeneste utfører. For det første er modellen prøvd ut i svært liten målestokk, alle elementene er ikke prøvd ut og modellen er i begrenset grad videreført i den daglige praksis i barneverntjenestene etter utprøvingen. Utprøvingen måtte hatt et mye større omfang dersom det skulle være mulig å måle endringer i kvalitet. Dessuten er intensjonen med utprøvingen av Grunnmodellen, at modellen basert på erfaringer fra denne første utprøvingen, skal justeres og forbedres. Modellen er prøvd ut i to faser, det er gjort justeringer mellom de to fasene, og det skal gjøres ytterligere endringer i modellen. Modellen har ikke vært ferdig utviklet og det ville derfor vært prematurt å måle endringer i kvalitet.

Vi har gjennomført datainnsamling ved tre anledninger. En runde ved oppstart, en runde etter at første runde med utprøving var gjennomført og en etter siste runde med utprøving. Intervjuer med medarbeidere i barneverntjenestene og familier/ungdom har vært hovedkilden til informasjon i studien. I tillegg bruker vi data fra spørreundersøkelser til barneverntjenestene som er med. Vi har også gjennomgått et utvalg tiltaksplaner fra tjenestene.

Vi startet følgeforskningen i november 2020. Koronaepidemien medførte at utprøvingen ble noe utsatt. Utforming av Grunnmodellen er basert på samskaping der barneverntjenestene har deltatt. Kompetansesentrene hadde innledende samlinger med barneverntjenestene for å informere om modellen og forventninger til tjenestene vinteren 2021. Deretter ble den første runden med utvikling og utprøving gjennomført høsten 2021. Da deltok fire av tjenestene i utprøving av Grunnmodell for barnefamilier og seks av tjenestene i utprøving av Grunnmodell for ungdom i ettervern. Deretter ble det gjort noen revideringer i modellen, og våren 2022 var de tjenestene som tidligere hadde prøvd ut Grunnmodell for ettervern med på å prøve ut Grunnmodell for barnefamilier, mens de

tjenestene som hadde prøvd ut Grunnmodellen for barnefamilier nå prøvde ut Grunnmodell ettervern.

Å vurdere samskapingsprosessen og innhold og organisering av samlinger er ikke del av følgeforskningen vi har gjort.

3.1.1 Datainnsamling

Innledende aktiviteter

Vi hadde innledningsvis flere møter med sentrene som har ansvar for utvikling av Grunnmodellen for å få informasjon om utviklingsarbeidet. I tillegg har vi fått innspill til metode og til utkast til intervjuguider og spørreskjema fra sentrene. Vi har også vært til stede på enkelte samlinger som sentrene og barneverntjenestene har hatt.

Vi gjennomførte også en begrenset dokument- og litteraturstudie for å sikre at vi har god oversikt over hjelpetiltaksfeltet og forståelse for bakgrunnen for at arbeidet med å utforme en Grunnmodell er iverksatt.

Intervjuundersøkelser

Intervjuer med ledere og ansatte i barneverntjenestene

Vi intervjuet ledere og medarbeidere fra alle barneverntjenestene som var med på utprøvingen ved tre anledninger. Den første runden var tema for intervjuene hvordan tjenestene arbeidet med hjelpetiltak, hvordan de var organisert, hvordan de arbeidet med kartlegging og utforming av tiltaksplaner, erfaringer fra samarbeid med foreldre, barn og ungdommer og samarbeid med eksterne instanser. Vi undersøkte også hvilke utfordringer og styrker den enkelte tjenesten hadde når det gjaldt hjelpetiltaksarbeid og hvilke forventninger de hadde til Grunnmodellen. Et tema var også om de opplevde spesielle utfordringer i samarbeid med minoritetsfamilier. I denne runden intervjuet vi ansatte som arbeidet med tiltak for barnefamilier og med ettervern. På dette tidspunktet hadde ikke alle barneverntjenestene avklart hvilke medarbeidere som skulle delta i utprøvingen. Intervjuene med ansatte ble gjennomført i grupper. Vi intervjuet også ledere fra alle tjenestene. Totalt deltok 55 personer i intervjuene. Av disse var 13 ledere.

Midtveis i utprøvingen intervjuet vi alle barneverntjenestene som hadde deltatt i første runde med utprøving av Grunnmodellen. Fire av barneverntjenestene hadde da deltatt i utprøving av Grunnmodell for familier med barn i alderen 4-12 år, og seks barneverntjenester hadde deltatt i utprøving av Grunnmodell for ettervern. Tema for intervjuene var erfaringer med utprøvingen og hvilke endringer Grunnmodellen medførte i hjelpetiltaksarbeidet. Vi gjennomførte intervjuer med ledere fra alle tjenestene og med kontaktpersonene som hadde deltatt i utprøvingen. Intervjuene med kontaktpersoner ble gjennomført som gruppeintervjuer. Vi besøkte to av barneverntjenestene. De øvrige intervjuet vi på teams. I runde to intervjuet vi totalt 45 ansatte og ledere. Av disse var 12 ledere.

Etter at den siste runden med utprøving var avsluttet intervjuet vi medarbeidere og ledere fra barneverntjenestene om erfaringene fra denne runden. Våren 2022 var det seks barneverntjenester som prøvde ut Grunnmodell for familier med barn i alderen 4-12 år og fire barneverntjenester som prøvde ut Grunnmodell for ettervern. Vi intervjuet kontaktpersonene som deltok samt ledere fra alle tjenestene. Vi intervjuet også enkelte som hadde deltatt i den forrige utprøvingsrunden. Kontaktpersonene ble intervjuet i gruppe. Tema for intervjuene var erfaringer og synspunkter på Grunnmodellen. I runde tre intervjuet vi totalt 47 personer. Av disse var 12 ledere.

Intervjuer med veiledere

Etter at utprøvingen var avsluttet har vi intervjuet to veiledere som har gitt veiledning til barneverntjenesten i forbindelse med utprøvingen. Tema var deres erfaringer og synspunkter på utprøvingen av Grunnmodellen.

Intervjuer med foreldre og ungdom

Vi har intervjuet et utvalg foreldre og ungdommer om deres erfaringer med Grunnmodellen, i alt ti ungdommer og åtte foreldre. Det vil si at vi intervjuet alle som hadde samtykket til å bli intervjuet. Ungdommene var i alderen 16,5 – 22 år, syv jenter og tre gutter. De ti ungdommene hadde tilknytning til åtte av tjenestene. Foreldrene omfattet seks mødre og to fedre. To av foreldrene hadde ett barn, de øvrige hadde to eller flere barn. Foreldrene hadde tilknytning til seks av tjenestene.

Tema for intervjuene var erfaringer med å delta i utprøving av Grunnmodellen. Vi spurte blant annet om erfaringer fra de ulike verktøyene som er brukt, erfaringer fra å delta i Grunnmodellen sammenlignet med øvrig kontakt med barnevernet og hvordan de opplevde at de ble involvert og lyttet til. I intervjuene med foreldre var veiledningsforløpene et sentralt tema. Intervjuene ble gjennomført på telefon eller teams.

Intervjuguider

Vi utarbeidet intervjuguider for de ulike informantgruppene. Intervjuguidene vektla ulike erfaringer for hver gruppe og ble tilpasset den enkelte informant eller ansattgruppe underveis i intervjuet. Felles for guidene var tematisk oppbygging og kartlegging av erfaringer med temaene utprøving, bruk av verktøyene i Grunnmodellen, arbeid med tiltaksplan, endringer i kontaktpersonens rolle, erfaringer med bruk av ulike hjelpetiltak samt behov og ønsker for nasjonal implementering.

Deltakelse på samlinger og gjennomgang av veiledningsmaterieil

Vi har deltatt på fem samlinger som har vært del av prosessen med å prøve ut Grunnmodellen. Disse samlingene har vært samlinger som også barnevernledere og andre som skulle få informasjon om Grunnmodellen har deltatt på. Vi har ikke deltatt på samlinger som har handlet om samskaping eller innføring i de ulike verktøyene i modellen. Disse samlingene var avgrenset til saksbehandlere/kontaktpersoner.

Gjennom Grunnmodellens utprøvingsforløp har vi mottatt flere dokumenter og skriftlige oversikter. Vi har mottatt planer over samlinger i de ulike fasene. Videre har vi mottatt digitale pdf-versjoner av de håndbøkene som er utformet i de ulike fasene i utprøvingen. Håndbøkene er interne arbeidsverktøy som gir innføring i Grunnmodellen. Disse dokumentene har bidratt til at vi har fått en forståelse av hva modellens innhold konkret omfatter, hvilke verktøy modellen bygger på og hvilken forståelse kontaktpersonene skal læres og veiledes inn i. Oversikten over samlingene gir en begrenset innsikt i hvordan samlingene har vært gjennomført, men vi har fått oversikt over temaer som er tatt opp, tidsbruk på ulike deler og veksling mellom foredrag, diskusjon og gruppeoppgaver. I tillegg har vi mottatt tilskuddssøknader fra alle barneverntjenestene som har deltatt i utprøvingen. Søknadene inneholder blant annet en beskrivelse av kjennetegn ved de ulike tjenestene og egne vurderinger av styrker og svakheter i hjelpetiltaksarbeidet.

Vi har ikke hatt tilgang til det detaljerte innholdet i familieveiledningen som kontaktpersonene er tildelt. Dette er holdt internt i kompetansemiljøene og i tjenestene som har deltatt på utprøvingen. Vår innsikt i innholdet av dette materialet er derfor hovedsakelig basert på det informanter og kompetansemiljøer har delt i intervjuer og i e-postkorrespondanse.

Spørreundersøkelser

Vi har sendt ut en spørreundersøkelse til medarbeidere og ledere i de barneverntjenestene som har deltatt i utprøvingen. Spørreundersøkelsen er sendt ut ved to anledninger. Tema for spørreundersøkelsen var hvordan respondentene vurderte egen og egen barneverntjenestes kompetanse og praksis i arbeid med hjelpetiltak. Spørsmålene i spørreundersøkelsen var i hovedsak de samme ved begge tidspunkt.

Spørreundersøkelsen ble sendt via en link til lederne for barneverntjenestene. Disse ble igjen bedt om å sende den videre til de medarbeiderne som skal delta i utprøvingen av Grunnmodellen.

Funnene fra spørreundersøkelsen presenteres i form av frekvensfordelinger og annen deskriptiv statistikk.

Deltakelse

Vi fikk henholdsvis 59 og 36 svar fra forsøktjenestene i henholdsvis første og andre runde. I enkelte tjenester er det relativt stor forskjell på antall som deltok i undersøkelsen ved første runde vs. andre runde. Dette har sannsynligvis sammenheng med at det kun er ansatte som har deltatt i utprøving av Grunnmodellen som har fått undersøkelsen i andre runde. Antall ansatte som har deltatt i utprøvingen har vært en del lavere enn det man så for seg ved start.

Flertallet av de som har besvart spørreundersøkelsen arbeider som saksbehandlere/kontaktperson. Flertallet av respondentene som har besvart spørreundersøkelsen arbeider enten med tiltak for familier (med barn mellom 4 og 12 år) eller både tiltak for barnefamilier og ettervern. Omtrent 10 prosent av de som svarte i første runde oppgir at de kun jobber med ettervern. I andre runde var andelen noe høyere. Minst halvparten av respondentene som har svart på undersøkelsen hadde arbeidet i barneverntjenesten i minst 5 år.

Gjennomgang av tiltaksplaner

Som del av datainnsamlingen i følgeforskningen, innhentet vi tiltaksplaner fra barneverntjenestene som deltok i utprøvingen. Gjennomgangen av et utvalg tiltaksplaner skulle ligge til grunn for en vurdering av om, og på hvilken måte, tiltaksplanene endret seg i løpet av utprøvsperioden. Tiltaksplanene ble anonymisert av barneverntjenestene og sendt til oss. Ni av ti barnevernstjenester sendte oss tiltaksplaner. Vi mottok 25 tiltaksplaner fra tiden *før* utprøvingen begynte, og 26 tiltaksplaner utformet i perioden der utprøvingen enten var i gang eller *etter* avsluttet utprøving. 12 av tiltaksplanene gjaldt ettervernsaker og de resterende 39 tiltaksplanene gjaldt saker for familier med barn i alder mellom 4 og 12 år.

Vi har gjennomgått alle tiltaksplanene og sammenliknet innhold og utforming for å undersøke endringer i planene før og etter utprøving av Grunnmodellen.

I tråd med Grunnmodellens overordnede mål og oppdrag, har vi også undersøkt om det i tiltaksplaner, som er utformet underveis og etter utprøvingen, fremgår tydeligere hvilke forhold som er nevnt som viktige for den planen gjelder, om medvirkning og barnets stemme er tydeligere til stede i planene og hvorvidt målsettingene i planene er mer endringsorienterte.

Litteraturstudie

Vi har gjennomført en begrenset dokument- og litteraturstudie for å sikre at vi har god oversikt over hjelpetiltaksfeltet. I studien har vi tatt utgangspunkt i Prop 133. L (2020-

2021) Lov om endringer i barnevernloven og gjennomgått relevant litteratur som den viser til. Videre har vi sett hvilke kilder disse bygger på samt brukt Google Scholar for å identifisere senere forskning som har brukt disse referansene i meldingen som grunnlag. Vi har gjennomgått både forskningslitteratur og såkalt «grå litteratur» (utredninger).

Undersøkelse i kontrollkommuner

Vi ønsket opprinnelig å sammenligne forsøkskommunene med et utvalg kontrollkommuner. Vi ønsket å sammenligne utviklingen i hvor godt medarbeiderne i barneverntjenesten opplever å mestre ulike sider ved hjelpetiltaksarbeidet og å bruke spørreundersøkelser for å vurdere om medarbeidernes egne vurderinger av hjelpetiltaksarbeidet endret seg i utprøvsperioden. Vi har sendt spørreundersøkelsen til et utvalg kontrollkommuner og vi har også gjennomført korte intervjuer med barnevernsledere i kontrollkommunene. Men ettersom Grunnmodellen foreløpig har hatt begrensede konsekvenser på praksisen i de barneverntjenesten som har prøvd den ut (den har fått konsekvenser i de sakene den er prøvd ut på) fant vi at å sammenligne praksis over tid mellom barneverntjenestene som deltok og andre barneverntjenester var lite meningsfullt. Det var også slik at svarprosenten blant respondentene i kontrollkommunene var svært lav i annen runde. Vi har derfor konkludert med at disse dataene ikke gir merverdi til undersøkelsen, og har latt være å bruke de i studien.

3.1.2 Analyse av datamaterialet

De kvalitative intervjuene med de ti barneverntjenestene i tre runder, gir oss et massivt datatilfang og etter endt datainnsamling satt vi igjen med flere typer data. Hovedtyngden av data omfatter intervjureferater fra hvert intervju med informantens verbale utsagn. I tillegg er våre notater fra observasjon og deltakelse på samlinger del av datatilfanget som har vært gjenstand for vår analyse.

Intervjureferatene har utgjort en stor datamengde og for å organisere og bearbeide disse, har vi benyttet dataprogrammet Nvivo som er utviklet for å håndtere og kode kvalitative data. I Nvivo etableres et sett kategorier med sorteringskoder. Kildematerialet gjennomleses mens man tilordner tekstutdrag i de ulike kategoriene, slik at materialet er strukturert og sammenstilt på tvers av intervjuer og informanter. I skrivefasen tar man utgangspunkt i de tematiske kategoriene for å se et tema belyst av ulike informanter, og skriver et fritekstdokument på basis av en kategori eller underkategorier.

Vi har hatt interne analyseseminarer der alle som har deltatt i datainnsamlingen har deltatt. I gjennomgangen av referatene har vi lagt stor vekt på å ivareta utsagn og narrativer som får frem levende erfaringer fra så vel utprøvingen som hverdagen i barnevern-Norge. Slik har vi ønsket å få frem ungdom, foreldre, kontaktpersoner og barnevernlederens ulike stemmer og erfaringer som del av rapporten.

Analysen bygger i stor grad på informantens utsagn. Disse utsagnene har vi knyttet an til vår forståelse av hvordan Grunnmodellen fungerer, er gjennomført, og tanker for fremtidig implementering. I dette arbeidet inngår å se ulike utsagn og erfaringer som en helhet og se etter sammenhenger, gjentakelser, likhetstrekk og motsetninger i erfaringene vi har innhentet. I rapporten fremstiller vi holdninger som går igjen blant informantene, og nyanserer disse med til dels motstridende holdninger som er kommet frem blant et mindre antall kontaktpersoner.

Vi har sett ønsker og behov slik de er fremkommet fra barneverntjenestene opp mot det vi anser at implementering av Grunnmodellen vil innbefatte. På bakgrunn av dette har vi utledet anbefalinger som presenteres avslutningsvis i rapporten.

Det er intervjudataene som er hovedkilden i studien. Gjennomgang av tiltaksplaner og analyser av spørreundersøkelser supplerer og utdyper funn i intervjuene. Resultatene fra spørreundersøkelsen brukes først og fremst for å få informasjon om de ansattes egne vurderinger av hjelpetiltaksarbeidet i disse tjenestene, og om disse vurderingene endrer seg etter at de har prøvd ut modellen.

Vi har brukt dokumenter og veiledningsmateriell som beskriver Grunnmodellen for å forstå hva modellen innebærer og kunne vurdere informantenes utsagn.

4. Barneverntjenestene som er med i utprøvingen

I dette kapitlet beskriver vi de tjenestene som er med i utprøvingen og hvilke erfaringer de hadde med hjelpetiltaksarbeid før utprøvingen startet. De ti tjenestene som er med er ulike med hensyn til størrelse, organisering og kompetanse internt i tjenesten. De har også ulike styrker og utfordringer og litt ulike forventninger til Grunnmodellen.

I kapitlet beskriver vi først kjennetegn ved tjenestene. Deretter beskriver vi samlet hvilke erfaringer tjenestene har innenfor sentrale områder der vi retter oppmerksomheten mot hva de opplever som utfordrende i arbeidet med hjelpetiltak. Temaene vi har løftet frem er organisering, kartlegging, samarbeid, brukerinvolvering, tiltak i ettervern, arbeid med tiltaksplaner, arbeid med minoritetsfamilier og tiltaket råd og veiledning.

4.1 Kjennetegn ved barneverntjenestene som er med på utprøvingen

Oversikten over barneverntjenestene som deltar i forsøket, viser at de er svært ulike. Dette gjelder blant annet størrelse, organisering, kompetanse og bruk av egne versus kjøp av tiltak. Antall årsverk i tjenestene varierer fra 6 (Tinn) til 54 (Grorud). Flere av tjenestene oppfatter at de har mange styrker i hjelpetiltaksarbeidet, de har erfarne medarbeidere, er godt organisert med mere. Andre beskriver utfordringer knyttet til høyt sykefravær, slitasje og høy turnover.

Flere av tjenestene har nylig opplevd endringer som følge av kommunesammenslåinger og nye interkommunale konstellasjoner. Dette kan på den ene siden ha hatt positive konsekvenser i form av at tjenesten er blitt større med et større fagmiljø. Samtidig kan de ha fått flere komplekse saker og større geografiske avstander som krever mye reising.

I spesielt barneverntjenestene i nord og i Telemarkskommunene er lange avstander en utfordring. Det er ofte langt mellom barneverntjenestens lokalisering og familienes/ungdommenes bolig. Enkelte steder har ungdommer i ettervern bosted i en kommune, deltar i utdanning i en annen kommune mens barneverntjenesten er lokalisert i den tredje kommunen.

Enkelte av tjenestene som blant annet Grorud opplever at har mange saker inkludert en del alvorlige volds- og rusmeldinger, og at de har mange saker hvor de er inne med tyngre tiltak.

Omfang av saker med minoritetsfamilier varierer mye. Enkelte av tjenestene har svært få minoritetsfamilier blant mottakerne av hjelpetiltak, andre steder er det majoriteten. I Grorud barneverntjeneste var andelen 72 prosent i 2019, i Lørenskog var den 50 prosent. For øvrig er det vanlig med en prosentandel på mellom 10 og 30 (2019-tall).

Flere av tjenestene ønsker å tilby de fleste veiledningstiltak i egen regi. Hvor mye de kjøper eksternt varierer, men alle tjenestene kjøper enkelte tiltak fra Bufetat. En av tjenestene (Grorud) hadde svært lite tiltak selv, og kjøpte tiltak fra eksterne leverandører. Grorud er imidlertid den eneste tjenesten som har familierådskoordinator internt i tjenesten, de andre tjenestene kjøper denne tjenesten fra Bufetat. Flere av barneverntjenestene samarbeider aktivt med helsestasjonen for å jobbe forebyggende.

Enkelte av tjenestene tilbyr opplæring og veiledning i hjelpetiltaksarbeid og noen tilbyr individuell veiledning til de ansatte. Andre har fagdager der hjelpetiltak er tema. Flere av

tjenestene har imidlertid ingen form for opplæring i hjelpetiltaksarbeid utover interne drøftingsmøter.

To av tjenestene (Lørenskog og Haugesund-Utsira) har arbeidet med å utforme egne veiledningsprogram som er spisset mot utfordringene i den enkelte familie.

I tabellen nedenfor har vi gitt en oversikt over noen kjennetegn ved de barneverntjenestene som er med på utprøvingen.

Kommune	Organisering	Deltakelse i samarbeid	Bruk av eksterne tiltak	Støttende tiltak	Veiledningskompetanse	Andel minoritetsfamilier (2019)	Andre kjennetegn	Motivasjon for å delta
Grorud Årsverk: 54	Spesialist: stab, mottak, undersøkelse, tiltak, ungdom og fosterhjem	Samarbeid med andre barneverntjenester i Groruddalen	Kjøper i hovedsak tiltak eksternt	Miljøarbeidere, mentor, grupper for barn utsatt eller vitne til vold		72	Stort omfang voldssaker, høy turnover	Ønsker å gjennomføre mer veiledning selv, Ønsker verktøy for å vurdere familienes behov, økt kompetanse på ettervern
Lørenskog Årsverk: 48	Spesialist: mottak, undersøkelse, tiltak, familieteam, omsorg, serviceteam	Samarbeid om utviklingsprosjekter med andre aktører i kommunen, bla etablering av Velferdslab	Kjøper eksterne tiltak i de vanskeligste sakene	Foreldre- og barnsenter Tjenester fra BUP/ DPS Kulturtolk Eksterne aktører økonomisk støtte	COS-P, ICDP PYC, ART PMTO TIBIR, TBO	50	Stabil tjeneste med lite turnover og sykefravær	Videreføre eget arbeid med veiledningsprogrammer, spisse råd og veiledning, styrke kvalitet på veiledning, delta i et nasjonalt utviklingsarbeid.
Aurskog-Høland Årsverk: 18	Teamorganisert: undersøkelse, tiltak, omsorg, familie		MST og PMTO i regi av Bufetat. Kjøper lite eksterne tiltak	Økonomisk støtte, avlastning, støtte-samtaler, støttekontakt	COS-I, COS-P, psykiske helse, seksuell atferd		Stabil personalgruppe med lite turnover	Å få et kvalitativt bedre hjelpetiltaksarbeid. Bruke riktige verktøy til riktig tid.
Tinn Årsverk: 6	Generalister	Forpliktende samarbeid om barnevernreformen i Midt-, Vest-, og Øst-Telemark	Kjøper veilednings-tiltak fra Bufetat, også kjøpt psykologtjenester	Miljøarbeid, støttefamilie, fritidskontakt, oppfølging i bolig, økonomisk støtte	COS-P ICPD	15	Liten tjeneste med lange avstander. Lite turnover, men sårbare ved sykdom.	Gi et systematisk tilbud, mer spesifikt innhold i råd og veiledning, større likhet i tilbudet på tvers av kommuner
Notodden og Hjartdal Årsverk: 15	Spesialist: undersøkelse, tiltak og fosterhjem	Forpliktende samarbeid om barnevernreformen i Midt-, Vest-, og Øst-Telemark	Helsestasjonen tilbyr veilednings-tiltak for foreldre	Miljøarbeid, fritids-kontakt, støttefamilie, oppfølging i bolig, økonomisk støtte	COS-P, PYK, ICDP	10	Blanding av ansatte med lang fartstid og ferske medarbeidere	Effektiv og strukturert veiledning med gode verktøy
Midt-Telemark Årsverk: 23	«Generalist» ansatte jobber på 2-3 områder	Forpliktende samarbeid om barnevernreformen i Midt-, Vest-, og Øst-Telemark	Kjøper veiledning-stiltak som MST av Bufetat	Besøkshjem, miljø-terapeut, støttekontakt, coacher, økonomisk støtte	COS-P, COS, PMTO, PYK, ART	24		Bedre innhold i råd og veiledning, at tiltaket skal bli mer treffsikkert og av kortere varighet
Vest-Telemark Årsverk: 16	Spesialistorganisert i undersøkelse og tiltaksteam	Forpliktende samarbeid om barnevernreformen i	Ulike tiltak som tilbys i de forskjellige samarbeids kommunene	Miljøarbeid, fritids-kontakt, støttefamilie, besøkshjem,	PMTO, COS-P, PYK, ICDP, TIBIR, ART		Interkommunal tjeneste, stort geografisk område	Har jobbet aktivt med å gå bort fra råd og veiledning som sekkepost, ønsker økt kompetanse på veiledning

		Midt-, Vest-, og Øst-Telemark		oppfølging i bolig, økonomisk støtte				og å jobbe mer systematisk, Mer treffsikre og effektive tiltak
Haugesund og Utsira Årsverk: 43	Spesialist med teamene mottak, tiltak, omsorg, familieveiledning		ICDP fra flyktningetjenesten, MST fra Bufetat	Miljøarbeider, mentor, økonomiske støttetiltak	PMTO, COS-P, COS-I, Marte Meo	20	En del nyansatte, hatt en del sykefravær	Utvikle hjelpetiltaksarbeidet og arbeide mer systematisk. Bedre kartlegginger, videreutvikle egenutviklet veiledningspakke
Harstad Årsverk: 37	Teamorganisert: undersøkelse tiltak, familie, omsorg	Endring og omsorgsmodellen (FIF), ledelse og organisering (KS)		Økonomisk støtte, besøkshjem, støttekontakt, avlastning	PMTO, PYC, FIF, Marte Meo, COS-P, kognitiv atferdsterapi	27		Økt kompetanse på råd og veiledning, økt kompetanse på å kartlegge, bestille og evaluere tiltak, økt kompetanse på ettervernsarbeid, økt fokus på brukermedvirkning
Narvik Årsverk: 29	Spesialist, undersøkelse og omsorg. Forebyggende barnevern er organisert i et ressursteam		MST fra Bufetat ICDP fra kommunen	Besøkshjem, SMIL-grupper, støttesamtaler, fritidstilbud til barn, økonomisk støtte	PMTO, TIBR	14		Styrke kompetansen på foreldreveiledning, styrke kompetansen på tverrfaglig ettervernsarbeid

4.2 Utfordringer i hjelpetiltaksarbeidet

Kartleggingen vi gjorde før barneverntjenestene fikk innføring i Grunnmodellen, viste at barneverntjenestene opplever ulike utfordringer knyttet til hjelpetiltaksarbeidet i dag. Noen av utfordringene er knyttet til organisering, størrelse og kompetanse i den enkelte tjenesten. Andre utfordringer er felles for de fleste av tjenestene uavhengig av kjennetegn ved den enkelte tjeneste. Nedenfor redegjør vi for hva tjenestene forteller om utfordringene før innføring av Grunnmodellen, og hvilke forventninger de har til at Grunnmodellen skal bidra til å løse disse.

4.2.1 Organisatoriske utfordringer

De fleste av tjenestene som er med på utprøvingen er spesialiserte og organisert i team. Den minste av tjenestene har en generalistmodell der alle ansatte arbeider med alt, mens en annen tjeneste har en hybridmodell der kontaktpersonene arbeider med to til tre områder hver.

De spesialiserte, teamorganiseringene er litt ulike, men det er vanlig å ha blant annet et undersøkelsesteam og et tiltaksteam. Mange har omsorgsteam som har ansvar for fosterhjem. I de største tjenestene er det vanlig å ha egne veiledningsteam som tiltaksteamet bestiller veiledning fra. Noen har egne ungdomsteam og noen har ressursteam som jobber forebyggende.

Arbeidet med hjelpetiltak startes av teamet som arbeider med undersøkelse. Kontaktpersoner i undersøkelsesteamet utformer tiltaksplan i samarbeid med foreldre eller foresatte, og fatter vedtak om tiltak. Mange av tjenestene som har en spesialistmodell med ulike team som har ansvar for undersøkelse og tiltak, opplever imidlertid at det er utfordringer knyttet til overgangen mellom undersøkelse og tiltaksteam.

Noen undersøkelsesteam involverer kontaktpersoner fra tiltaksteamet i planlegging der de mener det er behov for det. Vi finner også at det er vanlig å ha et overføringsmøte i forbindelse med at tiltaksteamet overtar en sak, men at dette møtet ikke alltid kommer på plass. Noen ganger tar det lang tid fra undersøkelsesteamet er ferdig til tiltaksteamet setter i gang. Det kan ta tid for medarbeiderne i tiltaksteamet å komme inn i saken og noen ganger må familiene fortelle ting flere ganger. En annen utfordring kan være at personer har blitt forespeilet noe i undersøkelsesfasen som ikke nødvendigvis samsvarer med det de opplever når tiltaksteamet kommer inn (særlig hvis de kommer inn sent), og at videre arbeid i saken ikke blir som de involverte har sett for seg. Det er heller ikke alltid undersøkelsesteamet har tilstrekkelig forståelse for hvilke tiltak som kan tilbys.

I tjenestene som har generalister er utfordringen knyttet til at det er lite rom for spesialisering. Det kan også være vanskelig å prioritere hjelpetiltaksarbeidet, fordi arbeidet med undersøkelser og alvorlige saker om omsorgsovertakelse må prioriteres.

Kartlegging og iverksettelse av tiltak

Undersøkelsene i barnevernet er basert på observasjoner, hjemmebesøk, samtaler og kartlegging. De fleste tjenestene bruker ikke systematiske kartleggingsverktøy for å vurdere foreldrenes eller barnets behov, men noen forteller at de bruker ulike former for kartlegginger. Flere av informantene mener at kartleggingen for å komme frem til riktige tiltak kunne fungert bedre enn den gjør i dag.

En av barnevernlederne forteller dette om utfordringer knyttet til kartlegging:

Når man kartlegger og intervjuer, får man ensidig fremlegging. Det er kanskje ikke sikkert at informasjonen er riktig. Vi må egentlig observere samspill, men det er tidkrevende. Det krever også kompetanse som ikke alle har. Kartleggingen burde ha vært gjort mer grundig og vi kunne da ha truffet bedre med tiltak (barnevernleder).

Barnevernlederen bemerker at tjenesten i de fleste tilfeller kommer ganske nært inn på de aktuelle problemstillingene, men at det ikke alltid er godt nok.

Valg av tiltak

Et flertall av barneverntjenestene opplever at de har behov for bedre kartleggingsverktøy og systematikk i tiltaksarbeidet. Enkelte av tjenestene har interne rutiner som beskriver hvilke tiltak som kan være aktuelle i forskjellige typer saker. Andre tjenester har drøftingsmøter ved behov. Men en vanlig erfaring er at tiltakene som iverksettes ikke er godt nok fundert, og i noen grad preget av hvilke tiltak som er tilgjengelige heller enn den enkeltes behov og situasjon. Knapphet på ressurser kan også føre til at tiltak ikke settes inn tidlig nok. Noen av tjenestene erfarer at de kan være på etterskudd når det gjelder frister, og ikke rekker å involvere foreldrene slik at de kan være med å diskutere valg av tiltak.

Noen av tjenestene oppfatter at de er gode på å iverksette riktige tiltak og at de er flinke til å finne kreative løsninger. Andre tjenester opplever at det er et begrenset utvalg tiltak og at de har lite muligheter til å være kreative.

En av årsakene til at vi ønsket å delta i utprøving av Grunnmodell er å bli bedre på å gi riktig hjelp. Vi håper at vi får jobbet raskere med familien, slik at familien kjenner at de får mer hjelp. Det er også et ønske å få bedre systematikk. Videre håper vi at kontaktpersonene som jobber i tjenesten skal kjenne på økt kompetanse til å veilede (barnevernleder).

I hvor stort omfang tjenestene bruker eksterne tiltak, varierer svært mye. De fleste bruker i noen grad nasjonale tiltak fra Bufetat, for eksempel ulike foreldreveiledningsprogram som eksempelvis MST (Multisystemisk terapi). Når det gjelder andre veiledningsprogram, er det avhengig av hvilken kompetanse tjenestene har internt og hvilken praksis tjenesten har for å kjøpe eksterne tiltak, hvor ofte de bruker dette. Flere av tjenestene ønsker mer kompetanse på å vurdere hva tiltaksteamet selv kan ta av veiledning, og når de bør involvere andre. En av tjenestene gjennomfører svært lite veiledning selv i dag, og ønsker at mer skal bli gjort internt.

Det er også ulikt i hvor stor grad det er ventetid på tiltak. Det kan for eksempel være ventetid på veiledningstiltak fordi tjenestene (veiledningsteamene) ikke har nok medarbeidere til å ta sakene.

En barnevernleder sier følgende:

Om det er snakk om manglende grensesetting og mangel på struktur, er det viktig å sette inn foreldreveiledning som retter seg konkret mot det. Men det kan være ventetid. Ressurssituasjonen gjør at noen tiltak må vente. Foreldreveiledningsprogrammet PMTO (Parent Management Training – Oregon) for eksempel inneholder en fast pakke, som krever et visst antall timer å gjennomføre i løpet av ett helt år (barnevernleder).

Det er også flere som opplever at de ikke i tilstrekkelig grad har egnede tiltak til foreldre som er i stor konflikt, og i saker der det er vold, rus og psykisk uhelse.

Generelt finner vi at barneverntjenestene ønsker å bli bedre på å treffe rett så tidlig som mulig, samt å få avsluttet tiltaket så tidlig som mulig, for å unngå at tiltak går over lengre tid uten at det gjør en reell forskjell i familien.

Hvor mye kompetanse medarbeiderne har på veiledningstiltak varierer i den enkelte barneverntjenesten. «Råd og veiledning» som ikke inngår i et program, er vanlig å tilby. Det samme gjelder støttende tiltak som avlastningstiltak og fritidsaktiviteter for barn, og rene økonomiske tiltak som støtteordninger. Bruken av nettverkstiltak varierer mye. Noen har svært gode erfaringer med å bruke familieråd og nettverksmøter, andre skulle gjerne brukt dette mer og syns ikke de lykkes helt med dette tiltaket.

4.2.2 Råd og veiledning

Tiltaket «råd og veiledning» blir ofte omtalt som en sekkepost som favner veldig bredt. I et flertall av tjenestene beskrives denne veiledningen som lite strukturert, og som en diffus hjelp som er vanskelig å dokumentere. Et par av tjenestene har jobbet mye med dette tiltaket på egen hånd og utviklet ulike former for veiledningspakker som de ansatte kan ta i bruk. For de fleste tjenestene er det et stort ønske å kunne jobbe mer systematisk med råd og veiledning, og gi tiltaket et mer endringsrettet innhold.

Det er en vanlig erfaring at barneverntjenesten skal yte råd og veiledning til familier som kunne trengt mer grundig og strukturert hjelp enn «å sitte og ha en samtale». De ønsker en mer metodisk tilnærming til råd og veiledning, som samtidig ikke er for krevende (for kontaktpersonene). Det bør være et lavterskeltiltak.

Videre opplever kontaktpersoner noen utfordringer knyttet til at vedtaket om råd og veiledning blir gjort i undersøkelsesfasen. Vedtakene kan bli for store og utydelige, og vanskelige for de ansatte i tiltaksteamet å forstå. Det blir opp til hver enkelt kontaktperson å avgjøre hva innholdet i råd og veiledning skal være, og tiltaket går ofte over lang tid.

Vi ønsker å få mer verktøy og tydelige verktøy. Vi ønsker at barnevernet skal være involvert i kortere tid, og at det skal være tydelig hvorfor barnevernet er inne, og hvorfor barnevernet skal bli værende. Vi må være tydelig der det ikke er de helt store problemene. Da må vi være konkret og kort i forløpet (barnevernleder).

Noen av barnevernlederne bemerker også at det i utdanningen legges lite vekt på kompetanse i veiledning.

Det trekkes for øvrig frem at veiledning er særlig utfordrende å gi til enkelte målgrupper, som foreldre med svak kognitiv funksjonsevne og personer som ikke ønsker å få hjelp fra barnevernet. Noen opplever dessuten at spesialiserte veiledningsprogram som PMTO (Parent Management Training Oregon), COS (Circle of Security) og MST (Multisystemisk terapi) liten grad fungerer i minoritetsfamilier med svake norskkunnskaper.

Tjenestene håper at familieveiledningsmodulen i Grunnmodellen kan gjøre det lettere for kontaktpersonen å vite hva de skal gjøre, at tiltaket kan bli mer målrettet og av kortere varighet. Dersom de underveis ser at tiltaket ikke fungerer, ønsker de å bedre kunne avgjøre om tiltaket skal justeres, endres eller avsluttes.

4.3 Utforming og evaluering av tiltaksplaner

Det skal utarbeides tiltaksplaner i alle saker, og tiltaksplanene skal evalueres hver tredje måned. Noen av tjenestene har hatt fokus på å utarbeide konkrete og målbare planer og opplever at planene fungerer ganske bra som verktøy, men at de kan bli enda bedre. Andre tjenester erfarer at det gjenstår mye for å få tiltaksplaner til å fungere slik de er tenkt.

Utfordringer som knyttes til tiltaksplaner, handler blant annet om behovet for å konkretisere hva man skal jobbe med, bryte det opp i håndterbare delområder, utforme kriterier for måloppnåelse og vurdere om tiltaket har hatt ønsket effekt. I flere av intervjuene gikk det frem at planen kunne vært et mer levende dokument, at de kunne tatt frem planen oftere og snakket om målene, men at dette sjeldent skjer.

Familier og ungdom skal være med på å utarbeide målene i tiltaksplanen, men slik vi forstår det, er det ofte slik at de ansatte kommer med et utkast som diskuteres med foreldre og ungdom. En av grunnene til at det blir slik, er at foreldre og ungdom ikke alltid oppfatter at de trenger hjelp, eller at tiltakene barneverntjenesten vurderer som hensiktsmessige, ikke samsvarer med hva foreldrene ønsker. En erfaring er også at familiene og ungdommene ikke husker innholdet i planene når planene tas opp igjen senere. Det kan være krevende å involvere familier og ungdom i utforming av planene og å få dem til å ta eierskap.

Noen påpeker også at planene kan ha for mange mål og dermed kan virke overveldende på familien. At planen dessuten speiler en «ideell situasjon» kan også være utfordrende ettersom det ofte er langt unna den situasjonen familiene befinner seg i.

Noen av medarbeiderne påpeker at de er vant til å bruke fagspråk, og at de glemmer hvem som skal lese tiltaksplanen. De sier at de bør legge språket på et nivå som blir mer forståelig. Noen opplever at familier med minoritetsbakgrunn i mindre grad forstår eller har eierskap til tiltaksplanene sine.

I ettervern skal tiltaksplanen utformes sammen med ungdommen. De ansatte presiserer betydningen av at ungdommen selv er med på å utarbeide planen. Samtidig opplever de at det kan være vanskelig for ungdom å utarbeide mål, og at det varierer i hvilken grad ungdommene er interessert i å være med på å utforme tiltaksplan. Mange ungdommer har ikke et aktivt forhold til planen, og godkjenner som regel det saksbehandleren har foreslått. Forslag til tiltaksplan er ofte utarbeidet på bakgrunn av hva ansatte i tjenestene opplever som hensiktsmessig. Vi forstår det slik at dette til dels skjer fordi ungdommene mangler bevissthet eller kunnskap om tiltak, og derfor må introduseres for mål og tiltak. Flere av tjenestene ønsker dessuten mer kompetanse på å vurdere hva tiltaksteamet selv kan ta av familieveiledning, og når de bør involvere andre.

De barneverntjenestene som har jobbet med å forbedre tiltaksplanene, har lagt vekt på å spisse planene, gjøre målene færre og mer konkrete. De har også lagt vekt på at det skal være foreldrenes og barnas plan, og ikke kontaktpersonen eller barnevernets plan. Planene skal ha et enkelt språk og være lette å evaluere.

Tiltaksplanene skal evalueres hver tredje måned. Et flertall av kontaktpersonene mener dette er hensiktsmessig selv om de kan streve med å få skrevet rapportene innen fristen. Å evaluere planen er nyttig da det kan føre til økt bevissthet rundt graden av kontakt med familien. Tiltaksplanene blir ofte tilpasset. Andre, særlig de som jobber på ettervern, mener dette er lite hensiktsmessig fordi de opplever at det ofte skjer lite i en ettervernsak på så kort tid. Å evaluere planen så ofte kan oppleves som byråkratisk.

Videre opplever informantene at de noen ganger ikke har kommet tidlig nok inn, og håper at Grunnmodellen skal bidra til å forbedre dette.

4.3.1 Samarbeidstiltak

Generelt er barneverntjenestenes erfaring at samarbeidet med andre instanser varierer. Noen samarbeid fungerer bra, mens andre samarbeid er krevende. I noen samarbeid opplever de at rolleavklaring og forventninger er satt og at instansene jobber godt sammen. I andre samarbeid kan slike forhold være mer uklare. Det varierer fra kommune til kommune hvilke tjenester som er utfordrende å samarbeide med.

En del av medarbeiderne som er intervjuet ønsker seg mer kunnskap om hvilket ansvar andre aktører har. De forteller at de ofte opplever forventninger til barneverntjenesten om at de skal stille med tiltak og økonomisk støtte. Det er også flere som forteller at samarbeid med andre instanser går bra så lenge barneverntjenesten tar initiativ til å samle de øvrige aktørene og holder i arbeidet, men at lite skjer uten deres initiativ. Det ligger en forventning om at det er barneverntjenesten som skal kalle inn til møter, lede møtene etc. I ettervernsammenheng kan det være særlig utfordrende å få til et godt samarbeid for ungdommer som er bosatt i andre kommuner.

4.3.2 Samarbeid med familier med barn mellom 4 og 12 år

I de fleste barneverntjenestene forteller medarbeiderne at de opplever at samarbeidet med familier i all hovedsak går bra, og at de ofte får en god relasjon til foreldre og barn, selv om dette varierer noe. Der hvor familiene ønsker hjelp og selv ser behov for hjelpen barneverntjenesten kan tilby, fungerer samarbeidet godt. Andre familier ønsker imidlertid ikke hjelp fra barneverntjenesten og ser ikke at de har behov for hjelp. I slike tilfeller er samarbeidet mer utfordrende. I saker hvor det går i retning av omsorgsovertakelse, er samarbeidet ofte vanskelig.

Noen av informantene opplever at de har for lite kontakt med barna saken gjelder, og at de bruker tiden på foreldrene. Mange av kontaktpersonene ønsker et bedre system for barns medvirkning.

4.3.3 Minoritetsfamilier

Det er svært ulikt hvor mange saker tjenestene har som handler om familier eller ungdom med minoritetsbakgrunn. I enkelte av barneverntjenestene som prøver ut Grunnmodellen, dreier en stor andel av sakene seg om personer med minoritetsbakgrunn. I andre av tjenestene er det svært få slike saker. I små kommuner kan omfanget av slike saker variere mye over tid og kommer an på om kommunen har asylmottak og om kommunen bosetter flyktninger.

Generelt opplever tjenestene utfordringer når det gjelder språk og bruk av tolk når de jobber med minoritetsfamilier. Det er utfordrende å kommunisere via et eksternt ledd og det er utfordrende at ikke alle språk har de samme begrepene. Det kan også oppleves utrygt for brukerne, de kan frykte at tolken kjenner noen de selv kjenner.

Tjenestene erfarer at minoritetsfamilier strever med språk og fagterminologi, det gjelder særlig familier som har svake lese- og skriveferdigheter. Flere nevner at de kunne ønske seg planser som er oversatt til flere språk, og verktøy som kan bedre arbeidet med minoritetsfamilier. Noen ønsker seg videoer og filmer som er rettet mot minoritetsfamilier.

I noen tjenester er det ansatte som har videreutdanning i barnevern med flerkulturelt perspektiv, i andre tjenester er det ingen med slik kompetanse. Flere av tjenestene uttrykker at de har behov for fagopplæring innen kultursensitivitet og å tilegne seg mer kulturkunnskap for å forstå familiene bedre.

En utfordring flere har erfart i møte med minoritetsfamilier, er at det tar tid før de blir trygge på barneverntjenesten. Noen har også erfart utfordringer knyttet til at det er interne krefter i minoritetsmiljøet som motarbeider barnevernets arbeid og mandat. En annen utfordring knyttes til troverdigheten av barnets stemme. Noen ansatte opplever at man har kommet langt i Norge med å høre barn, men at dette ikke er tilfelle i alle kulturer.

4.3.4 Ettervern

Det varierte mellom tjenestene i hvor stor grad medarbeiderne opplevde at ettervern var et prioritert område. Ungdommene som er i ettervern har ulik tilknytning til barnevernet. Noen bor i fosterhjem, noen har flyttet for seg selv og noen bor hjemme hos biologisk familie. Sammensetningen varierer mellom kommunene. I noen av tjenestene bor de fleste ungdommene fortsatt i fosterhjem, i andre tjenester bor de fleste ungdommene for seg selv, med ulike former for oppfølging. Det varierer også hva de ansatte forteller om hvor mange ungdom som takker ja til ettervern. I noen tjenester mener de at de fleste sier ja, i andre tjenester anslår de at omtrent halvparten takker ja til ettervern.

Tjenestene påpeker at det er en utfordring at mange av ungdommene de følger opp, ikke bor i tjenestens kommune. Barneverntjenesten må dermed skaffe informasjon om organisering og muligheter som gjelder i andre kommuner. I tillegg kan det være lange avstander som krever mye reising.

Enkelte av tjenestene har utarbeidet en egen ungdomskartlegging (intervjuer og maler) hvor de kartlegger behov og nåværende situasjon, men de fleste tjenestene hadde ikke noe spesielt kartleggingsverktøy for å kartlegge ungdommenes behov før oppstart med Grunnmodellen. Det ble også påpekt at det finnes lite kartleggings- og veiledningsmateriell rettet mot denne gruppen. Tiltakene i ettervern blir utformet etter samtaler med ungdommene. Mange informanter sa at de kan bli bedre på å undersøke hva ungdommene trenger hjelp til og at ungdommene bør involveres mer. Mange av tjenestene så frem til å delta i utprøving av Grunnmodellen for å få tilgang til bedre kartleggingsverktøy og for å bli bedre til å systematisere og spisse arbeidet. Noen ønsket seg også en veiledningsmodul for ettervern.

En utfordring som flere nevnte, er at det kan oppleves som diffust hva ettervernarbeidet skal innebære. Flere av informantene savner tiltak i ettervernarbeidet. Spesifikke tiltak handler ofte om økonomisk støtte. Barnevernet kan også bidra med hjelp til å søke utdanning eller arbeid, om ikke andre gjør det, men noen av kontaktpersonene etterlyser flere relevante tiltak for ungdom.

Det er dessuten en vanlig erfaring at regler og retningslinjer for ettervern er laget for de som har flyttet ut, og ikke passer så godt for ungdom som fortsatt bor med familien sin.

I noen barneverntjenester oppfatter imidlertid medarbeiderne at tjenesten er gode på å utforme tiltak som er individuelt rettet mot ungdommene.

Enkelte nevner også utfordringer hva gjelder plassering av ansvar for et tiltak, om det er barnevernet, NAV eller andre instanser som skal ha ansvar for tiltaket i en sak.

Psykisk helsevern er inne i situasjonen, men de sitter på gjerdet når de vet at barnevernet er inne. Dette er strukturelle utfordringer. Jeg håper at Grunnmodellen kan ta tak i ansvarsforhold og at lovverket blir tydeligere. Andre sektorer må også ha ansvar for barn som er i barnevernet (barnevernleder).

I noen saker har ungdommene utfordringer med skole, fungerer ikke i jobb eller har helseproblemer. I slike tilfeller kan det være utfordrende å bringe inn de tjenestene som

barneverntjenesten anser som hensiktsmessige. Når det gjelder samarbeid med ungdommer i ettervern er erfaringene blandet.

Noen ønsker barnevernet dit pepperen gror, mens andre har vi godt samarbeid med (kontaktperson).

Noen fremhever at de har fulgt ungdommene lenge og har god kontakt med dem, andre erfarer at det kan være vanskelig å få ungdommene til å møte og at mange ungdommer først og fremst ønsker ettervern av økonomiske grunner. Andre nevner utfordringer knyttet til at mange som barnevernet har omsorg for over mange år, er så skadet i oppveksten at de trenger langvarig hjelp. Enkelte ungdommer har alvorlig rusproblematikk eller del av et kriminelt miljø. Det varierer mye mellom barneverntjenestene i hvor stor grad de møter slike utfordringer.

4.3.5 Egen vurdering av hjelpetiltaksarbeid

Før oppstart av utprøving av Grunnmodellen, sendte vi som nevnt ut en spørreundersøkelse til medarbeidere og ledere i barneverntjenestene. I undersøkelsen ble ledere og medarbeidere som arbeidet med tiltak bedt om å vurdere tiltaksarbeidet i egen tjeneste. Selv om de i intervjuene redegjorde for mange utfordringer i tiltaksarbeidet, skåret de likevel egen barneverntjeneste gjennomgående ganske høyt når de svarte på spørsmål om hvordan ulike deler av hjelpetiltaksarbeidet fungerer.

Figur 1 På en skala fra 1-5 der 1 er svært dårlig og 5 er svært god, hvor gode forutsetninger har dere for ...?

På spørsmål om hvor gode forutsetninger kontaktpersonene som arbeider med tiltak har for ulike deler av hjelpetiltaksarbeidet, er skårene svakest på å jobbe med nettverksarbeid og på å selv gi familieveiledning til foreldre. Svarfordelingen er vist i figur 1. Vi ser at å vurdere når det er hensiktsmessig å samarbeide med andre tjenester og å vurdere hva som er familiens eller ungdommens hjelpebehov, er det medarbeiderne vurderer at de har best forutsetninger for å gjøre.

Medarbeidere og ledere ble spurt om hvordan de synes *barneverntjenesten* de tilhører lykkes med hjelpetiltaksarbeidet. Svarfordelingen er vist i figur 2.

På en skala fra 1-5, der 1 er svært dårlig og 5 er svært god, hvor godt synes du barneverntjenesten du jobber i **lykkes med** ...

I snitt er det litt svakere skåre på hvor godt respondentene synes tjenestene lykkes sammenlignet med hvor godt kontaktpersonene som arbeider med tiltak synes de lykkes selv. Av figur 2 ser vi at å sette konkrete og målbare mål, og å gjøre tiltaksplanen forståelig for familier og ungdom, er det som barneverntjenestene mener de lykkes minst med. Skårene på dette spørsmålet er henholdsvis 3,11 og 3,13. Å sørge for tiltak som er egnet til å møte behovene, er det flest svarer at de lykkes best med.

4.4 Oppsummering

Tjenestene som har prøvd ut Grunnmodellen er mangfoldige når det gjelder størrelse, organiseringsform (kommunale og interkommunale tjenester, generalist- og spesialistorganisert), geografiske og demografiske forhold. Det er også store variasjoner i hvilken kompetanse tjenestene har på spesialiserte veiledningstiltak og tilgangen til ulike tiltak.

Generelt var det før de fikk innføring i Grunnmodellen et ønske i tjenestene om å kunne jobbe mer systematisk i arbeidet med tiltak og bli bedre til å kartlegge behov og finne relevante tiltak.

I mange av tjenestene opplevdes råd og veiledning diffust og utydelig. I praksis var det ofte langvarige tiltak med svevende, store mål. Råd og veiledning bar ofte preg av å bli samtaler heller enn strukturert og spesifikk veiledning. Det var behov for økt kompetanse på familieveiledning, og mange hadde store forventninger til Grunnmodellens håndtering av råd og veiledning. Behovet for en mer systematisk kartlegging av behov og å sikre en

god sammenheng mellom behov og tiltak ble også nevnt. Det var videre behov for tydeligere og konkrete tiltaksplaner, å formulere mål, samt å vurdere når et mål er nådd.

En viktig grunn for deltakelse i utprøving av Grunnmodellen, var å oppnå bedre systematikk i arbeidet med ettervern. Det var også et ønske om at ettervernsarbeidet skal bestå av mer konkrete tiltak. Det var ulike synspunkter på om tiltaksplanen er et godt verktøy i arbeidet med ettervern. På den ene siden fungerer planen som et godt verktøy og er noe ungdommene eier (siden de har vært med på å utforme den). På den andre siden oppleves planene som byråkratiske og kan oppleves som for ambisiøse.

En utfordring som ble nevnt når det gjelder samarbeid med minoritetsfamilier var språk, bruk av tolk og kulturforståelse. Mye tid går til oversettelsesarbeid, og en del erfarer at minoritetsfamilier kan være redde for barnevernet.

I mange av tjenestene framhevet kontaktpersonene at samarbeidet med foreldre og barn i all hovedsak fungerer veldig bra. Det er lite konflikter med foreldre. Noen tjenester opplevde at de er kreative på å finne løsninger og at de har solid fagkompetanse. Andre tjenester opplevde mangel på tiltak og lange ventetider.

5. Grunnmodellen for hjelpetiltak for familier med barn fra 4 til 12 år

Grunnmodellen for familier med barn fra 4 til 12 år og Grunnmodellen for ettervern omfatter mange av de samme temaene. Begge modellene inkluderer blant annet beskrivelser og anbefalinger når det gjelder samarbeid og medvirkning, kultursensitivitet, overgang fra undersøkelse til hjelpetiltak, rollen som kontaktperson, BBiS-trekanten og kartlegging av styrker og utfordringer, tiltaksplan og evaluering og aktuelle hjelpetiltak. Verktøyet for modellen beskriver innholdet i ulike støttetiltak, samarbeidstiltak og nettverkstiltak, hvilken betydning de kan ha for barnet og familien, og hva man må være oppmerksom på ved bruk av disse.

I Grunnmodellen for familier med barn mellom 4 og 12 år, er det lagt inn en familieveiledningskomponent. Det er utarbeidet syv hovedkomponenter som er rettet mot grunnleggende foreldreferdigheter: 1) *Være sammen*, 2) *Bekreft barnets følelser*, 3) *Anerkjenn og oppmuntre*, 4) *Fremme samarbeid*, 5) *Etablere en forutsigbar hverdag*, 6) *Forebygge konflikt* og 7) *Regulere egne følelser som foreldre*. Komponentene er strukturert slik at foreldrene kan jobbe med fire forløp ut ifra hva som er relevant for den aktuelle familien: 1) Forstå barnet bedre, 2) Struktur i hverdagen, 3) Samarbeid og konflikt mellom foreldre og barn og 4) Samarbeid og konflikt mellom foreldre.

I dette kapitlet beskriver vi barneverntjenestenes og foreldrenes erfaringer med Grunnmodellen for hjelpetiltak for familier med barn mellom 4 og 12 år. Da utprøvingen foregikk over en tidsbegrenset periode, har barneverntjenestene ikke hatt tid til å prøve ut alle elementene som er beskrevet. Noen kontaktpersoner har heller ikke hatt tilstrekkelig tid til å fullføre familieveiledningen.

5.1 Rekruttering av familier til utprøvingen

I utprøvingen av Grunnmodell for familier med barn fra 4 til 12 år har delen om familieveiledning vært sentral. Hver barneverntjeneste har hatt mellom to og fem kontaktpersoner som har prøvd ut familieveiledningen i Grunnmodell for familier med barn fra 4 til 12 år. Kontaktpersonene skulle finne en familie hver, som de kunne prøve ut modellen sammen med. Totalt har i overkant av 30 familier deltatt.

For å skape mestring og gjøre det til en overkommelig oppgave å prøve ut modellen for første gang, ble kontaktpersonene anbefalt å velge ut familier som hadde utfordringer det kunne være mulig å gjøre noe med gjennom familieveiledning. Familiene skulle ikke allerede være i et veiledningsforløp. Enkelte kontaktpersoner forteller at de valgte bort familier som de antok ikke ville møte opp til veiledningene.

Noen av kontaktpersonene strevde en del med å finne egnede familier. I noen tilfeller hadde familier samtykket til deltakelse, men så ombestemt seg, eller de ble uaktuelle for utprøvingen av andre årsaker. Noen kontaktpersoner måtte derfor foreta noen praktiske grep for å finne familier til utprøvingen. I flere tilfeller har kontaktpersoner prøvd ut familieveiledningen i saker som tilhørte andre kontaktpersoner ved samme kontor.

Det er stor variasjon i hvor mye de som jobber med tiltak har gitt av veiledning tidligere. I den tjenesten hvor medarbeiderne fungerer som en form for koordinatører og følger opp mange familier (kjøper tiltak eksternt), erfarer de at dersom alle skal jobbe etter Grunnmodellen, må de ha flere ansatte enn det de har i dag. Enkelte andre opplevde at endringen ikke var så stor sammenlignet med hvordan de vanligvis jobber, men at det var nyttig med nye verktøy.

5.2 Kontakthypighet

Kontaktpersonene hadde stort sett kontakt med familiene som deltok hver eller annenhver uke. I tillegg til møter, hadde en del også kontakt via telefon og SMS. Bakgrunnen for hyppig kontakt var å ha nok tid til å komme gjennom veiledningsforløpet slik Grunnmodellen legger opp til, samt å legge til rette for at både familiene og kontaktpersonene skulle ha innholdet friskt i minnet fra møte til møte.

En erfaring er at veiledningsforløpet i mange tilfeller tok lengre tid enn planlagt. Flere av kontaktpersonene hadde derfor ikke rukket å fullføre utprøvingen av et veiledningsforløp med sine familier. Hvor ofte kontaktpersonene har møtt foreldrene avhenger både av forhold hos den enkelte familie, og av kapasiteten i den enkelte tjeneste. I noen tilfeller hadde det vært sykdom og ferieavvikling hos kontaktpersonene som forsinket framdriften. I de fleste tilfellene var det imidlertid forstyrrelser hos familiene som førte til at de ikke kunne gjennomføre forløpet og veiledningsøktene etter planen. Det var få som hadde rukket å evaluere veiledningsforløpet.

Min sak og familie er ikke i mål ennå, mye avlysninger, de kommer til veiledning og så er det helt andre ting som må løses opp i, fordi det har skjedd ting i familiene, og det er klassisk i familiene vi følger opp at det skjer mye. (Kontaktperson)

5.3 Erfaringer med bruk av Grunnmodellen

I intervjuene med kontaktpersoner og barnevernledere, har vi spurt om erfaringene de har hatt i forbindelse med utprøvingen av Grunnmodellen for familier med barn i alderen 4 til 12 år.

5.3.1 BBiS-trekanten og kartlegging

I internverktøyet (håndboken) beskrives BBiS-trekanten som sentral i arbeidet med barnefamiliene, med rammeverket «Barnets behov i sentrum». Trekanten inneholder kartleggingsområdene «Barnets utvikling», «Foreldrenes omsorg» og «Familie og miljø». Områdene beskriver beskyttelses- og risikofaktorer for barnet, som er relevante for videre valg av tiltak. I Grunnmodellen er det foretatt justeringer av BBiS-trekanten, blant annet er temaene språk, kultur og identitet inkludert i hovedområdet «Familie og miljø», for å sørge for en kultursensitiv tilnærming. I håndboken forklares hvordan man skal forstå de ulike delområdene.

Alle kartleggingsområdene er relevante for å vurdere hvilke tiltak som bør iverksettes, herunder om familieveiledning er tilstrekkelig eller bør suppleres med andre tiltak. Slike mulige tiltak kan være støtte-, samarbeids- og/eller nettverkstiltak. Ved alvorlige risikofaktorer må kontaktpersonen vurdere hvorvidt problemene er for omfattende til at familieveiledning kan være et aktuelt tiltak.

Erfaringer med bruk av BBiS-trekanten

BBiS-trekanten benyttes av mange barneverntjenester, som regel i forbindelse med undersøkelser, og den inngår blant annet som en komponent i Tjenestestøtteprogrammet. Blant barneverntjenestene som har deltatt i utprøvingen, varierte det hvor fortrolige kontaktpersonene var med trekanten. Det er også ulikt i hvilken utstrekning kontaktpersonene har brukt trekanten i utprøvingen av Grunnmodellen for barnefamilier. Noen har prøvd den ut i arbeidet med familieveiledningsforløpet, andre har benyttet trekanten i mindre grad. En forklaring flere oppgir på at de har brukt den lite, er at de

som kontaktpersoner ble koblet på etter at undersøkelsen var gjennomført. En kontaktperson forklarte at familiens ressurser var avdekket i løpet av undersøkelsesfasen, slik at det ikke var behov for å benytte trekanten.

Vi ... har ikke helt skjønt hvordan man skal bruke den, den brukes i undersøkelsen. Ser ikke hvordan man skal bruke den på nytt. (Det er) vanskelig å bruke den, fordi vi allerede har gjort det i kartleggingen. (Kontaktperson)

En barneverntjeneste forteller at de har hatt diskusjoner om hvordan de aktivt kan bruke trekanten fra undersøkelse til tiltak. De har konkludert med å ha trekanten med inn i meldingsavklaringen, undersøkelsen og videre gjennom hele barnevernsforløpet. I undersøkelsen kan foreldrene visuelt forklares sammenhenger slik at trekanten blir et kjent verktøy videre inn i tiltaksfasen.

Blant de som har brukt trekanten er det flere som opplever at den bidrar til at det kommer fram informasjon som ellers ikke hadde kommet frem. Flere av kontaktpersonene synes den er nyttig fordi kartleggingen blir grundigere og mindre overfladisk. En grundig kartlegging gjør det enklere å sortere og vurdere hvilke utfordringer som er viktigst å ta tak i.

Flere kontaktpersoner sier at de får et mer helhetlig bilde av situasjonen rundt barnet, og at livsområder som skole og fritid løftes på en annen måte. Flere påpeker videre at trekanten, sammen med hjelpetekstene i permene, bidrar til et sterkere fokus på det som er positivt enn det som vanligvis er tilfellet, noe som oppleves å være en god oppstart på veiledningen.

Det med å ha fokus på styrkene i familiene, det er helt supert, veldig bra, så kommer utfordringene i omgang nummer to, men du har så positivt fokus i oppstarten og det er veldig bra synes jeg. (Kontaktperson)

I oppstartsmøtet skal foreldrene selv fortelle hva de har av ressurser, i tillegg til at de hører kontaktpersonene formidle det de ser som foreldrenes styrker. Kontaktpersonen mener at det å uttrykke hva de ser av positive kvaliteter, som for eksempel at foreldrene har et godt samarbeid og samhold, bidrar til å gjøre foreldrene tryggere.

Det er også flere som trekker frem det positive ved trekantens visuelle utforming. Flere mener den har blitt mer begripelig og forståelig å legge frem for foreldrene, og at den er et enkelt verktøy å ta i bruk i samtaler med foreldrene.

En barnevernleder i en av tjenestene mener at de i etterkant av utprøvingen bruker trekanten i større utstrekning.

Nå arbeider vi etter trekanten i alle typer saker. Det har vært en bevisstgjøring. Påminningen om å bruke den har vært med på å gjøre arbeidet mer strukturert.

5.3.2 Familieveiledningsmodulen

Gjennom veiledning og eget arbeid skal foreldrene jobbe med temaer som å forstå barnet sitt bedre, skape struktur i hverdagen, styrke samarbeid og forebygge konflikt mellom foreldre og barn, og mellom foreldre. Utformingen gir et rasjonale, en beskrivelse av hvordan temaet kan formidles til foreldrene, eksempler på øvelser og forslag til hjemmeoppgaver.

Det er utviklet materiell til foreldreveiledningen som beskriver veiledningens innhold og hvordan innholdet bør formidles til foreldrene. Dette materialet kan kontaktpersonen benytte for å forberede seg i forkant av veiledningsmøtene med foreldre. Materialet er

også ment for bruk i selve møtene og deler av materiellet skal foreldrene ta med seg hjem og bruke på egenhånd. Komponentene er utformet slik at de skal kunne tilpasses ulike tidsbruk, barnets alder og ulike problemstillinger.

Valg av veiledningsforløp

Familieveiledningen skal foregå i en avgrenset periode med et fast antall møter. Kontaktpersonene vi har intervjuet har prøvd ut enkelte av de fire forløpene. Noen forteller at de har gitt veiledning i mer enn ett forløp, for eksempel ett ulikt forløp for hver av foreldrene.

De fleste kontaktpersonene har prøvd ut ett forløp i hver familie, men noen har også valgt flere. En erfaring er at flere familier kunne hatt nytte av mer enn ett forløp. Det er ikke alle forløpene som er prøvd ut i utprøvsperioden.

Kontaktpersonene har hatt litt ulike tilnærminger i valg av familieveiledningsløp. Flere har tatt utgangspunkt i det som undersøkelsen eller tidligere tiltaksarbeid har avdekket om utfordringer i familien, og valgt familieveiledningsforløp ut fra det de anså som best egnet for å møte disse utfordringene. Flere fortalte at valg av forløp kom naturlig ut fra det som var avdekket. Noen kontaktpersoner forteller at de har valgt forløp på bakgrunn av funn gjennom matrisen for ressurser og risikofaktorer. Enkelte har presentert de ulike forløpene for foreldre, og foreldrene hadde deretter valgt det forløpet de selv ønsket å få veiledning i. En av tjenestene sier at de valgte det de mente var best for en familie uten at familiene fikk kjennskap til andre mulige forløp.

Erfaringer fra utprøving av familieveiledningsforløp

Kontaktpersonene forteller at de opplever å ha hjulpet familiene på områder som blant annet å sette gode regler for å skape forutsigbarhet, sette trygge grenser, gi gode beskjeder og hvordan grensesetting kan følges opp på en god måte. De har også arbeidet med foreldrenes toleranse og samarbeid mellom foreldre.

Kontaktpersonene legger vekt på at det har vært bra med konkrete verktøy i veiledningen. Samtidig presiserer de at de trenger mye øving for å bli gode.

Noen kontaktpersoner presiserer at prinsipper og elementer i veiledningen er kjent, men at komponentene er strukturert på en hensiktsmessig og god måte. Modellen bidrar til at familieveiledningen blir en mer strukturert måte å jobbe med «råd og veiledning» på. Strukturen gir kontaktpersonene en konkret forståelse av hva de skal gjøre, og bidrar til at rollen deres blir mindre abstrakt og mer planmessig i møte med familiene.

Har ikke opplevd det sånn før. Har aldri følt at jeg har klart å måle innsatsen jeg gjør for familien. Jeg har tatt en telefon i ny og ne. Nå er det klare forventinger.
(Kontaktperson)

Modellen bidrar videre til å skape trygghet for kontaktpersonen i veiledningssituasjonene ved å bidra med en oppskrift som skal følges.

Verktøy i veiledningen

Flippover

Et sentralt verktøy som er utarbeidet til familieveiledningen i Grunnmodellen, er en flippover som kontaktpersonene tar med seg inn i møtet med foreldrene. Flippoveren er av en slik størrelse at den kan stå på bordet mellom kontaktpersonen og foreldrene når de gjennomfører veiledningen. Den har bilder og tekst på sidene som vender mot foreldrene, og instruksjoner og hjelpespørsmål på sidene som vender mot

kontaktpersonen. Flippoveren er altså utformet slik at foreldrene ser forsiden med ulike illustrasjoner, mens baksiden har stikkord til kontaktpersonens gjennomgang i dialog og øvelser med foreldrene. Flippoveren beskriver innholdet som skal gjennomgås i veiledningen, og gir beskrivelser av hvordan innholdet skal formidles til familiene. Flippoveren inneholder forberedelser til veiledning, beskrivelser av gjennomføring, eksempler på øvelser foreldrene kan gjøre med kontaktpersonen under veiledningsmøtene, samt forslag til hjemmeoppgaver familien skal gjennomføre mellom veiledningstimene. Komponentene skal kunne tilpasses til den enkelte familie og være i tråd med barnets alder og familiens utfordringer.

I intervjuene omtales flippoveren som et veldig godt verktøy av samtlige kontaktpersoner. Kontaktpersonene fremhever spesielt den visuelle støtten flippoveren gir. De opplever at den gjør det lettere for kontaktpersonene å forklare, samtidig som det blir lettere for foreldre å stille spørsmål. En kontaktperson mener at illustrasjonene på flippoveren bidrar til å få foreldre i gang med refleksjoner om konkrete episoder de har opplevd. En annen kontaktperson mener illustrasjonene bidrar til å normalisere et problem, og gjør det dermed lettere for foreldrene å formidle hva de selv strever med. Flere trekker frem at det visuelle er en styrke for foreldre med kognitive utfordringer og de som har lettere for å tilegne seg kunnskap på andre måter enn det verbale. Flere nevner også at flippoveren skaper et fokus som bidrar til å strukturere samtalene fremfor at veiledningen blir avledet av nye utfordringer eller hendelser som har oppstått som ikke har relevans for veiledningstemaet.

En av kontaktpersonene synes hun kunne se at foreldrene ble engasjert når veiledningen ble gjort så konkret.

Rollespill

En sentral del av familieveiledningen er bruk av rollespill. Rollespill brukes også mye i veiledningen av kontaktpersonene. Rollespill som metode gjennomføres ved at foreldre og kontaktperson skal gjennomføre en tenkt samtale, der forelderens rolle skal bytte på å være seg selv og å være barnet i samtalen. Tilsvarende skal kontaktpersonen ta rollen som barn og som forelder i dialogen. Rollespill lar foreldrene trene på samtaler med barnet (ferdighetstrening), og gir samtidig en opplevelse av hvordan det er å være barnet i samtalen (perspektivtaking).

Kontaktpersonene har litt blandede erfaringer med å bruke rollespill i veiledningen med foreldrene. Det som fremheves som særlig nyttig med rollespill er perspektivtakingen.

Faren fikk kjent på hvordan det var å være barn. ... Pappaen fikk seg en tankevekker tror jeg. (Kontaktperson)

Kontaktpersonene beskriver at det er viktig at foreldre kan kjenne på barnas følelser når de skal motta veiledning, og at rollespill er egnet for å få til dette. Samtidig er det noen av kontaktpersonene som opplever ubehag og usikkerhet når de skal inn i øvelser med rollespill.

Etter hvert som vi blir trygge og får prøve dette i veiledning, kan det bli bra. Det er en god ting å prøve, og det er ekstra viktig å bruke tid under opplæringen – det er viktig. Når vi kjenner på det og føler ubehag, hva må ikke da familier eller foreldre føle? Vi må være trygge før vi kan prøve dette på familier. (Kontaktperson)

Flere kontaktpersoner opplevde foreldre som ikke ønsket å prøve ut rollespill. Enkelte ønsket seg derfor et alternativt materiell, for eksempel videomateriell, til bruk i forbindelse med familier som «går i vranglås under rollespill».

En barnevernleder mener at modellen legger opp til at foreldrene ikke skal kunne velge bort denne formen for veiledning. Metoden må derfor legges frem på en slik måte at foreldrene godtar dette:

Jo mer vi øver, jo flinkere blir vi, og jeg tror vi klarer å prate oss gjennom dette om ikke foreldre har lyst. (Barnevernleder)

For øvelsene med rollespill ønsket noen også mer realistiske og utfordrende scenarier enn det som eksisterte i øvelsene.

Hyppig kontakt med veileder

Som en følge av et strukturert løp skal kontaktpersonen ha forholdsvis tett kontakt med familien. Når hensikten er å jobbe med endring, bør det være hyppige møter.

Ofte kan man sette opp fire og fire (møter) av gangen, ellers blir det ofte fra neste gang til neste gang. For at det skal gi mening – foreldrene må kunne jobbe hjemme med det, det blir tettere kontakt innenfor en gitt periode (kontaktperson).

De fleste kontaktpersonene forteller at de har hatt mer kontakt med familiene i utprøvingen enn ellers. Samtidig er det ulikt hvordan kontaktpersonene pleier å jobbe med familiene. Noen opplever ikke den tette kontakten som annerledes enn det de har vært vant med tidligere. En av tjenestene oppgir for eksempel å jobbe veldig tett med familiene under veiledning. På grunn av lange reiseavstander i kommunen, og stor avstand mellom barneverntjenesten og stedene der mange familier bor, er noen av kontaktpersonene vant til å reise hjem til familiene når veiledningen skal gis.

Annen oppfølging

Kontaktpersonene opplever at det kan oppstå problemer og kriser i familiene, mellom veiledningstimene, som ikke har sammenheng med veiledningstemaet. Det kan være små og store hendelser som foreldrene må forholde seg til. Flere kontaktpersoner forteller at møter i saker med tiltaket Råd og veiledning, ofte blir en «ad hoc-oppfølging» der de må håndtere hendelser som oppstår og saker som «brenner» i familiene.

Under utprøvingen har mange kontaktpersoner opplevd det som tidkrevende å både følge opp og inkludere veiledning:

Jeg har hatt timer som bare gikk på veiledning, og så har vi hatt andre tider, kanskje et kvarter, som bare gikk til andre ting foreldrene hadde behov for ... Du (blir) nødt for å bruke veldig mange timer på den familien, for da må du ha en time veiledning og så må du planlegge det sånn at du har andre møter til andre ting. ... Det tar jo utrolig mye tid, for vi har jo ganske mange saker, så da er det ikke nok timer i døgnet ... Vi har fått opplæring i en mal, og det er ikke rom i den malen for å gjøre andre kontaktpersoning (Kontaktperson).

I utprøvingen av Grunnmodellen har kontaktpersonene måttet vurdere hvorvidt det som har oppstått i familien er av en alvorlighetsgrad som tilsier at de må håndtere dette først, fordi det kan få store konsekvenser hvis det ikke håndteres, som for eksempel at strømmen kuttes. Flere kontaktpersoner har jobbet med å strukturere samtalene slik at «ad hoc- temaene» for eksempel skrives på en tavle og tas opp igjen etter veiledningen.

Utbytte av veiledningsforløpet

De kontaktpersonene som rakk å gjennomføre veiledningsforløp, opplevde stort sett at dette hadde fungert godt. De forteller om positive tilbakemeldinger fra foreldre som har mottatt veiledning. En mor formidlet at hun opplevde utbyttet av veiledningen som godt, og uttrykte ønske om å gå videre med et nytt forløp. En mor i en annen sak opplevde at

veiledningen førte til endringer i familien, men hun ønsket likevel ikke å gjøre hjemmeoppgavene knyttet til veiledningen, fordi hun opplevde dem som lite relevante.

Det har vært artig å høre hvordan de hadde endret seg, fra å ikke takle, til å kunne snakke om ting som er vanskelig. Forholdet mellom mor og far hadde også blitt mye bedre. (Kontaktperson)

En kontaktperson forteller at hun i forkant av veiledning forventet at gjennomføringen i en familie skulle bli vanskelig, men erfarte at veiledningen var hensiktsmessig og bidro til god struktur som ikke ville vært der uten Grunnmodellen.

En annen positiv erfaring som flere av kontaktpersonene og barnevernlederne trekker frem, er Grunnmodellens fokus på å få frem styrker og ressurser hos familiene og foreldrene.

5.3.3 Kontaktpersonens rolle

I de fleste tjenestene har kontaktpersonene veiledet familier de allerede var kontaktperson for. Men i enkelte tjenester har én kontaktperson hatt ansvar for å veilede familien, mens en annen har fulgt opp andre forhold rundt barnet og familien.

I intervjuene har vi spurt tjenestene om, og eventuelt hvordan, de har erfart at det skjer endringer i kontaktpersonens rolle som følge av Grunnmodellen. Mens enkelte mener Grunnmodellen ikke har medført vesentlige forskjeller, mener de fleste at modellen har betydning for rollen som kontaktperson.

Å være både kontaktperson og veileder

Hensikten med veiledningsmodulen i Grunnmodellen er å strukturere og heve kvaliteten i tiltaket Råd og veiledning, som i dag utføres av kontaktpersonene. Grunnmodellen legger opp til at denne veiledningen er en grunnkompetanse, ikke en spesialitet for enkelte team i barneverntjenesten. En utfordring flere trekker frem, er imidlertid den potensielle rollekonflikten som kan oppstå når kontaktpersonene skal kombinere rollen som veileder og kontaktperson. For eksempel trekker en av kontaktpersonene frem at den gode samarbeidsalliansen som er opparbeidet som veileder kan stå i fare hvis det oppstår uenighet i en annen sammenheng, og at det kan være vanskelig å gjenopprette alliansen.

Å finne en god balanse mellom det å følge den strukturerte veiledningen, samtidig som kontaktpersonene skal håndtere andre problemer som oppstår blir også nevnt. Når kontaktpersonene skal veilede familier, har det ofte inntruffet noe hos familiene som oppleves dramatisk for dem.

Hele verden har rast, du kan ikke bare ta veiledning og si de andre problemene får vi ta på torsdag (kontaktperson).

Kontrollør og veileder

Noen av tjenestene har diskutert rollen som kontaktperson og hvorvidt det er hensiktsmessig å være veileder i egne og i andre kontaktpersoners saker. En kontaktperson forteller om en situasjon med veiledning i en familie på en fredag, og tilsyn i samme familie på lørdag. Dette ble beskrevet som utfordrende, men likevel erfarte kontaktpersonen at det hadde gått bra.

Noen mener det ville være en fordel å holde rollene atskilt, slik at en veileder kunne håndtere veilederoppgavene og kontaktpersonene de andre oppgavene som ligger til rollen. I en av tjenestene som har valgt løsningen der kontaktpersonene ikke veileder i

egne saker, mente de det ga større effekt når kontaktpersonene kunne konsentrere seg utelukkende om veiledningen og ikke forholde seg til eksterne forstyrrelser.

Kontaktpersoner ved andre tjenester peker på fordeler ved å nettopp kombinere rollene, blant annet et forbedret samarbeidsklima mellom foreldrene, barna og kontaktpersonen, og at kontaktpersonen i veiledningen tilegner seg større kjennskap til familiene.

5.3.4 Foreldres medvirkning

Grunnmodellen skal tydeliggjøre hvordan barn, unge voksne og foreldre systematisk skal høres og få medvirke. Det vises til Barnevernlovens vektlegging av at virksomheten skal utøves med respekt for barnet og foreldrene, og at arbeidet så langt som mulig skal gjennomføres som et samarbeid. I håndboken kobles samarbeid og medvirkning. Samarbeid bidrar til å gi barneverntjenesten bedre innsikt i barnets og familiens behov, og økt forståelse hos foreldrene for hva som er barnets behov og synspunkter.

I intervjuene var vi opptatt av hvorvidt tjenestene opplevde modellen som samspillsorientert og med fokus på brukermedvirkning. Blir familiene involvert på en annen måte enn tidligere gjennom Grunnmodellens metoder? De fleste informantene mente at modellen bidrar til dette og i intervjuene fremkom flere årsaker til at de mente det var slik.

Det ble vist til at Grunnmodellen tar utgangspunkt i foreldrenes egne erfaringer og hva de ønsker å jobbe med. Modellen legger opp til en «nedenfra og opp»-tilnærming, der veiledningen knyttes til erfaringene foreldrene har og hva de selv ønsker å jobbe med. Videre beskriver flere informanter det slik at foreldrene selv skal komme opp med løsninger på utfordringer. Det bidrar til reell medvirkning for foreldrene.

Det er lagt opp til at vi presenterer et tema og prøver å skape relevans. Vi starter ofte hver time med å hente ut foreldrenes erfaringer. Presenterer et tema, og så får foreldrene si noe om hva de tenker om det. Ved vanlig veiledning har vi kanskje ikke så fokus på foreldrenes egne erfaringer. (...) «Hvordan syn har du på det med grensesetting? Hva har du av erfaring? Hva har ikke fungert?» - Hente ut erfaringen på ulike måter. (Kontaktperson)

Et annet perspektiv som kontaktpersonene trekker frem, er Grunnmodellens fokus på mestring og ressurser. Modellen legger opp til normalisering og skal øke fokuset på hva foreldrene har av ressurser. Å trekke frem ressurser og hva familiene mestrer mener flere gir familiene et håp om endring:

De får masse positive tilbakemeldinger og ros, de blir sett. Hele strukturen som går på det med normalisering, se dem, de blir utfordra på en positiv måte, de går sikkert ut og føler sånn «nå ble jeg sett og fikk skryt», jeg tror de kjenner på det når de går ut, mestring og håp, det er et trygt rom å være i fordi det er normalisert og flere som strever med det samme. (Kontaktperson)

Noen mener at det at eksempler fremstilles visuelt bidrar til normalisering og til at det blir lettere for foreldrene å si at de også strever på enkelte områder.

Det med flippoveren, at temaene og det foreldrene sliter med står på en flippover gjør jo at foreldrene kjenner på at de ikke er alene med utfordringen, det er flere som har samme utfordringene og det normaliserer. (Kontaktperson)

En forutsetning for at foreldrene skal kunne medvirke er forståelse, og at informasjon blir formidlet på måter som egner seg for familier med ulike forutsetninger. Flippoveren og andre verktøy gjør informasjonen og veiledningen mer forståelig.

Kontaktpersonene påpeker at modellen gir foreldrene forutsigbarhet. Det er avklart på forhånd hva det skal jobbes med, hvilke temaer som kommer og i hvilken rekkefølge. I tillegg er det avklart på forhånd hvor mange ganger de skal møtes.

Når foreldrene møter til veiledning en gang i uken, blir det lettere for dem å ta opp problemstillinger som oppstår enn når kontakten var mer sporadisk og veiledningen skjedde «ved behov». Foreldrene så ikke nødvendigvis behov for veiledning og tok derfor heller ikke kontakt.

Enkelte av tjenestene forteller at de også før utprøvingen har hatt stor grad av brukermedvirkning, og opplever ikke at utprøvingen har innvirket så mye på familiens medvirkning.

Foreldrene får utdelt hjemmeoppgaver som de skal arbeide med mellom veiledningstimen. Inntrykket fra intervjuene er imidlertid at det varierer i hvor stor grad disse blir gjort.

5.4 Barns medvirkning

Grunnmodellens håndbok beskriver at for å ivareta barns medvirkning skal barnet få tilstrekkelig og tilpasset informasjon, og gis mulighet til å uttrykke sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til og synspunktene skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Ifølge håndboka skal medvirkningen ivareta barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn. I Grunnmodellen er det lagt opp til en struktur som skal sikre barnets medvirkning ved at barnets stemme skal være med å styre målsettingene. Kontaktpersonen skal snakke med barnet i forbindelse med familieveiledningen og (minst) involveres ved oppstart, midtveis i veiledningen og ved evaluerings-/sluttidspunkt.

5.4.1 Samtaler med barna

Flere av tjenestene forteller at de tidligere har hatt samtaler med barna uten foreldrene til stede, mens de nå i større grad har hatt samtaler med barna sammen med foreldrene. Det varierer hvor mange samtaler kontaktpersonene har hatt med barna, noen har hatt tre samtaler med barna og noen har hatt to samtaler, én ved oppstart av veiledningsforløpet og én ved slutt. Det er også noen kontaktpersoner som på intervjutidspunktet ikke hadde fått snakket med barna ennå. Noen av tjenestene har hatt diskusjoner om når og hvordan de skal involvere barna, både ut fra hva som ligger i Grunnmodellen og hva som oppleves naturlig i tiltaksforløpet.

En av kontaktpersonene forteller at Grunnmodellen legger opp til at det skal være oppmerksomhet på at barnet skal få informasjon, at barneverntjenesten skal si noe til barnet om hva som er utfordringene, for eksempel «*vi vet at pappa kjefter*», og at barnet da skal oppleve det trygt å snakke om det. Kontaktpersonen omtaler dette som et eksempel på brukermedvirkning ved at barnets rett til å få informasjon og mulighet til å dele om familiesituasjonen ivaretas.

Kontaktpersoner og barnevernledere mener det er viktig å være bevisste på hvorfor man har samtaler alene med barn. Flere trekker frem at barnet skal være med fra start i den første samtalen som er for familien. Kontaktpersonene ser både fordeler og ulemper ved å snakke med barna med foreldrene til stede. En fordel er at det kan bidra til trygghet for barnet at foreldre er til stede. Noen mener det styrket kvaliteten på samtalen å gjennomføre den sammen med foreldrene:

Med gutten jeg har, blir samtalen bedre hvis mor blir med. Vi skal ikke finne ut noe nytt, vi har allerede undersøkt saken, så jeg synes det var nyttig og tror han hadde pratet mindre hvis han pratet alene. (Kontaktperson)

Andre kontaktpersoner opplevde å få mindre utbytte av samtaler med barn der foreldrene også var til stede.

For meg ble det lite ut av det å ha det felles – ble mye fjas og tull, ble ikke så mye håndfast ut av det. Med de ungene hadde det vært lettere å ha det alene. Det varierer med familiene. Og selv om man kjenner familien, er det ikke sikkert man vet hva som fungerer best. (Kontaktperson)

En kontaktperson trekker frem at barn er lojale, og noen barn vil ikke tørre å være like ærlige med foreldrene til stede.

En kontaktperson forteller om veiledning for en familie som handlet om struktur og rutiner. Kontaktpersonen og forelderen hadde utarbeidet en rutinestige som skulle brukes i forbindelse med legging, kveldsstell og å sovne i egen seng. Forelderen opplevde likevel at det var vanskelig å få til rutinene når dette skulle prøves ut hjemme. Kontaktperson og forelder avtalte derfor at barnet skulle være med til veiledningssamtale. Kontaktpersonen presenterte rutinestigen, laget mål og snakket med barnet om hva som kunne være en motiverende belønning. Forelderen fortalte at rutinene fungerte mye bedre etter samtalen der barnet fikk være med.

5.4.2 De tre husene

Underveis i utprøvningsforløpet ble De Tre Husene etter modell fra Weld & Greening (2004), innført og videreutviklet som del av Grunnmodellen. Modellen kan benyttes i samtaler med barn for å få barna til å sette ord på hvordan de opplever hverdagen sin. De tre husene i modellen symboliserer «huset for bekymringer», «huset for de gode ting» og «huset for håp og drømmer».

Kontaktpersonene har hatt litt varierende nytte av å bruke dette verktøyet i utprøvningsfasen. En del opplevde at De tre husene fungerte godt som samtaleverktøy med barna, og at de bidro til at barna fortalte og snakket mer.

I min sak var det helt supert, kjempebra. Førsteklassing. ... Gledet seg til neste gang jeg skulle komme med husene mine. Godt hjelpemiddel for aldersgruppen. ... Det var det som på en måte laget tiltaksplanen. Hun var ikke helt enig i at mamma ikke hadde tydelige grenser, men det med pappaen var egentlig hennes ønske. Tror det kom bedre frem med husene enn i vanlig samtale (kontaktperson).

Andre kontaktpersoner hadde litt mer blandede erfaringer. En fireåring foretrakk å tegne fremfor å snakke og kontaktpersonen vurderte henne som litt ung for oppgaven. En del opplevde at yngre barn ikke forsto hus-metaforen, og tolket husene som sine egne fysiske hjem. Flere barn var opptatt av huset for håp og drømmer:

Det kom veldig mye om hva man ønsker seg. Ikke så mye om hverdagslivet, egentlig (kontaktperson).

En annen kontaktperson var usikker på hva som var målsettingen med å snakke om husene, og at det var lite informasjon om hvordan de skulle brukes. Kontaktpersonen opplevde at barn ikke forsto hva de skulle si, for eksempel hva de ønsket seg. I en del samtaler kom det ikke frem hva som var utfordringene i familien:

«Mamma er verdens beste mamma» men kom ikke frem til det som er utfordringen. ... Huset ble høyt og gode ting til Playstation. Men vanskelig å få det ned på konkrete ting, selv om jeg kjente familiene (kontaktperson).

De tre husene gir rom for å fortelle fritt og ustrukturert om utfordringer, håp og drømmer. Noen kontaktpersoner opplevde at ønsker som «hest og ponny» kunne komme opp i øvelsen. Det ble foreslått å bruke et annet bilde enn hus for å unngå at husene ble tolket bokstavelig.

Enkelte kontaktpersoner ser behov for forbedring i eget arbeid med barns medvirkning og opplever at bruk av de tre husene gir struktur i samtaler med barn. Øvelsen bidrar til at kontaktpersonene selv forteller mer til barnet, og kan gå mer i dybden på hva de skal snakke om. De tre husene fungerer som en nyttig «ferdig oppskrift» som også gjør det lettere for en kontaktperson å huske det viktige.

Blant barneverntjenestene er det flere som mener at Grunnmodellen fremmer barns medvirkning og fører til at barna blir mer delaktige og snakker mer.

Barna blir mer involvert fordi vi har en oppstartsamtale med dem, og vi evaluerer hvordan de opplever at det går og om veiledningen har ført til endring hjemme. Jeg tror de er mer involvert nå enn uten utprøvingen. (kontaktperson).

Andre er noe usikre på om arbeidet med barns medvirkning er styrket sammenlignet med situasjonen før utprøving. Et par av tjenestene mener det er utfordrende å vite hvorvidt det har skjedd en endring basert på det barna sier. Det kan være vanskelig for et barn å svare på spørsmål om det er mindre kjefting når mor sitter der. Noen hadde ønsket at de kunne snakket mer med barna alene.

Noen kontaktpersoner fremmet ønske om materiell som egner seg bedre for større variasjoner av barn, både når det gjelder alder og utfordringsbilde.

5.5 Kultursensitivitet

Grunnmodellen skal kunne tilpasses minoritetsfamilier og ulike kulturelle kontekster, og skal ta høyde for kulturelt mangfold og særskilte behov, utfordringer og ressurser. I håndboken vises det til at barnevernet, i forslag til ny barnevernlov, er forpliktet til å «ta hensyn til barnets etniske, kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn i alle faser av saken».

I håndboken fremheves det at det ikke er mulig for en enkelt kontaktperson å tilegne seg spesifikk kulturkunnskap om en familie ut fra landbakgrunn eller etnisk tilhørighet, fordi det er mange andre faktorer som også har betydning. Det kan være utdanningsnivå, familiehistorikk og hvor i opprinnelseslandet de kommer fra. Det påpekes også at man kan overfokusere på å forstå en gitt kultur, og mister blikket for de individuelle og sosioøkonomiske faktorene som kan virke inn på familiene, som helse, økonomi og marginalisering. Grunnmodellen bruker begrepet *kultursensitivitet* om det å utføre kritisk selvrefleksjon rundt egen profesjonsutøvelse og tatt-for-gitt sannheter, og å kunne benytte kunnskap om minoritets- og migrasjonsrelaterte forhold for å forstå konteksten rundt barnet og familien for slik å tilpasse hjelpetiltaksarbeidet til deres behov.

Som en komponent i dette er det lagt inn et underområde i trekanten kalt *Identitet, språk og kultur* under hovedområdet *Familie og miljø*. Ved å ta i bruk spørsmål som tilhører denne kategorien er målsettingen å få frem samtaler om områder som kan ha betydning for familiene, som identitet og tilhørighet, språk, oppholdstillatelse og statsborgerskap, religion, opplevelser av diskriminering og rasisme og transnasjonalt familieliv. Denne formen for kartlegging skal kunne få frem informasjon både om hvem

familiemedlemmene oppfatter seg selv som, og også om ressurser i nettverket og behov for tilrettelegging. Håndboken behandler også temaet bruk av tolk i samtaler og inneholder en sjekklister for god tolkebruk.

Erfaringer med kultursensitivitet i Grunnmodellen

I intervjuene med tjenestene har vi spurt om oppfatninger og erfaringer med Grunnmodellens oppmerksomhet på minoritetsfamilier og kultursensitivitet. Informantene har i intervjuene gitt uttrykk for to ulike forståelser av dette. Noen oppfatter at temaet i hovedsak omhandler familier med ikke-vestlig landbakgrunn, mens andre trekker frem at kulturelle forskjeller også er knyttet til andre forhold enn etnisitet.

På spørsmål om Grunnmodellen og temaet kultursensitivitet, er det flere som uttrykte at de ikke hadde hatt «en slik sak», altså hatt en familie med ikke-norsk landbakgrunn, og dermed ikke kunne si noe om deres erfaringer eller oppfatninger om modellen når det gjaldt kultursensitivitet. Andre trakk frem at det handlet om kulturforskjeller generelt, også innad blant etniske nordmenn, og viser for eksempel til at hva som er akseptabelt i en del av Norge, kan være mindre akseptabelt i en annen del av landet.

Det handler om å møte mennesker og være nysgjerrige og høre hva de tenker og hvor de er i verden, og det er jo universelt, skal vi møte folk i andre kulturer, så er det å ha den type tilnærming rett, også for de familiene vi jobber med som er født og oppvokst i Norge og har den kulturelle bakgrunnen (kontaktperson).

En annen kontaktperson trekker frem at kultursensitivitet handler om å øke gjensidig forståelse enten det er etniske norske foreldre i saken eller ikke. Forståelsen kan innebære noe ekstra når det er foreldre med annen landbakgrunn eller religion. Noen mener at det å ha tatt undergruppen *Identitet, språk og kultur* inn i trekanten, gjør at de blir mer oppmerksomme på hva som er viktig å kartlegge. Bildene i materialet fungerer som en påminner om likheter og forskjeller i klesdrakter, verdier og aktiviteter familier gjør sammen.

Tegningene og det visuelle materialet i trekanten trekkes frem som positivt i møte med familier der norsk språk er en utfordring, familier med ulikt funksjonsnivå og familier med ulik kulturell bakgrunn. Bildene kan bidra til å konkretisere hva barneverntjenesten mener med foreldreskap og omsorg for barn, hva som er viktig for barn, voksnes omsorgs-utøvelse, hvem som er viktige for familien og hva som er viktig i barneoppdragelse.

Det gir et utgangspunkt for å spørre «hvordan er dette for dere?» ... Det gir et fokus på hva er viktig for dere og hva vet vi er viktig for barn og hvordan skal vi gjøre dette (kontaktperson).

Med tegningene er det mulig å gjenkjenne elementer fra eget hverdagsliv, og at de fungerer som knagger.

Ikke minst til stor hjelp når vi snakker med innvandrerfamilier uten språk, for det er en utfordring selv om vi bruker tolk så vil disse tegningene hjelpe. (kontaktperson).

En utfordring fra utprøvingen som ble trukket frem var hjemmelekser for foreldre som ikke kan skrive norsk. En av kontaktpersonene opplevde det som avgjørende for nytten at kontaktpersonene var i nesten daglig kontakt med foreldrene, da det stadig dukket opp spørsmål om moren hadde forstått oppgaven riktig. I dette tilfellet hadde barnet bistått forelderen med å oversette. Det hadde «gått på et vis», ifølge kontaktpersonen, men var ikke optimalt.

En informant ved en av tjenestene forteller at de har en stor andel familier med ikke-norsk kulturell bakgrunn, og at tjenesten strever med å finne riktige typer tiltak til disse. Erfaringen deres er at strukturerte tiltak ikke fungerer, og at mange av familiene mangler begreper for det som skal forklares. Hun trekker frem PMTO, COS og MST som programmer de har erfart har begrenset nytteverdi for mange familier med annen kulturell bakgrunn. Grunnen er at de etter hennes oppfatning forutsetter et visst begrepsapparat og -forståelse, og at programmene blir for svevende og vanskelige for noen familier. Informanten mener Grunnmodellen med bilder og det visuelle gjør budskapet tydelig for familier, og at det er noe som kan forstås av alle, uavhengig av språkkunnskap og funksjonsnivå.

Flere av tjenestene mener at de var bevisste på kultursensitivitet også før utprøving. Grunnmodellen har bidratt til kunnskap om kommunikasjon, normalisering og en ikke-normativ tilnærming, som flere peker på som viktig også i møte med minoritetsfamilier.

Når foreldrene åpner seg om kritiske ting og utfordringer så er det viktig å normalisere og møte det med normalisering og forståelse. Jeg bruker det aktivt, så de føler seg sett og møtt og ikke fordømt. Det har jeg tatt med i alle mine saker tror jeg (kontaktperson).

Bevissthet om kultursensitivitet bidrar til at Grunnmodellen egner seg godt også for minoritetsfamilier mener flere av kontaktpersonene. En utfordring er hvordan familieveiledningen og øvelsene som hører med, kan oversettes på en slik måte at hensikten blir forstått.

Bruk av tolk

I Håndboken er det også lagt inn noen få avsnitt om bruk av tolk, med en tilhørende sjekkliste for god tolkebruk. En del av tjenestene har tidligere benyttet tolk i mange saker og opplever at de selv har mye erfaring med dette. Da tjenestene skulle velge familier til utprøvingen, ble det oppfordret til å finne familier med minoritetsbakgrunn, slik at Grunnmodellen kunne prøves ut også på disse familiene. Noen av kontaktpersonene har prøvd ut familieveiledningen med familier med ikke-norsk bakgrunn og har benyttet tolk i veiledningen.

En kontaktperson valgte å sende materiell fra veiledningen til tolken hun skulle benytte i forkant av veiledningen. I tillegg forklarte kontaktpersonen til tolken hva intensjonen med øvelsen eller møtet var. De første møtene fungerte ikke så godt. Kontaktpersonen beskriver at hun skulle demonstrere det å gi beskjeder på gode og dårlige måter, men begge variantene fremsto som fine for forelderen, selv når kontaktpersonen uttrykte seg strengt.

Kontaktpersonen oppfattet at tolkens forklaring og erfaring ble viktig for å kunne gjennomføre veiledningen på en god måte. Slik denne kontaktpersonen formulerer det, bør en tolk også fungere som en slags kulturell oversetter for å kunne formidle små språklige og meningsnyanser som kan bli borte fra ett språk og bakgrunn til en annen, spesielt under øvelser som inneholder stemmebruk og ordvalg. Det krever en god og presis tolk og at målsetting og hensikten forklares på forhånd, samt at tolken kan sette seg inn i veiledningsmaterialet.

En kontaktperson forteller om bruk av telefontolk i veiledningen. Telefontolk ble valgt fordi mor ikke ønsket å vise seg på skjerm. Kontaktpersonen forteller at det ikke gikk så godt, og var spesielt vanskelig når temaet gjaldt følelser. Det opplevdes unaturlig å ha rollespille med bruk av følelser gjennom en tolk som ikke så mor, og kontaktpersonen mener veiledningen ville fungert bedre med oppmøtetolk. Kontaktpersonene legger til at

det er svært få tolker på det aktuelle språket, og at mors frykt for å bli gjenkjent av tolken er forståelig, men var en hindring for å lykkes med veiledningen.

5.5.1 Nettverksarbeid og samarbeid med andre instanser

Grunnmodellen beskriver ulike nettverkstiltak og samarbeidstiltak som kan iverksettes. Vi forstår det også slik at dette har vært tema på en samling. Men tjenestene opplever at det i utprøvingen har vært fokus på selve familieveiledningen, ikke i vesentlig grad på samarbeids- og nettverkstiltak.

Samarbeidstiltak

Når det gjelder samarbeidstiltak er dette et mye brukt tiltak i barnevernet, og enkelte av kontaktpersonene syns beskrivelsene av ansvarsgruppemøter og møter med NAV, var overflødig å bruke tid på i innføringen. Dette er noe de allerede har god kjennskap til. Andre mener at det var nyttig, spesielt for nyansatte med begrenset erfaring. De fleste sier at de bruker samarbeidstiltak i familier der det er behov for dette.

Jeg syns vi er gode på det. I 80 prosent av mine saker er det samarbeidsmøter. Syns vi får det til godt.

Vi erfarer at i de sakene som er valgt ut til utprøving av veiledningsforløp har det ofte ikke vært aktuelt med nye samarbeidstiltak. I enkelte saker har det allerede vært et samarbeid med instanser som for eksempel skole. I en av sakene, som ble meldt fra en skole, har veilederne informert skolen om situasjonen etter tillatelse fra mor. Det er imidlertid ingen som mener at Grunnmodellen så langt har påvirket *hvordan* de samarbeider i de konkrete sakene som er prøvd ut.

Noen mener at Grunnmodellen får betydning for samarbeid fordi målene med tiltak blir tydeligere og mer konkrete, det vil gjøre at behovet for samarbeid også blir tydeligere og mer eksplisitt. Noen mener også at Grunnmodellen kan ha betydning for tverrfaglig samarbeid i den forstand at når det blir tydeligere for kontaktpersonene hva barneverntjenesten kan tilby, vil det lette samarbeid med andre instanser.

Nettverkstiltak

Hvor mye de bruker nettverkstiltak varierer mellom tjenestene. Noen forteller at de allerede bruker dette mye, og i flere av tjenestene sier kontaktpersonene at de har et trykk på å bruke nettverk mer, men at dette er uavhengig av Grunnmodellen. Som et eksempel trekker en av tjenestene frem at det legges mer vekt enn tidligere på å benytte familieråd, men at dette er uavhengig av modellen.

Vi erfarer at det i liten grad har vært aktuelt å arbeide spesielt med nettverkstiltak i de sakene som er valgt ut til å prøve ut Grunnmodellen. Dette har sammenheng med at problemstillingene det er jobbet med har vært avgrenset.

Kontaktpersonene opplever ikke at Grunnmodellen så langt har ført til endringer i bruken av nettverkstiltak, utover at noen mener de kan ha blitt noe mer bevisste:

Kanskje bli mer bevisst på at vi må bli mer bevisst om nettverket til familiene for det kan komme senere i løpet, hadde vært fint å vite noe mer om det.

5.5.2 Tiltaksplan

Barneverntjenestene har i ulik grad arbeidet med tiltaksplaner forut for utprøvingen. Noen oppgir at de tidligere har lagt vekt på å utforme gode tiltaksplaner, gjennom tjenestetøtteprogrammet eller gjennom kvalitetsarbeid internt i tjenesten. De forteller at de har arbeidet med å utforme tiltaksplaner der det settes konkrete mål. Andre tjenester forteller om frustrasjoner rundt arbeid med tiltaksplaner, og opplever det som utfordrende å utforme gode mål og tiltak.

I utprøvingen av Grunnmodellen for barnefamilier har noen av kontaktpersonene jobbet med tiltaksplaner, mens andre ikke har gjort det. Noen utformet mål som del av veiledningen, men la ikke dette inn i tiltaksplanen. Selve veiledningen var prioritert i utprøvingsfasen, og av tidshensyn har tjenestene prioritert denne fremfor andre elementer i Grunnmodellen.

Mange av familiene hadde allerede en tiltaksplan før utprøvingen. Det varierer om disse ble endret underveis i utprøvingen. Noen har brukt oppstartsmøtet til å spisse målene som var satt i den gjeldende tiltaksplanen.

I hvilken grad kontaktpersonene opplever at Grunnmodellen har virket inn på arbeidet med tiltaksplaner, ser ut til å henge sammen med barneverntjenestenes foregående arbeid knyttet til tiltaksplaner og hvorvidt kontaktpersonene fikk anledning til å arbeide med planer som del av utprøvingen.

En del av kontaktpersonene synes ikke utprøvingen har medført noen endring i arbeid med tiltaksplaner. Av disse forteller flere at Grunnmodellens behandling av arbeid med tiltaksplaner var nyttig, men de kunne ønsket seg enda mer konkret arbeid med utforming av planene for å se en forbedring. De kontaktpersonene som opplever at arbeid med tiltaksplaner har hatt betydning, mener at utprøvingen har ført til mer spissede tiltaksplaner.

Det påpekes at realistiske og konkrete målsettinger bør være del av arbeidet allerede i mottaks- og undersøkelsesfasen.

Som et resultat av utprøvingen har noen av barneverntjenestene etablert arbeidsgrupper som jobber med videreutvikling av tiltaksplaner, der fokuset vil være på mål, tiltak, «her og nå»- situasjon og utfordringene som ligger til grunn for tiltakene som settes inn.

Flere kontaktpersoner nevner at valg av veiledningsforløp også bidrar til konkrete mål i tiltaksplanen, som det blir lettere å måle fremgang i forhold til.

5.6 Utfordringer ved Grunnmodellen for familier med barn fra 4 til 12 år

I intervjuene med kontaktpersoner og barnevernledere nevner de noen utfordringer med Grunnmodellen for familier med barn fra 4 til 12 år. En del kontaktpersoner er begeistret for modellen, men ser for seg at den likevel ikke vil være gjennomførbar overfor familier som har større utfordringer enn det familiene i utprøvingen har. Flere nevner at de savner at Grunnmodellen tar opp hvordan kontaktpersoner kan møte og håndtere motstand fra familiene, og skape trygge rammer i samarbeidet. I motsetning til undersøkelsesfasen, som familier ikke kan motsette seg, er frivillige hjelpetiltak avhengig av samtykke fra foreldrene. Grunnmodellen tematiserer ikke i tilstrekkelig grad hvordan veiledningen skal gjennomføres med foreldre som har utfordringer i samarbeidet med barnevernet.

Noen av kontaktpersonene ønsket seg mer oppmerksomhet om foreldrekonflikter i veiledningen. Flere nevner at dette temaet skiller seg noe fra de andre temaene og at de kunne ha tenkt seg mer trening og opplæring knyttet til dette i foreldreveiledningsforløpet.

Hyppig kontakt med foreldre og familier fremstår som positivt. Likevel opplever flere kontaktpersoner det som vanskelig å skulle opprettholde en slik kontakthypighet med familiene de veileder. Flere ser det som viktig å være tilgjengelig for foreldrene i veiledningsprosessen, slik at foreldre kan kontakte dem og stille spørsmål, få oppfølging og avklaringer underveis og mellom veiledningsmøtene. Noen kontaktpersoner trekker frem dette som effektivt, selv om det er tidkrevende.

Noen kontaktpersoner opplever at foreldreveiledningen er vanskelig å gjennomføre med tolk, i tilfeller der kontaktperson og foreldre mangler et felles språk. En annen utfordring som nevnes av flere kontaktpersoner, er hjemmeleksene for foreldre. Det er ikke alle foreldre som gjør leksene. Noen opplever at foreldre som ikke kan skrive norsk i større grad må ha hyppig kontakt og sikre at de har forstått hva som er oppgaven.

5.7 Barneverntjenestenes erfaringer med opplæring og veiledning

Kontaktpersonene som deltok i utprøvingen av Grunnmodell for familier med barn fra 4 til 12 år, er gjennomgående svært fornøyde med opplæring og samskapingen de har vært med på. De knytter de positive erfaringene til varierte og lærerike samlinger og nyttig kombinasjon av forelesninger, film, samtaler, gruppeoppgaver og rollespill. Flere nevner at de har satt pris på å få medvirke og komme med innspill som har blitt tatt godt imot. De opplever å ha bidratt til utviklingen av modellen, og ser at det er gjort endringer basert på innspill de har kommet med.

Veiledning

Kontaktpersonene har hatt veiledning to timer annen hver uke. Denne veiledningen har de også vært fornøyd med, selv om noen forteller at de fikk forberedt seg dårlig til enkelte av veiledningstimene, og derfor opplevde å henge etter i progresjonen. Veiledningene har tatt utgangspunkt i kontaktpersonenes behov og i temaer som har kommet opp i veiledningsmøter med familiene. De fleste kontaktpersonene oppgir at de har hatt stort utbytte av veiledningen. Noen påpeker at det var intenst, og at veiledningen med fordel kunne vært fordelt over en lengre tidsperiode.

Rollespill

Rollespill har vært en sentral del av veiledningen, og kontaktpersonene opplever at drillingen i rollespill var nyttig. En av veilederne i utprøvingen forklarer at rollespill som metodikk er svært effektivt fordi det kombinerer ferdighetstrening og perspektivtaking.

Det er flere poeng med øvelsen, både at man får øvd seg, ferdighetstrening, jeg som kontaktperson får øvd meg i å snakke med foreldrene, men det er også det at jeg som kontaktperson får være forelder og kjenne hvordan det virker, perspektivtaking. Samme pakke. Derfor er det så nyttig å sitte i begge stolene.

Noen mener rollespill krever mye øvelse og veiledning for å bli trygg. Flere av kontaktpersonene beskriver at de ble kastet ut i rollespill, at de synes det var ubehagelig i starten, men at det gikk mye bedre etter hvert. For å lykkes med dette er veiledning avgjørende.

Gikk fra å være reservert og tenke «dette er ikke meg», til å hoppe uti det, å tenke at rollespill er genialt. Skummelt i begynnelsen, men nå tenker jeg at «hvorfor gjorde vi ikke mer av det?» Skulle gjerne hatt flere sjanser til å øve på det. Du får opplevelsen av å sitte på andre siden. Det blir mer aktivitet. Det du hører, glemmer du, det du ser husker du, det du gjør, kan du (Kontaktperson).

Flere forteller at rollespill har gjort at de i større grad kjenner på kroppen hvordan et utsagn virker.

Kjenner seg igjen i de uhensiktsmessige måtene å gjøre det på. Når jeg prøver det, kjenner jeg det, det er det som er overraskende for meg. Uansett klein og dårlig versjon klarte jeg å oppleve forskjellen (Kontaktperson).

5.8 Foreldres erfaringer

5.8.1 Begrunnelse for deltakelse

Vi har intervjuet åtte foreldre som har vært med i utprøvingen. Blant disse er det to foreldre med ett barn, de resterende foreldrene har to eller flere barn. Det er stor spredning i barnas alder. Ikke alle familiene var ferdige med familieveiledningen på intervjutidspunktet.

Foreldrene oppgir ulike motiver for hvorfor de ønsket å delta i utprøvingen av Grunnmodellen. Flere opplever det som positivt å være med på noe nytt og få nye tips og hjelp. Flere sier de er motivert av ønsket om å bli en bedre forelder. En forelder ser veiledningen som forebyggende for fremtiden, og en annen forelder ser på deltakelsen i utprøvingen som en anledning til å få hjelp som aleneforelder.

Med én gang mine unger har problemer sier jeg ja, jeg tar imot all hjelp jeg kan få (Forelder).

En forelder oppga også at deltakelse var en slags «frivillig tvang», og et valg som ble tatt blant flere alternativer. En forelder forteller at familien har vært i «systemet» lenge, og hatt både veldig dårlige og veldig gode opplevelser med forskjellige barneverntjenester. Forelderen har takket ja til deltakelse i utprøvingen for å påvirke og bidra til forbedring, «slik at andre familier kanskje slipper den mølja som vi har vært gjennom».

5.8.2 Arbeid med tiltaksplaner

Vi spurte foreldrene om det ble utformet tiltaksplaner i forbindelse med Grunnmodellen. Det har vært en del variasjon i hvorvidt og hvordan arbeid med tiltaksplaner er gjennomført. Noen forteller at de allerede hadde en tiltaksplan fra tidligere og fortsatte med den, mens andre utformet tiltaksplan i løpet av utprøvingen. For en av familiene hadde tiltaksplanen blitt utformet tidligere, men i utprøvingen ble det gjennomført samtale med barnet, og det som kom frem i samtalen ble tatt inn i tiltaksplanen. I noen tilfeller er foreldrene usikre på om de hadde en tiltaksplan, og hva som i så fall var mål i planen.

Tiltaksplan og tiltaksplan, det har ikke vært så mye fokus på det. Men var ikke så mye plan, vi kjørte på med tiltaket og det var planen. Da utelukket vi en del andre tiltak og det var flippoverne som ble planen. De hadde blitt spurt om de ønsket å være med, og deretter satte de i gang med utprøvingen (Forelder).

5.8.3 Nettverk og samarbeid

Vi spurte foreldrene om kontaktpersonene har tematisert nettverk og samarbeid med andre instanser, noe flere av dem bekrefter. Imidlertid er inntrykket vårt at disse

samtalene i hovedsak ikke har skjedd som et ledd i utprøving av Grunnmodellen, men forut for eller uavhengig av utprøvingen.

Jeg satte (mobilisering av nettverket) i gang før veiledningen, men det er jo med i veiledningen, siden jeg er alene så er det også det som er avlastning. Det hadde jo skjedd uansett om veiledningen hadde vært der eller ikke (forelder).

Noen av foreldrene forteller at de har mobilisert nettverket slik at både barnet får flere personer rundt seg og foreldrene får avlastning. Andre formidler at de ikke har noe nettverk å spille på, de kan ha flyttet til et sted hvor de kjenner få, eller de har et anstrengt forhold til familien.

I noen tilfeller har det vært samtaler om samarbeid og involvering av andre instanser. Noen av foreldrene opplever at de har et godt samarbeid med andre instanser slik som skole. For andre fungerer samarbeidet dårligere. I et tilfelle ble flippoveren i familie-veiledningen tatt med på samarbeidsmøte med skolen, slik at skolen skulle se hva foreldrene jobbet med. Hensikten var også å mobilisere skolen som foreldrene opplevde som utfordrende.

I tråd med det kontaktpersonene forteller, gir foreldrene uttrykk for at det ikke har blitt brukt mye tid på tiltak knyttet til nettverk og samarbeid som del av utprøvingen.

5.8.4 Familieveiledningen

Valg av forløp

Foreldrene vi har intervjuet forteller at de har blitt enige om veiledningsforløp i dialog med kontaktpersonene. En mor forteller at hun valgte det hun synes var viktigst og ut fra hva hun ønsket hjelp med. En far forteller at han ble spurte om hva han selv mente var utfordringer, og fikk velge på bakgrunn av det.

Flere foreldre forteller at de fikk en introduksjon av kontaktpersonen med beskrivelse av tidshorisont og møtepunkter for veiledningen. Flere snakket om behov og utfordringer for å velge forløp.

Jeg følte i stor grad at jeg kunne styre selv hva vi skulle jobbe med. Det var tre løp det gikk an å jobbe mellom med ulike fokusområder. Både meg og saksbehandler var enige i at to av løpene var unødvendige for det gikk veldig bra hos oss, men det tredje løpet var utfordrende hos oss, så da falt vi for det med rutiner (Forelder).

Erfaringer med elementene i veiledningen

I veiledningen benyttes ulike verktøy og illustrasjoner, blant annet flippover, tavle rollespill og hjemmeoppgaver.

En av foreldrene som hadde brukt trekanten synes den fungerte greit og mente det kom frem nye elementer som det ikke var snakket om før. En annen forelder kan ikke huske å ha sett noen trekant.

Det var gjennomgang av flippoverne, hvordan vi følte oss i forhold til bildene og tematikken - var en del situasjoner barnefamilier kan komme opp i og om det var relatert til oss hvis vi kom opp i slike situasjoner, om det trignet noe hos oss. Rollespill. Litt sånn generelt snakk om tematikken og hvordan det passet opp mot vår familie (Forelder).

Erfaringer med rollespill

Foreldrene som har prøvd ut rollespill sier at det har vært «greit» eller «ganske nyttig». En av foreldrene sier det opplevdes litt «kleint» den første gangen, men at det gikk bedre etter hvert. Hun synes det er en velegnet måte å vise gode måter å snakke med barn på. En mor opplevde også at kontaktpersonens rollespill bidro til å bekrefte at hun tenkte riktig om kommunikasjon overfor sitt barn.

For som forelder så tenker du jo kanskje selv når du står i det at dette er feil. Men når du ser at andre gjør det, så tenker du «ok». Så det var nyttig (Forelder).

Flere foreldre synes det var nyttig å innta barnets perspektiv gjennom rollespill. En av foreldrene hadde rollespill om å gi beskjeder, der kontaktpersonen ga beskjeder på ulike måter. Forelderen skulle fortelle hvordan hun reagerte på de ulike måtene å gi beskjeder på.

Litt opplysende egentlig for da fikk jeg tenkt over det på en måte jeg ikke hadde tenkt over før, fikk sett det fra perspektivet til barnet (Forelder).

En forelder opplevde at rollespillet fungerte greit i veiledningen, men at det som ble øvd på fungerte mindre godt når det samme skulle «prøves i praksis» hjemme. Hun opplevde likevel å kunne ta med seg lærdom fra øvelsene med rollespill. En forelder forteller at arkene fra arbeidet står fremme hjemme som en påminnelse om å se det positive og gi konkret ros til barnet. En mor trivdes godt med rollespill, og ved å øve på hvordan hun skulle håndtere barnet i vanskelige situasjoner, mener hun selv at hun fikk hjelp til å møte barnet på bedre måter.

Når jeg gir en beskjed: at jeg er til stede der, og ikke bare sier «rydd rommet ditt», men «nå trenger du å rydde rommet, jeg setter meg på senga og hvis du trenger noe, er jeg her». Det ble mye bedre (Forelder).

For en far hadde rollespill vært svært uvant, og «utenfor komfortsonen». Han opplevde likevel rollespillet som effektivt.

Det var da de følelsene kom fram at, fytterakker'n, det føltes helt annerledes, liksom. Det rollespillet hadde vi jo nesten hver gang, for å si det sånn. Jeg må ærlig innrømme og si at det fungerte på mine følelser i hvert fall. Hun var flink til å få til akkurat det (Forelder).

En annen far mener rollespillet tilførte litt «krydder» til opplegget og var verdt innsatsen, selv om det ble opplevd som «litt søkt» og han mener at selve rollespillet kanskje ikke fungerte helt optimalt.

Erfaringer med bruk av tavle og flippover

I veiledningen blir det benyttet en tavle til å notere på underveis i forløpet. Foreldrene forteller at det kunne handle om spørsmål og svar, problemer som skulle løses til neste gang, tankekart, hjemmeoppgaver eller regler som de skulle ha hjemme.

Når jeg skulle skrive regler, måtte jeg ha det så konkret fordi datteren min er flink – hvis jeg sier «det er ikke lov med mobil», sier hun «da tar jeg iPad eller TV» – hun finner smutthull, så vi måtte ha «ingen skjerm når vi sitter ved matbordet», og at den ligger på benken og ikke ved siden av deg. (Forelder)

Noen foreldre mente at tavlen bidro til at regler ble formulert konkret og kortfattet, at budskapet ble tydelig og at de husket mer. Enkelte benyttet tavlen i forbindelse med hjemmeoppgaver. En forelder beskrev at budskapet ble lettere å forstå ved bruk av tavlen i kombinasjon med bilder og tekst på flippoveren. En far fortalte at han har sterk

grad av dysleksi, som gjør det lettere for ham å få noe forklart hvis det brukes bilde og tekst samtidig.

En mor hadde ønsket at det fulgte med et veiledningsark som foreldrene kunne ta med seg hjem. Mor hadde fått med et skjema hjem, men ikke noe veiledning eller tekst, sier hun. Hvis en forelder for eksempel skal jobbe med å rose barnet, kunne det følge med et veiledningsark med konkrete eksempler og tips til hvordan man kan gjøre det på en god måte.

Selv om man snakker om det i timen med barnevernet er det ikke nødvendigvis sånn at man husker alt når man kommer hjem. Det hadde vært greit å ha noen nøkkelord eller oppsummering eller sånt. Kanskje gikk an å skrive notater på baksiden eller et eller annet (Forelder).

5.8.5 Foreldres opplevelse av barnas involvering

Barna har blitt involvert i veiledningen i litt ulik grad. For noen kan det ha sammenheng med hvor langt de kom i veiledningsforløpet. To barn hadde snakket med barnevernet i et møte i begynnelsen av utprøvingen som en del av oppstarten. Utover dette har noen kontaktpersoner hatt samtaler med barn i forbindelse med evaluering av det som er forsøkt. En av foreldrene var usikker på om barnet var blitt snakket med.

Noen av barna som har snakket med kontaktpersonen har gjort det med forelderen til stede, og andre har snakket alene med kontaktpersonen. Et av de yngre barna (4 år) hadde snakket med kontaktpersonen flere ganger, både hjemme og i barnehagen. Barnet hadde også snakket alene med kontaktpersonen i barnehagen, noe moren mente var nyttig fordi hun tror kontaktpersonen fikk mer ut av barnet enn når mor var til stede.

En forelder påpeker at det kan være nyttig at kontaktpersonene treffer barna flere ganger fordi mange barn vil trenge tid til å bli trygge på andre voksne. Forelderen mener videre at det kan være nyttig å innlemme barnet som del av veiledningsforløpet, slik at også barnet får formidle sitt perspektiv rundt temaet som er valgt. På den måten kan barnet si noe om hva de opplever som bra og om det er noe de ikke forstår.

I en av de andre familiene hadde barnet snakket med kontaktpersonen tre ganger. I samtalen ble De tre husene brukt, og barnet (12) hadde formidlet at øvelsen gjorde det lettere å prate om hvordan barnet hadde det.

En forelder beskriver endring etter samtalen barnet har hatt med kontaktpersonen.

Jeg praterte mye med ungene mine og jeg spør jo hver dag hvordan det har gått på skolen, og før var det liksom «det var greit», «har gjort sånn og sånn», men nå forteller de mer om hva de har gjort i løpet av skoledagen og jeg synes det har blitt en stor forandring i forhold til hva det har vært (Forelder).

En forelder opplevde det som positivt at kontaktpersonen, forelderen og barnet hadde en samtale sammen i forkant av veiledningen. Forelderen omtaler dette som positivt sammenliknet med tidligere erfaringer.

Det som var annerledes var at før vi startet med veiledningen satt vi og snakket med eldste barnet mitt alle tre. Før har barnevernet sittet og snakket med barnet alene. Men nå fikk jeg være med og da følte jeg det var bedre samarbeid. Og bra at (barnet) kunne få si hvordan (barnet) opplevde familien vår da (Forelder).

Forelderen trekker frem åpenheten i samtalen med barnet som spesielt positivt og opplevde at samtalen bidro til at barnets perspektiver kom frem.

Jeg kan sitte og føle at det går bra eller dårlig, og så har (barnet) en annen oppfatning, og da er det viktig at det kommer frem, for det er barnets beste vi hele tiden jobber med (Forelder).

I en samtale hadde det kommet frem noe ved hjemmesituasjonen som barnet ikke synes var bra, og som moren ikke var klar over. Moren formidler at hun synes det var veldig bra at dette kom frem. En forelder forteller om en samtale med et barn der det ble brukt ulike kort barnet kunne peke på eller velge for å svare. Kortene kunne ha illustrasjoner av ulike familiesituasjoner, numre, smilefjes, sure fjes og aktiviteter som fotball og svømming. Foreldereren har inntrykk av at barnet synes det var fint.

Fordi barnet sliter med å formulere seg og stole på andre mennesker så det var en måte [barnet] kunne kommunisere på uten at [barnet] ble stilt til veggen (Forelder).

Det mor trekker frem som bra, er måten verktøyene legger opp til at barnet selv skal svare, uten å legge føringer på barnet. Hun hadde tidligere opplevd at barneverntjenesten kunne *legge ting i munnen på dem*, og når barna kom hjem, hadde de sagt at *det ikke var det jeg mente*, men det hadde hun ikke opplevd at skjedde denne gangen.

En far var begeistret for at kontaktpersonen hadde vært opptatt av å høre hva barnet hadde å fortelle, selv om det innebar at kontaktpersonen måtte sette av lenger tid enn det som var planlagt. Faren opplevde dette som veldig positivt, fordi barnet sjelden åpner seg for mange personer. Han forklarte at barnet hadde møtt veilederen noen ganger tidligere, og derfor valgte å fortelle kontaktpersonen «*en hel del*». Faren opplevde det som overraskende og positivt at kontaktpersonen tok seg ekstra tid, og beskriver at det ikke har skjedd i tidligere kontakt med barneverntjenester.

Det har jeg ikke hørt andre ta seg ekstra tid til, hun har bare satt av tiden og sagt da må vi prate mer om det neste gang, men hun her sa «kjør på, jeg vil også høre på hva som opptar deg. Jeg har også barn på din alder og er interessert i hvordan du har det.» Da pratet han mer som han ikke ville sagt til meg en gang, selv om jeg satt der og så på (Forelder).

5.8.6 Foreldres opplevelse av egen medvirkning

For å få innsikt i hvorvidt foreldrene opplevde å kunne medvirke gjennom utprøvingen, stilte vi spørsmål som handlet om å bli hørt, om innspill de hadde ble tatt hensyn til og om de opplevde å ha innflytelse. Alle foreldrene vi intervjuet er svært positive i sine tilbakemeldinger om egen medvirkning. De opplever å ha blitt lyttet til, noe de ikke alltid har erfart ved tidligere kontakt med barnevernet. Viktige bidrag til opplevelsen av medvirkning var:

Åpen kommunikasjon rett og slett, at de har satt seg tid til å lytte istedenfor å bare si dette tror vi og derfor så gjør vi det sånn. Det tror jeg er en nøkkelfaktor, at de har tatt seg tid til å lytte og er det noe de er usikre på istedenfor å dra en konklusjon (Foreldre).

Når vi begynte å få kontakt med barnevernet var det liksom sånn at du er skyldig til det motsatte er bevist, og sånn skal det ikke være. Nå var det en annen opplevelse (Forelder).

En far forteller at det har vært en toveisdialog preget av åpenhet og samarbeidsvilje og samarbeidsevne. Han hadde ikke opplevd at det var noe de fikk *tredd ned over hodet*, men de hadde snakket sammen og barneverntjenesten hadde *sjekket realitetene*. Han opplevde dette som en god måte å få hjelp på.

En mor forklarte at hun kun var i stand til å motta veiledning én time av gangen fordi hun bruker mye krefter på å konsentrere seg, og dette ble det tatt hensyn til. En annen mor forklarte at de hadde snakket om hvor ofte de skulle ha veiledning, når det passet, og hva mor tenkte kunne være fine mål slik at de kom frem til mål i fellesskap.

En mor forteller at veilederen hadde satt av tid til å ta opp temaer moren hadde behov for å prate om, i tillegg til det som var planlagt i veiledningstimene. Hun sier det var viktig for henne, fordi det kan skje mye i løpet av en uke *som ikke har noe med tiltaksplanen å gjøre*.

Et annet aspekt ved veiledningen flere foreldre trekker frem som viktig og positivt for deres opplevelse, var at de ikke opplevde å bli kritisert. Flere hadde opplevd å bli kritisert i kontakt med andre barneverntjenester tidligere.

Jeg føler at jeg blir mer hørt nå, og så blir jeg ikke kritisert. Følte jeg ble litt kritisert og sett ned på i [barneverntjeneste]. Sikkert ikke meningen sånn, men noen var veldig direkte og kunne ikke se at jeg gjorde så godt jeg kunne. ... Jeg føler at jeg ikke har blitt dømt. At det ikke er for dumt å spørre om for eksempel (Forelder).

«Hva kan jeg hjelpe deg med», i stedet for å si «sånn må du gjøre det» (Forelder).

5.8.7 Utbytte av veiledningen

Foreldrene gir tilbakemeldinger om at de har lært noe nyttig de kan bruke i hverdagen. En av foreldrene forteller at veiledningen har gjort at han tenker seg om før han prater til barna, noe som ofte fører til at han ser en annen løsning enn den han først hadde sett for seg. Flere trekker frem at de har fått hjelp til å takle vanskelige situasjoner med barna på bedre måter.

Sånn sett til veldig god hjelp, for jeg har tatt ting rolig og forklart ting istedenfor å bli oppgitt når de kommer hjem og det ser helt bombet ut på rommene (forelder).

Hjulpet meg til å bedre takle situasjoner med datteren min når hun ikke vil og hvordan jeg skal reagere, at jeg ikke skal bli for streng (Forelder).

Flere trekker frem at de har fått økt forståelse for barnets perspektiv og at de snakker bedre sammen som familie.

Det synes jeg har vært veldig bra, da får jeg løst de konfliktene som jeg har hatt med mine barn. Både jeg og ungene har blitt mye roligere og klarer å prate mye mer (Forelder).

Tror vi ble litt bedre foreldre av det også, mange gode temaer som jeg fikk belyst (Forelder).

En mor mener opplegget føles naturlig og fører til at man får aha-opplevelser underveis. Hun legger til at det er lagt opp til en måte å kommunisere med barn på som hun synes er god, som ikke er for påtrengende og som hverken blir for snill eller slem.

Det er sånn man kommuniserer med barn og de har dratt det fram på en veldig god måte. Veiledningen hjalp kjempemasse (Forelder).

En mor forteller at «det nå har blitt mye lettere å snakke med barna», og som hun la til «de [barna] oppfører seg som norske unger». Ved avslutningen av veiledningen hadde barna fortalt at det var blitt mye lettere å snakke med moren. Hun syntes også at det de hadde øvd på hadde fungert. Barna måtte også endre seg. På forhånd hadde det vært perioder hvor barna ikke ville snakke med henne. Da barnevernet hadde vært på besøk, med barna til stede, snakket de om at barna også måtte endre på noe. Etter denne morens vurdering, har både hun og barna «fått ny innsikt».

Det har vært fint å få lære om kommunikasjon. Jeg synes ikke at det er skam å ha kontakt med barnevernet, men flere har hatt dårlig erfaring. Det er flott at vi får hjelp – at de [barnevernet] kan løse problemet vårt. Barna er nå trygge og glade.

Hun peker videre på at det kunne ha oppstått et stort problem i familien fordi hun selv hadde lite erfaring med barneoppdragelse, og hun legger til: *Det er ofte noe man sitter inne med - jeg vet ikke hvordan jeg skal løse dette. Da må jeg finne en nøkkel til å låse opp.* Hun var også særlig fornøyd med at det familien hadde vært gjennom, skjedde nå før det eldste barnet kommer i puberteten. Forholdet mellom dem hadde vært komplisert. Nå er hun mer forberedt og kan løse problemer på andre måter enn å *kaste barnet ut når barnet er vanskelig.* Skolen har også meldt fra om at det har skjedd positive endringer med det eldste barnet.

En forelder med barn i barnehagealder, mener veiledningen har vært nyttig, men at ikke alt innholdet var like relevant for et yngre barn, som for eksempel temaer knyttet til lekser. Kontaktperson og mor tilpasset imidlertid oppgaver og temaer slik at det fikk overføringsverdi og ble relevant for barn i barnehagealder.

Men jeg har ting som kan trekkes inn, samme som å gjøre lekser, som det å komme hjem fra barnehagen, spise mat, rydde tingene sine, man må jo lære det fra den alderen hvis de skal fortsette med det. Det er det samme som går igjen annet enn det som har med skole å gjøre (forelder).

Det ble videre trukket frem som bra at veiledningen er temabasert. En forelder mente det førte til en mer positiv opplevelse å skulle fokusere på ett tema, sammenlignet med andre situasjoner «*der alt av frustrasjoner kan komme opp*».

Foreldrene kom med noen refleksjoner rundt overføringsverdien og anvendeligheten av Grunnmodellen. Blant annet at det burde foretas individuelle vurderinger av hvorvidt familien har behov for såpass mange og hyppige møter.

Var nesten hver uke i åtte uker. Kunne kanskje hatt annenhver uke. Syns det ble litt mye – men tror dette er fra person til person (forelder).

En annen mente derimot at hvis en familie hadde større utfordringer enn de selv hadde, ville de formodentlig trenge flere møter. En forelder mener at veiledningen ikke egner seg for alle foreldre, for eksempel dersom bekymringen i familien er knyttet til rus.

5.8.8 Opplevd forskjell i kontakt med barnevernet sammenliknet med tidligere veiledning

Flere av foreldrene har hatt kontakt med barneverntjenesten forut for utprøvingen. Noen har hatt kontakt med andre barneverntjenester enn der Grunnmodellen ble prøvd ut. Noen har også fått veiledning ved bruk av andre veiledningsmodeller. Noen foreldre opplever Grunnmodellens fokus på ett tema for hvert møte som mer strukturert enn tidligere veiledninger, og at dette er bra. En far hadde gjennomgått Circle og Security, og da hadde det vært mye *prat og digresjoner.*

en skulder å snakke til som man bare kunne snakke om hva som helst, men kanskje ikke det vi trenger å snakke om alltid.

Grunnmodellen omtales som mer *to the point.* Flippoveren trekkes også frem som en styrke sammenlignet med COS-veiledningen som hadde benyttet gammelt videomateriale.

En annen far hadde tidligere mottatt MST-veiledning. Erfaringen var at begge prosessene hadde et familiefokus med ønske om å hjelpe hele familien og ikke kun barnet. Men han opplevde at MST-veiledningen besto mer av å motta instruksjoner om hva

han skulle gjøre fremfor å lytte til forelderen. Flere trekker også frem måten barna blir involvert og lyttet til som positivt ved Grunnmodellen. Modellen baserer seg på at foreldrene kjenner barna sine, og jobber ut fra det. Noen trekker frem en-til-en veiledning som positivt, selv om de i tidligere veiledningsprogrammer også har opplevd det som en fordel å kunne utveksle erfaringer og lære av andre foreldre.

Flere trekker frem at en forskjell mellom tidligere erfaringer er holdningene til veilederne. De opplever kontaktpersonene/veilederne i Grunnmodellen som respektfulle, lyttende, reelt interessert i å hjelpe både foreldrene og barnet, og opptatt av godt samarbeid.

Jeg tenker det er viktig at det (Grunnmodellen) blir implementert for bare sånn som de erfaringene jeg har hatt, har vært under to barneverntjenester hvor opplevelsen har vært som natt og dag, og det er jo ikke sånn det skal være – at ett sted føler du deg overkjørt, tygd på og overkjørt, mens andre steder blir du møtt med respekt og åpenhet. Håper det kan føre til endring overalt (Forelder).

5.9 Oppsummering

Utpøvingen av Grunnmodell for familier med barn fra 4 til 12 år tar utgangspunkt i at barnet og familien er kartlagt gjennom kunnskapsmodellen «barns behov i sentrum» (BBiS). Utpøvingen har fokusert på tiltaket familieveiledning som består av ulike veiledningsforløp som velges ut ifra familiens og foreldrenes utfordringer og behov. Foreldreveiledningen skal øke foreldreferdigheter når det gjelder å 1) forstå barnet bedre, 2) struktur i hverdagen, 3) samarbeid og konflikt mellom foreldre og barn og 4) samarbeid og konflikt mellom foreldre. Kontaktpersonene i barneverntjenestene som har prøvd ut familieveiledningen er fornøyde med innhold og utforming av modellen og opplever at de har fått noe konkret som fungerer å tilby foreldre og familier. De trekker spesielt frem effekten de ser av fokuset på ressurser og styrker i familien. Videre er familieveiledningens visuelt utformede flippover samlende og sentral for at veiledningen oppleves overkommelig og vellykket.

Grunnmodellen har satt barnets medvirkning i system gjennom faste møtepunkter mellom barnet og kontaktpersonen. I noen tilfeller er foreldrene med på disse møtene og en del opplever det som positivt. Metoden «De tre husene» benyttes for å tilrettelegge for at barnet skal kunne fortelle hvordan de opplever hverdagen sin. Erfaringene med øvelsen er delte, men flere opplever det positivt og inspirerende med et verktøy som kan tas i bruk og tilpasses for å sikre barns medvirkning på bedre måter.

De fleste mener at Grunnmodellen fører til en mer systematisk måte å jobbe på. I Grunnmodellen for barnefamilier gir veiledningen en fastlagt struktur som definerer temaer, innhold og møtehyppighet. Dette gjør at kontaktpersonene i større grad kan holde fast ved planer og bli mindre hendelsesstyrte. Flere trekker frem at de tidligere har opplevd at det er hendelser som bestemmer hva kontaktpersonene gjør fremfor at kontaktpersonene har en plan.

Flere foreldre som har deltatt i utpøvingen opplever at familieveiledningen har gitt positive endringer i familien. De trekker frem at de har blitt møtt på en god måte, og en del opplever at de er møtt på en bedre måte nå enn det de har opplevd i møte med barnevernet tidligere. En del foreldre nevner at veiledningen har bidratt til å normalisere utfordringene de opplever, og at de har fått konkret hjelp til å håndtere krevende situasjoner. Rollespill mellom kontaktperson og forelder er benyttet i veiledningen foreldrene har gjennomført, for at de både skal kunne trene på ferdigheter i samtale med barnet og oppleve samtalene fra barnets perspektiv. Både kontaktpersoner og foreldre omtalte dette som viktige erfaringer for foreldrenes læring.

Kontaktpersonene opplever familieveiledningen som god, men krevende, og opplever spesielt balansen mellom rollen som kontaktperson og veileder som utfordrende. De peker videre på at modellen ikke tar opp hvordan de bør arbeide med foreldre som ikke er motivert for veiledning. Kontaktpersonene har ikke rukket å arbeide med tiltaksplaner, og opplever ikke at andre tiltak brukes annerledes som følge av utprøvingen.

Kontaktpersonene forteller at måten de har lært å jobbe på i Grunnmodellen, har innvirkninger på samarbeidsklimaet i forholdet til foreldrene. De ser at det endrede og forsterkede fokuset på det som fungerer bra i familien har stor effekt. Flere mener også at Grunnmodellen normaliserer problematikk mange familier møter, og at dette bidrar til å styrke alliansen mellom foreldrene og kontaktpersonen. Det blir også trukket frem at forutsigbarhet, og modellens måte å skape forståelse hos foreldrene for hva veiledningen skal handle om, bidrar til at foreldrene opplever kontakten som mindre skummel.

Foreldrene på sin side opplever i stor grad at de har blitt lyttet til, blitt tatt på alvor og tatt hensyn til. De uttrykker at kontaktpersonene har tatt utgangspunkt i deres og barnas opplevelser fremfor å komme med egne løsninger.

Grunnmodellen legger opp til at samtaler med barn kan skje med foreldrene til stede. Dette er et element som trekkes frem som positivt av både kontaktpersoner og foreldre. For noen bidrar det til at foreldrene opparbeider en trygghet ved at de gis innsyn i hva barnet snakker med kontaktpersonen om, som igjen kan føre til at foreldrene tør å dele mer informasjon som de under mer utrygge omstendigheter ville holdt tilbake. For enkelte kontaktpersoner er dette blitt et nytt element i deres arbeid med barnefamilier.

En annen faktor som blir trukket frem, er at kontaktpersonene kommer tettere på familiene og deres utfordringer enn ellers. Ved at veiledningen er konkret, får kontaktpersonene større innsikt i hvilke utfordringer familiene har. En barnevernleder erfarer at arbeidsformen gir en annen kjennskap og kunnskap om familiene, og dermed et annet grunnlag for gode prosesser.

Kontaktpersonene beskriver samarbeid med andre instanser som nokså likt før og underveis i utprøvingen. Grunnmodellen har ikke påvirket dette i særlig grad. Flere av tjenestene forteller at de har hatt fokus på nettverks- og samarbeidstiltak tidligere, og at de bruker dette relativt hyppig uavhengig av Grunnmodellen.

Veiledningen kontaktpersonene har fått gjennom utprøvsperioden omtales som god og helt sentral for å lykkes med familieveiledningen i Grunnmodellen.

6. Erfaringer med utprøving av Grunnmodell for ettervern

Alle barn som har tiltak i barnevernet frem til de fyller 18 år, skal få tilbud om et videre vern i barnevernet. Ungdom som takker ja til dette tilbudet, skal få opprettholdt det samme tiltaket de har hatt, eller få andre erstattende tiltak. Eksempler på tiltak som kan inngå i ettervern er psykososial støtte og praktisk hjelp med økonomi, skaffe jobb, komme inn i utdanning eller skaffe sosialt nettverk. Målet med ettervern er å gi hjelp i prosessen fra oppfølging fra barneverntjenesten eller fosterhjem til selvstendighet, og vernet kan vare frem til ungdommen er 25 år.

I dette kapitlet fremstiller vi først kontaktpersonenes og barnevernledernes erfaringer med utprøvingen av Grunnmodellen for ettervern – barnevernets hjelpetiltak for unge voksne mellom 18 og 25 år. Her gjennomgår vi hvilken betydning Grunnmodellens innhold og verktøy har for kontaktpersoners arbeid med ettervern. Kapitlet beskriver deretter synspunkter på modellen og utprøvingen fra de deltakende ungdommenes perspektiv.

Vi finner at kontaktpersonene har ulike erfaringer med utprøvingen av Grunnmodellen for ettervern. Det er ikke entydige forskjeller i arbeidet med ettervern før og etter utprøvingen av Grunnmodellen. Ettervern har vært ulikt prioritert i de ulike tjenestene tidligere. Barneverntjenestene har jobbet svært ulikt med ettervern, og erfaringene med utprøvingen avhenger også av om de har deltatt i Tjenestestøtteprogrammet⁹.

Ungdom i utprøvingen

I utprøvingen av Grunnmodellen for ettervern, valgte kontaktpersonene ut minst én ettervernsak hver. Ungdommene som deltok i utprøvingen, var mellom 16,5 og 22 år. Disse ungdommene hadde ulike tiltak i forkant av utprøvingen. Noen hadde bodd i fosterhjem, noen bodde fortsatt i fosterhjem, noen bodde på institusjon og noen hadde flyttet for seg selv.

Kontaktpersonene beskriver at ungdommene som ble invitert med i utprøvingen var valgt ut basert på ulike forhold, blant annet ut fra hvem kontaktpersonene tenkte ville egne seg og få utbytte av utprøvingen. Ungdommen måtte selv ønske og samtykke til deltakelse i utprøvingen. Kontaktpersonene måtte ta utgangspunkt i ungdom de hadde tilgang til i den aktuelle tidsperioden for utprøvingen. I barneverntjenester med store avstander la kontaktpersonene vekt på at ungdommens bosted ikke skulle være for langt unna barneverntjenesten.

Kontaktpersonene forteller at ungdommene i noen tilfeller allerede hadde vært gjennom en kartlegging og hadde en utarbeidet tiltaksplan. Noen av ungdommene var i arbeid, noen søkte arbeid, én var på vei fra fosterhjem til å flytte for seg selv på hybel og én søkte lærlingeplass. Én av dem hadde flyktningbakgrunn, Felles for ettervernarbeidet for flere av ungdommene, var ønsket om støtte knyttet til økonomi, kontakt med NAV og å finne og holde på venner. Flere av ungdommene var også opptatt av emosjonelle utfordringer, forbedring av familierelasjoner og på å forberede seg til å kunne stå på egne ben i fremtiden. Et par kontaktpersoner forteller om ungdom som har diagnoser som følges opp parallelt av andre tjenester i tillegg til barnevernets oppfølging.

⁹ Tjenestestøtteprogrammet er et tiltak i kompetansestrategien for kommunalt barnevern «Mer kunnskap – bedre barnevern (2018-2024)».

Noen av ungdommene kjente sine kontaktpersoner fra tidligere, mens andre møttes for første gang i forbindelse med utprøvingen. De fleste kontaktpersonene oppgir at de har hatt hyppigere kontakt med ungdom i ettervern i utprøvsperioden enn det de har til vanlig.

6.1 Kunnskapsmodellen «ungdommens behov i sentrum»

Det økologiske kartleggingsverktøyet «ungdommens behov i sentrum» er helt sentralt i Grunnmodellen for ettervern. Kunnskapsmodellen består av tre sider i en trekant som demonstrerer det gjensidige og kontinuerlige samspillet mellom tre hovedområder; «personlig utvikling», «familie og nettverk» og «livsområder». Gjennom grundig kartlegging av de ulike sidene, skal ungdom og kontaktperson sammen få økt bevissthet om hvilke områder i utviklingen ungdommen mestrer og strever med, og ut fra det identifisere nåværende og fremtidige behov.

Trekanten skal benyttes som modell for kartlegging av ungdom på veien mot å lage en tiltaksplan. Trekanten skal legge til rette for at kontaktperson og ungdom sammen gjør en grundig kartlegging og setter ord på sentrale forhold i ungdommens liv. Kartleggingen skal også gi anledning til å gå grundig inn i temaer som ellers ikke dukker opp like naturlig i kontakt mellom kontaktperson og ungdom. Målet med trekanten er videre å få en felles forståelse og innsikt i risiko- og beskyttelsesfaktorer som er til stede i ungdommens liv.

Gjennomføringen av UBIS-trekanten utgjør en sentral del av utprøvingen av Grunnmodellen for ettervern. Kontaktpersoner og ungdommer gjorde avtaler om møter og satte seg ned med den visuelle trekanten foran seg for å gjøre en systematisk og tematisk gjennomgang av ungdommens liv.

Kontaktpersonene omtaler «trekanten» som det mest sentrale og nyttige i utprøvingen. For en del av kontaktpersonene var kunnskapsmodellen og bruk av trekanten helt ny. Kontaktpersoner som tilhører tjenester som har deltatt i Tjenestestøtteprogrammet, forteller at de kjente godt til «barn i sentrum-modellen» og bruk av «trekanten», som del av kartlegging i undersøkelse. Bruk av «trekanten» for kartlegging av ungdom var imidlertid nytt.

6.1.1 Kartlegging

Kontakt med ungdommene

Kartleggingen skal brukes i god tid før ungdommens sak overføres til ettervern, slik at den utgjør grunnlaget for hvordan ettervernet planlegges. Dersom kartleggingen gjennomføres med ungdommen når ungdommen er i 16-årsalderen, skal kartleggingen ifølge håndboken gjøres igjen når ungdommen er 18 år og skal over i ettervern, for å oppdage endringer, nye fokusområder og overblikk over hva som har skjedd de siste to årene.

Noen kontaktpersoner og ungdommer gjennomførte hele kartleggingen i løpet av ett møte, på mellom én og tre timer. Andre valgte å dele opp kartleggingen i kortere treff, og ta for seg én side av trekanten av gangen. Noen kombinerte kartleggingsmøtene og samtalene med å gå en tur eller å bestille pizza og spise sammen. En kontaktperson påpeker at det ikke bør gå for lang tid mellom møtene med ungdommene i kartleggingsperioden, slik at man ikke skal glemme hva man har snakket om og hva ungdommene har sagt. Noen peker på at modellen bidrar til at kartleggingen blir mindre personavhengig.

Både kontaktpersoner og barnevernledere omtaler kartleggingen i Grunnmodellen for ettervern som omfattende. I kommuner med store avstander, inngikk reiseavstand for kontaktpersonene i vurderingen av hvordan kartleggingen skulle gjennomføres.

Visuelt utgangspunkt for kartleggingen

Alle kontaktpersonene har gjennomgående positive erfaringer med bruk av trekanten. Flere trekker frem trekanten som det mest nyttige elementet i Grunnmodellen for ettervern. Dette knyttes dels til kartleggingsverktøyets visuelle funksjon.

Å kunne legge frem en konkret, visuell modell for kartlegging har mange fordeler. Kontaktpersonene forteller at det ble tydelig og synlig for både dem og ungdommene hva kartleggingen skal handle om. De oppfattet at utgangspunktet og forståelsen man går inn i kartleggingen med, ble likere. Sidene i trekanten ga sammenheng mellom temaene, samtidig som modellen deler opp ulike emner i en nyttig og forutsigbar struktur.

Kontaktpersonene beskriver at de opplevde ungdommene som mer delaktige når de fikk se totaliteten av det som skulle kartlegges. De fikk velge hvordan de skulle gå frem og ofte rekkefølge på temaene som skulle tas opp. Den visuelle trekanten gjorde det enklere for ungdommene å forstå hva ulike livsområder kan være. Kontaktpersonene trekker også fram at det er godt å ha noe å hvile øynene på i kartleggingssamtalen, og at modellen gjør det lettere å sørge for at man får snakket om «alt».

Og det er fint å ha noe å feste blikket på. Du slipper å sitte rett overfor og se dypt i øya. Vi snakker sammen i stedet for å intervju. Det er jo egentlig et intervju med mange dyptgående spørsmål. Ungdommene kan bli litt tatt på senga, så det er fint å ha noe å feste blikket på (Kontaktperson).

En kontaktperson opplevde at illustrasjonene bidro til å gjøre kartleggingen mer meningsfull både for henne og ungdommene.

Det fikk ny mening å sitte med illustrasjonene og skjønte at «Å ja, det er livet mitt», og velge selv hvor man skal begynne, «dette er deg», «det er forskjellige områder av livet», og ned og titte [på trekanten] og de var veldig med. Det var nytt for meg, for vi prøver jo alltid å ha dem med, men ofte blir det bare mye ark og «vet ikke». Det var veldig gøy og følte veldig meningsfullt. Den bidro til at de ble veldig aktive (Kontaktperson).

En kontaktperson synes det visuelle var et spesielt godt virkemiddel for å få samtalen i gang, og hun fikk i tillegg laget samtalekort med ulike tematikk som ungdommen kunne velge og snakke ut ifra som et supplement til modellen.

Det visuelle elementet trekkes også frem som nyttig i forbindelse med repetisjon og det å komme tilbake til temaer man har snakket om tidligere; «Husker du vi snakket om ...? og så vise til trekanten», fortalte en kontaktperson.

Nyttige hjelpespørsmål

Hver av hovedområdene og undertemaene i kunnskapskartleggingen har hjelpespørsmål som kontaktpersonene kan benytte som utgangspunkt for kartleggingssamtalen. Hjelpespørsmålene som følger UBIS-trekanten beskrives av kontaktpersonene som sentrale for at trekanten fungerer godt som kartleggingsverktøy.

De blir engasjert i kartleggingen og det er noe annet enn det de har svart på tidligere, det samme gamle rælet om «hvordan går det?» (Kontaktperson).

Kontaktpersonene forteller at enkelte ungdommer de har kjent en stund, er lei av å bli stilt de samme spørsmålene.

Særlig de som har bodd i fosterhjem en stund, har jo vært utsatt for den type samtaler, «hvordan har du det? Hva vil du?» ganske mange ganger, og de er litt lei av det (Kontaktperson).

Spørsmålene og kartleggingsverktøyet bidrar til at det blir tydelig hvorfor man møtes og hva man skal snakke om, både i forkant av og underveis i samtalene. Når de følger veilederen opplever kontaktpersonene å få frem annen informasjon fra ungdommene enn de fikk tidligere. Informantene mener at en styrke ved spørsmålene er at de er standardiserte og skal stilles til alle ungdommer. Kartleggingsspørsmålene bidrar dermed til at ungdommen får en opplevelse av en behandling og kartlegging som ikke baserer seg på forkunnskap eller forutinntatthet om deres liv. UBiS-trekanten skal ta for seg alle forhold i livet, og noen kontaktpersoner nevner at de forberedte ungdommene på at det ville bli både mange og personlige spørsmål.

Men jeg har sagt fra start at det er mange spørsmål, men det er for å kunne gi deg best mulig hjelp videre. Min ungdom godtok det. Men jeg så jo at noen av spørsmålene var pinlige, for eksempel da vi kom til det med seksuell helse, så bare «uææ!», men det var jo litt artig og, og det gikk jo greit (Kontaktperson).

Spørsmålene bidrar til at det er lettere å huske temaer eller spørsmål man ønsker å ta opp med ungdommen. De bidrar til fokus på ett tema, samtidig som de gjør det mulig å se sammenhenger på tvers av de ulike sidene ved ungdommens liv. Noen kontaktpersoner trekker frem at ungdommenes behov kom raskere frem gjennom de konkrete spørsmålene.

«Vet du hvem som er din fastlege?», for eksempel, helt konkret, jeg tenker jo de vet, men det er jo ikke sikkert. Min ungdom kunne ikke navnet på sin fastlege, men visste hvor de hadde kontor (Kontaktperson).

En kontaktperson opplevde at en ungdom, som i utgangspunktet ikke ville snakke med barnevernet, ble engasjert av spørsmålene og likevel fikk til å fortelle om seg selv. Flere kontaktpersoner forteller at spørsmålene bidrar til at man kommer innom mange flere temaer enn man ellers ville, og at man får mulighet til å spørre mer direkte.

Noen kontaktpersoner trekker imidlertid frem hjelpespørsmålene om seksuell helse som mangelfulle. Disse burde handle mer om identitet, kjønn og seksualitet og ikke fokusere på prevensjon. Og enkelte nevner at det kan bli overveldende med så mange spørsmål.

Nettverkskartlegging

Nettverkskartleggingen er del av hovedområdet «Familie og nettverk» og kontaktpersonene nevner dette emnet både som det mest nyttige og det vanskeligste. Nettverkskart eller nettverksdiagram er utgangspunktet for denne kartleggingen, og ungdommen skal plassere personer i sitt nettverk innenfor kategorier som familie, fritid, venner, hjelpeapparat, skole og jobb. Ulike visuelle linjer og avstand fra «meg» i midten til de ulike personenes plassering i kartet/diagrammet, skal visualisere kvalitet på relasjonene og hvor nær ungdommen opplever at de ulike personene i nettverket står.

Flere kontaktpersoner beskriver at nettverkskartene var en nyttig visualisering for dem og ungdommene, ved å gjøre dem bevisste på nye ressurser i ungdommens nettverk. Noen kontaktpersoner ser at ungdommene har mange navn å sette opp i oversikten, og at de får øynene opp for personer i nettverket sitt som de ikke har tenkt på som ressurser.

Noen av kontaktpersonene har opplevd temaet nettverk som sårt og vanskelig å snakke om for en del ungdommer. En kontaktperson forteller at møtet med en ungdom, som handlet om nettverkskartlegging, ble dårlig da ungdommen ikke fant noen som sto henne nær å sette opp i kartleggingen. En annen kontaktperson forteller at hun hoppet over

denne delen med en ungdom hun følger opp, fordi hun vet at ungdommen har svært få i sitt nettverk.

Jeg har også en ungdom som jeg ikke har gjort det med, fordi jeg vet det er så og si ingen. Da blir det klæsj og fungerer mot sin hensikt. Det kan trække ned. Man må ta individuelle vurderinger (Kontaktperson).

En barnevernleder forteller at kontaktpersonene er varsomme med hvor mye de vil snakke med ungdommene om sårbart nettverk.

Når de lager kartlegginga og ser at de biologiske er langt ute, så er de litt varsomme med hvor mye skal vi snakke om det, for det er mange sensitive tema, mange skuffelser og svik, og vi må ikke – hvilket fokus skal vi ha på det som er vanskelig for dem, hvor ønsker de å være selv? [...] (Kontaktperson).

Kontaktpersonene trekker likevel frem nettverkskartlegging som en viktig del av den totale kartleggingen, for å få rede på hvilke ressurser ungdommene har og ikke har rundt seg. Dette er viktig for den videre selvstendigjøringsprosessen barnevernet skal tilrettelegge for i ettervernet.

Nettverkskartleggingen skal også være en hjelp for kontaktperson og ungdom til å få øye på muligheter. En kontaktperson peker på øvelsen som en anledning til å snakke om «Hva er ønskekartet ditt, hvor vil du?», «er det noen lenger unna deg nå, som du ønsker å få nærmere deg?» Øvelsen kan slik være god for å få drahjelp til å snakke om hvordan man kan komme nærmere og få en bedre relasjon til for eksempel en forelder.

Kartleggingsverktøy for allerede kjente ungdommer

Noen av kontaktpersonene oppgir at de opplevde deler av kartleggingen i UBIS-trekanten som overflødig, fordi de mente å kjenne ungdommene godt allerede. Da valgte de ut noen av temaene som de brukte mer tid på. Noen opplevde det som rart eller kunstig å skulle gå gjennom temaer som var godt kjente allerede.

En kontaktperson peker på at selv om hun selv opplevde å kjenne ungdommens behov godt, tror hun kartleggingen med UBIS-trekanten førte til at sammenheng og behov kom tydeligere frem for ungdommen.

Noen kontaktpersoner som gikk gjennom alle temaene og spørsmålene i modellen, selv om de kjente ungdommene godt fra før, forteller at de har opplevd å få kjennskap til informasjon om ungdommene de ikke visste om fra før.

Hun fortalte ting jeg ikke visste, som var positivt, hun hadde valgt nye venner og kommet seg vekk fra et miljø som ikke var bra, ting hun var stolt av, og det hadde ikke kommet frem hvis jeg ikke hadde stilt spørsmålet. Det var artig å se og være med på det. Jeg ble litt sånn «Oi, så bra» (Kontaktperson).

En kontaktperson som både kjente til BBIS-trekanten som kartleggingsverktøy fra tidligere, og som jobbet med ungdom hun kjenner godt fra før, fortalte at modellen ikke ble like mye brukt.

Jeg har fire ungdom i ettervern, og vi har sett litt på den trekanten i forhold til biologisk familie og hva de ønsker seg videre. Men har ikke vært god nok til å bruke den, for det er gamle saker som allerede er godt innarbeida med tiltaksplaner (kontaktperson).

Tidspress i utprøvingen er også med på å avgjøre hvor mye tid kontaktpersonene bruker på å kartlegge allerede kjente ungdommer.

6.2 Hva er viktig for deg?

I etterkant av kartleggingen skal ungdommene sammen med kontaktpersonen fylle ut et såkalt «HEVD-skjema». Forkortelsen HEVD står for spørsmålet «Hva er viktig for deg?» – et sentralt spørsmål i Grunnmodellen for ettervern. Øvelsen med HEVD-skjemaet skal gjennomføres ved at ungdommen får spørsmålet og svarer på dette. Spørsmålet er satt inn i et skjema med gjentakelse over tre rader, noe som gir ungdommen mulighet til å fortelle om noe som er viktig innenfor inntil tre ulike temaer. Temaene kan både være et mål de ønsker å oppnå, et tema i ungdommens liv de opplever som vanskelig eller noe de trenger å drøfte.

Sentralt for øvelsen er at ungdommen selv utforsker og kommer frem til svaret på spørsmålet, og formulerer det med egne ord. Spørsmålet «hva er viktig for deg?» har altså fått sitt eget trinn i den stegvise prosessen fra kartlegging til tiltaksplan.

Flere kontaktpersoner sier likevel at de ikke bruker skjemaet, eller at det er vanskelig å finne måter å ta det i bruk på, selv om de snakker med ungdommene om hva som er viktig for dem når tiltaksplanen utformes. Kontaktpersonene var ikke like tro mot HEVD-skjemaet som mot UBiS-trekanten. Noen kontaktpersoner forteller at de allerede vet hva som er viktig for ungdommen, og derfor ikke bruker tid på å stille spørsmålet. Noen sier at de ofte spør om hva som er viktig, men at de ikke bruker den «terminologien» og «den direkte setningen», og uten å skrive ned svarene i et eget skjema.

Vi snakker om hva som er viktig, men vi bruker ikke det skjemaet, men stiller spørsmål om hva som er viktig for deg å ha med her. Det blir litt det samme, men i en annen form (Kontaktperson).

En kontaktperson forteller at hun synes skjemaet er fint å bruke, at man får en samtale, og at skjemaet med spørsmål bidrar til et annet fokus enn problemer som de skal jobbe med. Ved å dele opp det store spørsmålet «hva er viktig for deg?» i mindre punkter, forteller kontaktpersoner at de også har lyktes med å få ungdom som er «lite taleføre» til å fortelle og sette ord på for eksempel tre ting som er viktige.

Hvis du sier for eksempel tre viktige ting, så blir det litt løst opp, de får til en start. Det er nyttig å bruke på en del ungdommer, ikke bare for å styre inn mot tiltaksplan, men også for å ta på alvor, hva er det viktigste for deg nå i dag? Og så klarer de kanskje å jobbe videre med det (kontaktperson).

En kontaktperson beskriver at HEVD-spørsmålet bidrar til å snakke om hva ungdommen er opptatt av uten å styre det mot tiltaksplanen. En barnevernleder forteller at HEVD-skjemaet har bidratt til å konkretisere målene og forpliktet ungdommene til tiltakene kommer frem til.

Noen peker videre på at det som er viktig for ungdommene kan endre seg over tid.

Fordi i desember kan noe være viktig, og i april er kanskje ikke det samme viktig. Noe annet overstyrer. Det er hele tiden i endring (Kontaktperson).

Noen kontaktpersoner problematiserer at HEVD-spørsmålet legger opp til alle typer svar, og at det dermed kan være vanskelig å ta i bruk i tiltaksplanen. En ungdom svarte at hun ville ha katt, forteller en kontaktperson. En annen ungdom som slet med suicidale tanker, svarte «jeg vil dø» på HEVD-spørsmålet.

Du kan jo si alt du vil. «Jeg vil bli astronaut eller fotballstjerne», alt mulig kan jo komme, men som regel kommer ganske greie svar ut fra det som er kartlagt (Kontaktperson).

HEVD-skjemaet og spørsmålene gjør at kontaktpersonene må tenke nytt i forhold til de mye brukte standardtiltakene som ofte handler om helse og å ha et sted å bo. En barnevernleder forteller at HEVD-skjema ble omtalt som nytt, men godt, av kontaktpersonene i sin tjeneste og at HEVD-skjemaet ble presentert på en samling for andre ansatte i tjenesten. En annen leder gjengir kontaktpersonenes opplevelse av HEVD-skjemaet som lite nyttig, og som «det de omfavnet minst».

Med HEVD-skjemaet følger også et skjema for evaluering av HEVD-temaene. Dette skal benyttes i evaluering av tiltak og for å se måloppnåelse og fremgang innenfor temaene som er oppgitt som viktige for ungdommen. For hvert tema skal ungdommen gi en skåre mellom 1 og 10 for hvordan de vurderer at arbeidet innenfor hvert enkelt tema går. Ingen av kontaktpersonene nevnte dette skjemaet i intervjuene. En grunn er trolig at ingen rakk å komme frem til en evalueringsfase i utprøvningsperioden.

6.3 Matrise for oppsummering av risiko- og beskyttelsesfaktorer

I Grunnmodellen for ettervern skal sentrale styrker og utfordringer som kommer frem gjennom kartleggingen, systematiseres i en matrise for beskyttelses- og risikofaktorer. UBiS-trekanten skal brukes til å identifisere ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer og tydeliggjøre sammenhenger mellom disse. Matrisen er ment som et støtteverktøy for å synliggjøre områder ungdommen trenger hjelp, og hvilke styrker ungdommen kan lene seg på. Matrisen er således et ledd i Grunnmodellens gjennomgripende tanke om å fokusere på styrker, ressurser og mestring.

Matrisen er satt opp som en tabell med kolonner for styrker og utfordringer. I gjennomgang av UBiS-trekantens underområder – familie og nettverk, livsområder og personlig utvikling – skal styrker og utfordringer for de ulike undertemaene noteres.

I intervjuer med kontaktpersoner og barnevernsledere er det få som nevner matrisen. En kontaktperson forteller at hun og hennes kollegaer mente den ble overfladisk for ungdom som «fungerer godt». De opplevde at matrisen ville kunne være bedre egnet for ungdom som har nytte av å se oversikten visuelt foran seg, for å se utfordringer. En annen kontaktperson mener at det er kartleggingen av livsområder som gjør at risiko- og beskyttelsesfaktorer kommer frem, og ikke matrisen.

En kontaktperson forteller at han satte matrisen opp på et white board med kategoriene «Hva går dårlig?» og «Hva går godt?», og at han hadde positive erfaringer med det. Ved å sitte og snakke om det, bruke tid og stille gode spørsmål, var sorteringen i matrisen på tavle nyttig, beskrev han.

Matrisen nevnes av svært få i intervjuene, og ble sannsynligvis gjennomført i mindre grad enn modellen for ungdommens behov i sentrum og HEVD-skjemaet. En barnevernleder bekrefter dette og beskriver at kontaktpersonene i en del tilfeller gikk rett «fra trekanten til tiltaksplan».

Lederen beskriver videre at de ikke ønsket å kutte noen av verktøyene fra modellen, fordi ungdommene er ulike, med ulikt refleksjonsnivå, og de trenger ulik tid. En leder peker på at kontaktpersonene selv må bli tryggere på å bruke verktøyet før de tar det i bruk på ungdom.

Men de kjente at de måtte bli litt tryggere på verktøyene i seg selv. De har øvd litt på å gjøre de selv, og sett hvordan de kan gjøre den samme kartleggingen på seg selv, og det tror jeg fikk noen sånne aha-opplevelser på hvordan det var å bli utsatt for sånn kartlegging (Barnevernleder).

6.4 Valg av hjelpetiltak

Barneverntjenestene som deltok i utprøvingen, har ulikt repertoar av hjelpetiltak de kan tilby. Hjelpetiltak som iverksettes for ungdom i ettervern, varierer dermed både ut fra ungdommenes behov og barneverntjenestens ressurser. Generelt er tilbakemeldingene fra kontaktpersoner og barnevernledere at de ikke har erfart store endringer i valg av hjelpetiltak som konsekvens av Grunnmodellen.

Ungdom i ettervern har i mange tilfeller livssituasjoner eller erfaringer som gjør at de trenger videre oppfølging fra barneverntjenesten. Noen utfordringer kan knytte seg til ustabil økonomi, psykiske helseproblemer, svakt sosialt nettverk eller involvering i uhensiktsmessige relasjoner. Grunnmodellen for ettervern nevner en del hjelpetiltak som er relevante i ettervernsarbeid, som nettverksmobiliserende tiltak som familieråd, nettverkscoaching og nettverksmøte samt samarbeidstiltak og støttetiltak. Ettervernsarbeidet handler ofte om å kartlegge hvilke andre instanser rundt ungdommene som må involveres og ansvarliggjøres. Dette kan man gjøre gjennom *samarbeidsmøter* med de relevante instansene eller med ungdommens skole. *Nettverkscoaching* er del av ettervernsarbeidet, og skal bidra til å mobilisere de ungdommen har rundt seg av venner, familie og utvidet nettverk, i prosessen mot voksenliv. *Familieråd* er et annet tiltak som kan bidra til å finne ressurser i ungdommens utvidede familie, som på ulike måter kan støtte, være til stede, bidra praktisk og ha jevnlig kontakt.

Flere kontaktpersoner problematiserer imidlertid at det likevel er utydelig for dem hva barnverntjenesten konkret kan tilby ungdom i ettervern, og at det dermed også er utfordrende å formidle dette klart til aktuelle ungdommer.

Det er prioritert, men det er litt sånn «Hva skal vi egentlig gjøre?» med noen av ungdommene. Mange ender opp med å si nei til ettervern fordi det ikke er tydelig hva det kunne vært (kontaktperson).

På spørsmål om Grunnmodellen har påvirket valg av type hjelpetiltak, svarer mange kontaktpersoner at det er tidlig å si, men at de ikke tror det. De opplever ikke at utprøvingen av modellen har fokusert på hjelpetiltak i særlig grad. Kontaktpersonene mener at tiltakene i stor grad vil være de samme, men at *målene* for ungdommene vil være mer spisset. Det er fortsatt råd og veiledning som er hovedtiltaket for mange.

En tydelig endring er snarere at kontaktpersonene har brukt mer tid på hver ungdom i utprøvsperioden. Flere kontaktpersoner oppgir at de tidligere ble bedt om å nedprioritere ettervernssaker

Noen kontaktpersoner forteller at de er glade for å bli presentert for nye muligheter, og er blitt inspirert til å ta i bruk flere typer tiltak i større grad etter Grunnmodellen-utprøvingen. Andre kontaktpersoner opplever at deltakelsen i utprøvingen av Grunnmodellen har vært en påminnelse om tiltaks-mulighetene.

Jeg har kjørt familieråd og nettverksmøter over en lav sko etter Grunnmodellen, jeg tenker på det på en litt annen måte. Ser det mer som, en del av ungdommene har vanskelig for å be om hjelp, de ber kun om direkte hjelp fra oss (Kontaktperson).

For noen har altså utprøvingen bidratt til å bevisstgjøre dem om at det er uutnyttede ressurser i flere ungdommers nettverk, og at en del unge kan ha behov for hjelp til å mobilisere disse ressursene.

Tror ikke vi har truffet helt halvgærent tidligere heller, men når vi får ungdommen mer i sentrum og lokaliserer hva som er hemmende og fremmede, sier det seg

selv at man kanskje kan se at det ikke er en samtale hos psykolog som er det viktigste, kanskje vi kan koble på en gammel tante. Så jeg tror vi blir bedre på det, men jeg har prøvd altfor lite, kjenner at jeg er på gyngende grunn (kontaktperson).

En del ledere trekker frem at utprøvingen har bidratt til anerkjennelse av hvor viktig det er med systematisk arbeid i tiltaksfasen og drøftinger om hva som er hensiktsmessig i hver enkelt sak. Grunnmodellen har ikke nødvendigvis ført til endring i valg av hjelpetiltak, men gitt et sterkere fokus på hvilke endringer som skal føre til målet.

Utprøvingen har gitt en påminnelse om ansvarsfordelingen mellom barnevernet og andre samarbeidsinstanser og flere tjenester forteller at de opplever å ha fått en klarere ansvarsfordeling. Noen kontaktperson påpeker ulik praksis i kommunene når det gjelder samarbeid og muligheter knyttet til ettervern og økonomiske ytelser fra NAV. På det området opplever de ikke at ungdommer får like tjenester. I en tjeneste opplever de at samarbeidet med NAV er blitt bedre. En annen tjeneste forteller at samarbeid med andre tjenester i egen kommune fungerer godt, men at utfordringene oppstår i samarbeid med tjenester i andre kommuner, i tilfeller der ungdommene flytter til andre kommuner.

Nye ettervern-initiativ

Ved en tjeneste er et nytt initiativ og tiltak utformet på bakgrunn av kontaktpersonenes erfaringer med ungdom i ettervern. Flere kontaktpersoner ser at mange ungdommer i ettervern strever sosialt, trenger sosial trening og er mye alene. Derfor har kontaktpersonene ønsket å lage et gruppetilbud med temakvelder, der de gir informasjon om ulike tema som er viktig i overgangen til selvstendig voksenliv, i kombinasjon med at ungdom får møte andre i en sosial setting. Kveldene skal ta opp temaer som økonomi, planlegging og matlaging, samtidig som de også kan spille spill og spise noe sammen i et sosialt fellesskap. Tjenesten ønsker også å utvikle informasjonsbrosjyrer med kort og lettfattelig informasjon om ettervernstilbudet, som kan deles ut til aktuelle ungdommer.

Grunnmodellen har bidratt til erfaringsdeling og at kontaktpersonene er mer bevisste hva som er felles behov og utfordringer blant ungdom i ettervern. Kontaktpersonene opplever derfor at ettervern ikke bare er noe hver enkelt jobber med i hver sine saker, men at arbeidet kan og bør ses i sammenheng.

6.5 Kultursensitivitet

Flere av kontaktpersonene trekker frem trekantens hjelpespørsmål knyttet til kulturell tilpasning og identitet som spesielt nyttige. En del opplever det som vanskelig å selv representere majoritetsbefolkningen og skulle mene noe om hvordan en ungdom eller en familie med minoritetsbakgrunn skal innrette livet sitt. En del av kontaktpersonene kjenner til at ungdom i minoritetsfamilier opplever utfordringer knyttet til ulike regler i deres og jevnaldrenes familier, og dilemmaer knyttet til lojalitet og samvittighet overfor foreldre. Noen kontaktpersoner forteller om ungdom som slites mellom å ikke ville skuffe foreldre og familie, men samtidig leve frie liv slik de selv ønsker.

Jeg syns hjelpespørsmålene om kultur og identitet var fine – de er formulert på sånn måte at jeg ikke følte meg dum når jeg spurte som det ofte kan bli. Det kan bli veldig sånn «nå skal hun hvite kvinnen spørre deg "hvordan er det i din kultur?" og så blir det så corny. Vi fikk gode samtaler vi ikke hadde fått hvis ikke, fordi jeg hadde følt på at det hadde vært så kleint å spørre. Ikke sant, å spørre om sånn, «er det sånn at foreldrene dine velger hvem du skal gifte deg med?»

Noen opplevde at det var disse spørsmålene som engasjerte ungdommene mest.

Vi får dem engasjert gjennom de spørsmålene. De fleste liker å snakke om seg selv (Kontaktperson).

På spørsmål om hvordan Grunnmodellen har lagt til rette for kultursensitivitet, svarer mange av kontaktpersonene at de ikke har hatt ungdom og saker der dette har vært relevant. Kontaktpersoner som ikke har hatt ungdom med innvandrerbakgrunn eller tilknytning til andre land og kulturer, har i mange tilfeller ikke oppfattet spørsmålene knyttet til kultursensitivitet som relevante i sine saker.

6.6 Medvirkning og hyppigere kontakt

I intervjuene med både kontaktpersoner og barnevernledere, fremstår det som gjennomgående at Grunnmodellens metodikk og verktøy har styrket kontakten med ungdommene og bidratt til økt medvirkning. I utprøvningsperioden har mange kontaktpersoner hatt hyppigere kontakt med ungdommene enn ellers, med ukentlige møter eller kontakt på SMS og telefon. Kontakten ble også hyppig på grunn av et fast ukentlig spørreskjema som kom på SMS i forbindelse med prosjektet, og på grunn av forberedelsene til veiledningstimer. En del kontaktpersoner opplever å ha hatt mer selvtillit i møte med ungdommene og å føle seg mer forberedt med en plan for hvert møte, og at det gir overskudd til å involvere ungdommene.

Vi er mer skjerpa, vil gjøre en god jobb, gjøre det riktig (Kontaktperson).

Flere kontaktpersoner opplever at Grunnmodellen har bidratt til styrket kontakt med ungdommene. De trekker frem at fokus på styrker, ressurser og mestring, fremfor fokus på hva som ikke fungerer godt, er avgjørende for dette.

Vi kunne snakke om «Hva får du til, nå når du skal flytte?» «Jo jeg kan steke egg, Grandis, ostesmørbrød, enkel mat». «Hva vil du trenge hjelp til?» «trenger hjelp til økonomi, og å handle». Hun klarte å være delaktig, og si noe selv (Kontaktperson).

Ved å fokusere på ressurser hver ungdom besitter, lokkes engasjement og interesse for kontakt frem hos flere av ungdommene. Enkelte av kontaktpersonene opplevde imidlertid ikke at kontakten var særlig hyppigere enn det de har med enkelte av ungdommene fra før. De presiserer at kontakthypigheten er avhengig av behovet hos den enkelte ungdommen.

6.7 Tiltaksplaner og evaluering

Hvordan Grunnmodellen har påvirket arbeidet med tiltaksplaner varierer mellom de ulike barneverntjenestene. De fleste kontaktpersonene forteller at de ikke rakk å komme i gang med tiltaksplaner i utprøvningsperioden. En del oppgir at arbeidet med tiltaksplaner er uforandret og uberørt av deltakelse i utprøvingen, blant annet fordi malen for tiltaksplan i Grunnmodellens håndbok er nokså lik den mange allerede bruker. Noen tjenester opplevde at deres egne maler var bedre enn malen Grunnmodellen foreslår.

En vanlig oppfatning er at tiltaksplanene vil se nokså like ut, og inneholde samme tiltak som tidligere. Flere sier imidlertid at de nå er mer oppmerksomme på å komme frem til spesifikke og konkrete mål i tiltaksplanen enn tidligere, at brukerstemmene kommer tydeligere frem og at de tar seg mer tid til å komme frem til tiltak.

En tjeneste opplever at de jobber godt med tiltaksplaner, men ser at de har forbedringspotensial når det gjelder å gjøre planene tilgjengelige for barna og ungdommene de er til for.

Vi bruker fortsatt mye vanskelige ord, vi må forenkle språket og gjøre det forståelig for de som har planen. Det skal være barnas plan. Den må ha et reelt endringspotensial (Kordinator).

I enkelte tjenester har deltakelse i utprøvingen av Grunnmodellen gitt et løft også for tiltaksplanarbeidet. De forteller at planene er blitt mindre generelle og mer individuelle. En barnevernleder forteller om en språklig endring.

Det har vært en stor endring i forhold til det konkrete og de store flosklene er luket ut og heldigvis for det. «Jeg skal bli selvstendig og noe greier» – det finnes ikke, heldigvis (Barnevernleder).

Flere kontaktpersoner forteller at de savnet mer detaljerte retningslinjer knyttet til hvordan tiltaksplaner kan forbedres, som del av utprøvingen av Grunnmodellen. De etterlyser digitaliserte planer som er tilpasset ungdom i språk og brukervennlighet.

Noen opplever at tiltaksplanen er uegnet for ungdom i sin nåværende form, at det bør tenkes nytt om form og innhold.

Ungdommen min synes den var rotete, for det ble så mye ruter. Han bare lo, ville ikke ha den med hjem. Enig i det som sto der, men likte ikke planen. Det ble rotete hele greia, synes han, det var så mye som skjedde på en gang. Tiltaksplanen er noe vi vil at de skal ha med seg over tid og jobbe med over tid, men du henger ikke en sånn plan på kjøleskapet, hvor det står her er det du skal klare og her er det barnevernet har ansvar for. 18- 19- åring gjør jo ikke det (kontaktperson).

Noen opplever å ha fått til endringer i arbeidet med tiltaksplaner, som ikke handler om hvordan tiltak formuleres eller hvordan planen ser ut, men som knytter seg til konteksten tiltaksplanen skrives i. Det handler om å forplikte ungdommene, gjøre planen til et «levende verktøy» og å trekke inn det som kommer frem i kartleggingen. Enkelte kontaktpersoner mener å ha fått inn «ungdommenes språk» i planene. Noen nevner også at de er mer bevisste på at planen gjelder en ungdom som er fylt 18 år, at tiltaksplanen skal eies og bestemmes av ungdommen, og at kontaktpersons rolle i større grad skal være rådgiver og støttespiller. Slik sett skal planen også avsluttes i tilfeller der ungdommen ikke forholder seg aktivt til tiltaksplan og sitt ettervern.

Evaluering

Grunnmodellen for ettervern legger opp til underveisevaluering og evaluering ved fastsatte tidspunkter som skal oppgis i tiltaksplanen. Ifølge håndboken skal UBiS-trekanten og HEVD brukes i evalueringsmøtene for å bidra til dialog om endringer i ungdommens situasjon og for å identifisere hva som er viktig å endre eller styrke.

Ingen kontaktpersoner rakk å komme langt nok i arbeidet i utprøvingen til at de fikk gjort evalueringer av tiltak. Vi kan derfor ikke si noe om erfaringer med evaluering slik det er ment i Grunnmodell for ettervern.

6.8 Utfordringer ved Grunnmodell for ettervern

Når kontaktpersonene skal trekke frem forbedringspunkter eller svakheter de har sett ved Grunnmodellen for ettervern, nevner de at det fortsatt er behov for en klargjøring av hvilke tilgjengelige tiltak de konkret kan tilby ungdommene. Flere opplever at innholdet i ettervern er vanskelig tilgjengelig. Ikke alle opplever at dette er tematisert nok i utprøving og samskaping av modellen.

En barnevernleder forteller at utprøvingen ikke har gjort det tydeligere hvilke tiltak som bør inngå i ettervern.

Vi har ikke blitt klokere på veiledningstiltak til ungdommene, nei (Barnevernleder).

Noen påpeker at kartleggingen av hva ungdommen trenger, ikke alltid peker frem til konkrete endringstiltak som kan tilbys i ettervern.

Det er litt mer på overflaten – for eksempel «ja, dere kan bruke økonomiske tiltak, samarbeidsmøter som tiltak» men det blir på overordnet nivå. For eksempel har vi bestemt at ungdommen trenger råd og veiledning hjemme. I familiene med barn 4-12 år, har de en plan for hvordan de skal jobbe hjemme, med rutiner og struktur, veiledningsverktøy, men her [i Grunnmodellen for ettervern] har de ikke fått veiledningsverktøy, men overskrifter på et vis (Barnevernleder).

Grunnmodellen for ettervern har ikke en veiledningsmodul på samme måte som Grunnmodellen for barnefamilier med barn fra 4 til 12 år. Noen kontaktpersoner mener dette er en svakhet ved modellen. Andre peker på at forhåndsdefinerte veiledningsforløp for ungdom kan bli for spisset og ikke treffe ungdommenes svært ulike situasjoner og utfordringer.

Det kan kanskje bli for snevert for ettervern, vi må møte dem der de er. En kontaktperson i barnevernet skal være der, hvis du ikke klarer det kan du ikke ta jobben (Kontaktperson).

En barnevernleder forteller at enkelte kontaktpersoner opplevde Grunnmodellen for ettervern som frustrerende i begynnelsen, og «et stykke unna det som opplevdes som nyttig». Noen av kontaktpersonene opplevde at Grunnmodellen for ettervern ikke fokuserte nok på de faktiske utfordringene tjenestene erfarer i ettervernsarbeid.

Den første samlingen fikk jeg en følelse av at «Hvor dårlig tror dere at vi er?» at de skulle forklare hva en tiltaksplan er, vi er jo ikke helt der lenger i Barnevern-Norge. Men vi vet det er ulikt også, og det skal favne alle, man må starte på scratch. Men vi opplevde at kompetansesentrene hadde for lite inngående kjennskap til barnevern. De jobber med kompetanse på flere områder, psykisk helse, og mer enn barnevern. Men en kunne oppleve at man drev på med litt voksenopplæring, også er det de som er kompetansesenteret. Man merker at det er lenge siden de har vært ute og jobbet selv. Avstanden var merkbar (Barnevernleder).

Noen kontaktpersoner innvender videre at utprøvingen er gjort med ungdom som har takket ja til å delta i en utprøving og dermed er motivert for både sitt eget ettervern og arbeid med Grunnmodellen. Disse såkalte «lette sakene» kan gi et feilaktig bilde av hvor enkelt det er å få til et styrket ettervernsarbeid med bedre kartlegging, medvirkning og treffsikre tiltak. Grunnmodellen har i for liten grad tematisert hvordan man bør arbeide med ungdom som på ulike måter utviser motstand. Ungdom som ikke svarer på kontakt, ikke stiller til avtalte møter, som strever med rus, psykisk helse eller som opplever kontakt med barnevernet som vanskelig, vil kunne være vanskeligere å engasjere i kartlegging og tiltaksarbeid.

Noen kontaktpersoner trekker frem at Grunnmodellen for ettervern blir ekstra ressurskrevende når en ungdom skal kartlegges først når de er mellom 16 og 17 år, og så igjen når de nærmer seg 18 år. Hensikten er å oppdage endringer og justere planer etter hva som har skjedd i ungdommens liv. Hyppige treff og grundig kartlegging vil likevel kreve ytterligere ressurser påpeker noen kontaktpersoner.

6.9 Veiledning i utprøvingen

Utprøvingen av Grunnmodellen for ettervern har omfattet veiledning i grupper med veiledere fra ulike kompetansemiljøer. Kontaktpersonene er gjennomgående svært fornøyde med veiledningen de har mottatt som del av utprøvingen. Flere har fremhevet veiledningen som en suksessfaktor for arbeidet i utprøvingen.

Det er svært ulik erfaring med veiledning i tjenestene fra før. Noen tjenester har faste opplegg for jevnlig veiledning i sine tjenester. Andre har ikke veiledning som fast innslag i sitt arbeid.

Metoden «Reflekterende team» nevnes som nyttig av flere kontaktpersoner, og noen kjenner metoden fra tidligere. Kontaktpersonene skal ta med seg erfaringer fra møter med ungdommene de følger opp og få veiledning og refleksjoner fra veileder og gruppen som veiledes. De fleste har opplevd det som positivt å dele erfaringer, få tilbakemeldinger fra de andre deltakerne i veiledningen og å høre om andre kontaktpersoners erfaringer.

Erfaringer med bruk av rollespill som metode

Veiledningen har i stor grad basert seg på rollespill som metode for å trene på samtaler med ungdom. Flere kontaktpersoner forteller at de syns rollespill som metode var lærerikt og gøy, og at de overkom en barriere etter hvert som de fikk prøvd metoden. De opplevde å bli bevisstgjort på eget arbeid, og på hvordan de selv blir påvirket av reaksjoner og tilbakemeldinger fra ungdommene de arbeider med.

Kjempespennende, det får frem følelser i deg, du kommer midt oppi det, og kan kjenne på følelsene som ungdommene sitter med av og til, det er nyttig for oss å gå inn i (Kontaktperson).

Men enkelte kontaktpersoner beskriver at de ikke liker denne metoden og at de opplever å få lite ut av det. Enkelte foreslår å differensiere bruken av rollespill ut fra erfaring og hvor lenge man har arbeidet med mennesker i barnevernet. Noen kontaktpersoner uttrykker også usikkerhet for om de vil kunne gjennomføre rollespill med ungdom og familier de skal veilede selv.

Jeg tenker også på de familiene og de ungdommene vi jobber med, mange av dem er ressursvake og kan syns det er vanskelig å ha rollespill, «kom igjen nå, nå skal vi øve her, nå skal jeg være barnet ditt og så skal du være deg». Så det er sånn jeg må kjenne litt på, kjenner jeg (Kontaktperson).

(...) Jeg er ikke sikker på om vi får det til. Vi er forskjellige vi som skal øve på det og det kan bli kleint (Kontaktperson).

Enkelte veiledningstimer foregikk digitalt på Teams. Kontaktpersonene opplever generelt at veiledning med fysisk oppmøte fungerte best, men en del syns også digital veiledning var et greit alternativ.

Den største utfordringen kontaktpersonene nevner knyttet til veiledningen var å rekke å møte ungdommene og å komme videre i utprøvingen mellom hver veiledningstime. Fordi mange kontaktpersoner har svært hektiske dager med mange saker, er hverdagen ofte uforutsigbar. Det hendte dermed at avtalte veiledningstimer måtte utsettes eller avlyses fordi kontaktpersonene ikke hadde rukket å komme videre i utprøvingen. Noen kontaktpersoner beskriver at veiledningen kom for hyppig og for tett etter samlinger.

Noen kontaktpersoner forteller at de ikke hadde så stort utbytte av veiledningen, og beskriver at veiledningen kunne bli for lite spesifikk, manglet konkrete forbedringspunkter

og de opplevde at den la opp til en generell oppmuntring til «å fortsette godt arbeid». Samlet sett fremstår veiledningen likevel som positiv og sentral for gjennomføringen av Grunnmodell for ettervern.

6.10 Erfaringer fra ungdom i ettervern

Vi har intervjuet 10 ungdommer og unge voksne. Noen av ungdommene hadde begynt i ettervern og vært i ettervern en stund allerede, mens andre planlegger for og skal over i ettervern når de fyller 18 år. Flere av ungdommene bor i fosterhjem, noen bor i egen leilighet eller hybel og én bor i bemannet bolig.

Deltakelse i Grunnmodellen

På spørsmål om hva som er årsaken eller motivasjon deres for å delta i utprøvingen av Grunnmodellen, nevner flere av ungdommene muligheten til å påvirke og bidra til et bedre etterverntilbud for andre unge i fremtiden. Noen nevner at de var nysgjerrige på innholdet i Grunnmodellen, og interessert i å teste det ut. Enkelte oppgir at de fikk forslag om deltakelse fra sin kontaktperson og takket ja uten videre refleksjon. Et par deltakere virker å ikke ha helt klart for seg at de har vært del av en utprøving og sier de ikke kjenner til hva Grunnmodell for ettervern er. Ingen beskriver deltakelsen som belastende eller knytter negative erfaringer til utprøvingen. Flere nevner at det har vært greit å være med og fint å få si noe om hva man synes fungerer og ikke. Noen forbinder Grunnmodellen med spørreundersøkelsen de regelmessig har besvart, og begreper som «Grunnmodell», «spørreundersøkelse», «ettervern» og «trekanten» brukes litt om hverandre og omtales som det samme.

Informasjon om ettervern

Ungdommene forteller at de har fått litt informasjon om hva ettervern er, og hvilke rettigheter og muligheter de har for oppfølging av barneverntjenesten etter fylte 18 år. Et par forteller at de ikke husker å ha fått noe særlig informasjon. En del kjente litt til ettervern før utprøvingen og har fått mer og bedre informasjon om tilbudet i løpet av utprøvingen av Grunnmodellen.

Kontakt med kontaktpersonen

De fleste ungdommene forteller at de har vært vant til å ha kontakt med kontaktpersonen i barneverntjenesten månedlig eller hver andre eller tredje måned. Flere beskriver også at det har variert, og at kontakten kan ha vært hyppigere i perioder, for eksempel i forbindelse med flytting inn eller ut av fosterhjem. I utprøvingen av Grunnmodellen har de fleste hatt hyppigere kontakt med kontaktpersonen enn de har vært vant til. Flere av ungdommene beskriver den økte kontakten som «helt greit» og «ganske greit», mens andre trekker det frem som viktig for godt ettervern.

En del av ungdommene har gjort utprøvingen med en kontaktperson de har kjent i flere år allerede. Noen av dem har kjent kontaktpersonen i ganske kort tid, men har hilst eller hatt noen møter tidligere. I et par tilfeller er kontaktpersonen ny for ungdommen, og koblingen mellom ungdom og kontaktperson er gjort i forbindelse med utprøvingen. Flere av ungdommene forteller om flere bytter av kontaktpersoner før utprøvingen, og at de er vant til å snakke med ulike personer om seg selv og livet sitt. Noen snakker på telefonen med kontaktpersonen sin og sender SMS, i tillegg til fysiske møter. En ungdom forteller at hun ikke har møtt kontaktpersonen så mye oftere enn tidligere i utprøvingen, fordi hun selv ikke har ønsket det.

I hovedsak opplever ikke ungdommene at Grunnmodell for ettervern har ført til store endringer i kontakt med kontaktperson eller for hvordan de opplever ettervernstilbudet. Noen trekker likevel frem enkelte endringer de har lagt merke til. En ungdom beskriver at hun opplevde å være mer selvstendig sammenliknet med tidligere, men knytter dette også til egen høyere alder. En ungdom har lagt merke til at spørsmål stilles i rekkefølge og at samtalen med kontaktperson går enklere nå, fordi hun kommer på mye å fortelle.

Det er enklere å snakke, virker som hun vet hva hun skal spørre om. At jeg ikke bare må fortelle selv, men hun stiller spørsmål om familie og venner (jente, 17 år).

En annen ungdom har en tilsvarende opplevelse av utprøvingen:

Jeg ser ikke veldig stor forskjell, men det er mer strukturerte møter, mer informasjon hun får ut av meg, og hun har mer konkrete ting å spørre om. Jeg har vært heldig med kontaktpersonen min, hun er god i jobben og flink til å spørre, men jeg merker at det er et annet type møte og mer effektivt (jente, 18).

En ungdom opplever at det settes av mer tid til henne, og at det har vært avgjørende for styrket kontakt mellom henne og kontaktpersonen.

Når man setter seg ned i flere timer og bruker god tid, gir det deg bedre kobling med kontaktperson, de spør rette spørsmål, det gjør at du blir mer kjent og det er lettere å ta kontakt med dem hvis det er noe (jente, 18 år).

En ungdom forteller at hun har vært i barnevernet siden hun var fem år, og er vant til å ha samtaler med barnevernet om hvordan hun har det. Hun påpeker at det likevel kan være krevende å fortelle om det samme om igjen og at det er fint å ha muligheten til å fortelle om det man selv ønsker og er komfortabel med.

Kartlegging med UBIS-trekanten

Alle utenom én av ungdommene kan fortelle om en kartleggingsprosess ved bruk av UBIS-trekanten. Noen forteller om bruk av «trekanten» i en kombinasjon med informasjon om ettervern og arbeid med tiltaksplan. Andre beskriver en trinnvis plan med punkter, en modell med punkter, spørsmål på en liste, et ark med en pyramide eller at de satte seg ned med et bilde. For enkelte av ungdommene er det, på intervjudidspunktet, en stund siden gjennomføringen av utprøvingen, og det er ikke alle som har utprøvingen og kartleggingen like friskt i minne. Noen gir uttrykk for å ikke helt ha forstått hva kartleggingen handlet om, eller at de ikke husker hvordan den foregikk.

Flere ungdommer forteller at kontaktpersonen hadde med seg en plan som ble forklart for dem, og at de delte opp elementer og gjennomgikk tema for tema i ulike møter. Flere nevner at det var positivt å skille mellom temaer og dele opp. En ungdom sier at det var bra å kunne forberede seg og vite hva som skulle skje neste gang.

Man kan forberede seg, finne ut av hva en kan si. Det blir et mer systematisk opplegg. At det ikke blir en rotete samtale, og at jeg ikke kommer på noe å si, eller glemmer å spørre om noe, og at hun har glemt å spørre om noe (jente, 18 år).

En ungdom sier at det var fint at samtalen skulle holde seg innenfor trekanten og at det skapte struktur å gå fra hjørne til hjørne. En annen ungdom forteller at han har vært i barnevernet lenge, og at han opplevde det som fint å ha en mal for hvordan man skulle gå frem. Han trekker frem det visuelle som spesielt effektivt for ham.

Alt vi prata om ble vist. Da jeg var yngre og litt ny i det greiene her, så følte jeg at uansett hvor mye du prater og åpner deg, så kan du føle at du er taperen. Det

var noe med de arka, dere har samme utgangspunkt. At jeg fysisk kunne se at hun har det samme utgangspunktet som meg. Det var fint (gutt, 20 år).

En ungdom forteller at han opplevde at det kunne være litt vanskelig å komme på hva han skulle si om de ulike elementene. Det var imidlertid lettere å svare når han fikk en introduksjon og forklaring på hvordan modellen var ment å brukes. En annen ungdom opplevde at noen av spørsmålene kunne vært bedre tilpasset. Hun fortalte at hun opplevde at spørsmålene i kartleggingen var formulert for en ungdom som skal flytte for seg selv i fremtiden, og at de dreide seg om forventinger og behov for støtte. Hennes situasjon var imidlertid at hun allerede hadde flyttet, og befant seg midt i en ny hverdag på egenhånd.

Flere ungdommer påpeker at de fikk mer spesifikke spørsmål i samtalen med kontaktpersonen nå, enn de har opplevd tidligere. En ungdom hadde kartleggingen sammen med både ny og opprinnelig kontaktperson. Han opplevde at det var enklere å svare på spørsmålene da kontaktpersonen som kjente ham fra før var med i samtalen.

Det var enklere da hovedkontaktpersonen var der og hjalp meg å svare på det. Uten henne hadde det vært vanskeligere å snakke. Jeg har hatt ganske mange kontakter gjennom årene, hun er den som har vært lengst, hun visste alt, men hun lærte mye nytt om Grunnmodellen (jente, 17 år).

En ungdom med et svært godt forhold til sin kontaktperson forteller om sin erfaring

Gjennomførselen var veldig kjekk, hun forklarte og vi så på bildene og så fikk jeg si min versjon. Jeg synes det var ganske greit. (...) Jeg følte tida gikk ganske fort, det var ikke så gale. Det gikk fint, var ikke for mye privat, men helt generelt. Ungdommer tenker og sier mye privat uansett, så det var ikke så mye å gjemme (jente, 20 år).

UBiS-trekanten bidro til at hun fortalte mer enn hun ellers ville gjort, og det bidro til at hun selv fikk tenkt gjennom relasjoner på en ny måte.

Ja, jeg tror, jeg hadde ikke kommet på å snakke om sånne ting. Jeg hadde ikke snakket om miljøet mitt. Jeg hadde bare tenkt at det er bra, nærmiljø, hvem som er venner, og venner som ikke er venner, jeg tenker ikke på det, så da vet jeg litt selv hvem som er nærme og hvem som er familie og litt forskjellig (jente, 20 år)

En ungdom forteller at kartleggingen var vanskelig i begynnelsen fordi han ikke var sikker på om han ville fortelle. Han snakket med fosterforeldrene sine om det, som anbefalte ham å fortelle mer, slik at barnevernet kunne hjelpe, fremfor at han skulle holde informasjonen for seg selv. Ungdommen fortalte derfor om nye forhold som ikke hadde kommet frem tidligere.

Kartlegging av nettverk

En del av ungdommene kartla sitt nettverk sammen med kontaktpersonene som del av utprøvingen av Grunnmodellen. En ungdom beskriver at det å lage nettverkskart var det som opplevdes som det mest nyttige i utprøvingen og at det gjorde inntrykk på ham.

Når du skriver for eksempel bestemor, tante, en kompis og mamma, og så merker du at du trekker streken fra deg selv til mamma mye lenger vekk enn til for eksempel pappa, du blir mer kjent med deg selv når du trekker streker fra deg selv, om hvordan ting er for øyeblikket.

Det var det mest nyttige av alt. Kult. Man kan tenke på mye sånt, men det er fint å få det ned på et ark. Det som kom ned på arket, blir man mer bevisst på. Man

har det i ubevisstheden, men så blir det tydelig når du skriver det på et ark i samvær med andre.

Noen ungdom hadde gjort liknende kartlegginger før, men for en del år siden. Flere sier at de opplevde øvelsen som nyttig og bevisstgjørende, og at de oppdaget at de har flere rundt seg enn de kanskje hadde tenkt over. En ungdom forteller at hun synes det var vanskelig å plassere personer i nettverkskartet.

Et par ungdommer peker på at øvelsen også bidrar til at kontaktpersonen får bedre forståelse av ungdommens nettverk.

Nei altså, det som gjorde at det var greit, da fikk jeg vist ho som var kontakten hvem jeg hadde nære relasjoner med, venner, familie, folk, NAV og barnevernet, jeg går ikke på skole, men har oppfølgingstjenesten. Jeg visste allerede hvem jeg hadde bra kontakt med, men det var mest for ho [kontaktpersonen] (jente, 17 år).

Flere mener at metoden kan være nyttig å bruke for andre ungdommer også. En ungdom forteller at øvelsen var grei, men at han er usikker på om den bidro til at han nå er blitt mer sosial, som er et av hans mål. En annen ungdom beskriver at øvelsen også kan få frem hvordan han håper enkelte relasjoner skal endre seg over tid.

Hva er viktig for deg?

Ungdommene mener å ha fått anledning til å si hva som er viktig for dem, men få kjenner til HEVD-skjemaet i Grunnmodellen. Å snakke om hva som er viktig for den enkelte ungdommen, beskrives som viktig og bra av ungdommene. En ungdom forteller at det var lett å svare på spørsmålet, fordi han er «vant til å svare på spørsmål generelt».

En ungdom er usikker på om de kom så langt som til HEVD-skjemaet i prosessen, og forklarer at de kanskje snakket om det uten å skrive noe ned. En annen ungdom forteller at det som er viktig, ikke nødvendigvis vil kunne komme frem i en samtale, fordi man ikke er trygg på kontaktpersonen.

Ja, tror vi brukte det. Jeg tror ikke at – jeg fikk sagt noe, men ikke alt, jeg hadde nettopp blitt kjent med henne, følte meg ikke helt trygg ennå, følte ikke jeg kjente henne nok til å si det jeg hadde innerst inne. Jeg er sånn at jeg kan synes det er vanskelig å si alt.

Hva kunne hjulpet deg? (intervjuer)

Kanskje fått litt støtte fra tidligere kontaktperson i barneverntjenesten (jente, 18 år).

De fleste ungdommene gir uttrykk for at de har fått sagt noe om hva som er viktig for dem uten at det er jobbet systematisk med i et HEVD-skjema. En ungdom svarer også at hun fikk hjelp til å tenke på nye ting som var viktig for henne, som hun ikke hadde tenkt på tidligere.

Arbeid med tiltaksplaner

Det er ulike erfaringer blant ungdommene også når det gjelder arbeid med tiltaksplaner. Noen har et bevisst forhold til sin tiltaksplan og vet hva det står i den. Enkelte ungdommer forteller at de har hatt tiltaksplaner siden ung alder og at det å jobbe med den ikke er noe nytt. Et par av ungdommene husker ikke om de har en tiltaksplan og er usikre på hva en tiltaksplan er. Når vi knytter arbeid med mål til tiltaksplanen, har flere av ungdommene likevel synspunkter.

En del av ungdommene nevner mål de jobber med. Noen av eksemplene som nevnes er blant annet å skaffe seg bedre kontroll på egen økonomi, lage budsjett for hver måned, fullføre videregående, komme inn på et studium på universitetet, fullføre læretid, komme på jobb tidnok, forbedre relasjoner eller å fokusere på jobb, familie og venner.

En ungdom beskriver at det var vanskelig å komme på hva som kunne stå i planen og at kontaktpersonen bidro med å foreslå hva som kunne være viktig. Hun påpeker at det er lettere å lage en plan nå, og at det handler om henne, fordi hun opplever at hun har mer klarhet selv og vet mer om hva slags mål hun ønsker å sette.

En ungdom peker på det han opplever som fleksibilitet i både Grunnmodellen og tiltaksplanen.

Tiltaksplanen varer over lenger tid. De ble endret litt, men når man føler at noe er nådd, setter man opp nye mål. Folk i sånne faser kan forandre seg fort. Det er fint med en Grunnmodell som appellerer til alt, det er bra når tiltaksplan og folk forandrer seg.

Han forteller videre at det var positivt å arbeide med planen på en ny måte i utprøvingen. Flere av ungdommene opplever at det som kom frem i kartleggingen med trekanten, nettverkskartleggingen og gjennom samtale om hva som er viktig for dem, også kom frem i tiltaksplanen.

(...) dem som er ute og besøker, skal vite mye mer enn det som skjer og står på tiltaksplanen. Grunnmodellen fungerte bra sånn sett (gutt, 20 år).

En ungdom forteller at hun syns Grunnmodellen var et godt utgangspunkt for arbeid med mål i tiltaksplanen. Hun forteller videre at hun tidligere har fått forslag fra kontaktpersonen om hva som skal stå i tiltaksplanen, men at hun nå fikk være med i et samarbeid om å lage planen.

Det står nesten ordrett det som jeg har sagt og vil at skal stå (jente, 18 år).

En annen ungdom forteller at hun tror tiltaksplanen ble mer skreddersydd for henne fordi hun og kontaktpersonen først hadde vært gjennom mange spørsmål.

Når en stiller så mange spørsmål om mange temaer, så er det enklere å finne ting som kan være rett for meg eller som ikke funker så bra for meg. Det var lettere for meg å være med på å lage tiltaksplanen nå enn før. Før snakket vi om ting og hun satt sammen et forslag og spurte hva jeg syns. Det er en annen opplevelse å snakke i dybden om ting enn overfladisk, og jeg var med på å lage planen selv (jente, 18 år).

En ungdom forteller at hun ikke har sett så nøye på planen og at hun ikke bruker den så ofte, men hun vet hvor den er og kan ta den frem om hun vil. Planen tas frem i møter med kontaktpersonen, forteller hun. Hun forteller at hun syns det som står i planen er viktig. En annen ungdom forteller at hun ikke har vært med på å lage tiltaksplanen.

Hun [kontaktpersonen] har skrevet ned, men vet ikke om hun har begynt å lage et dokument. Jeg har ikke vært med på å lage planen. Jeg vet bare at jeg har svart på masse spørsmål (jente, 17 år).

En ungdom beskriver at hun opplever at hun og kontaktpersonen er så godt kjent at de kunne begynne rett på å lage en plan uten å måtte snakke gjennom alle spørsmålene først.

Vi er såpass kjente at vi trenger ikke å snakke om alt, vi vet bare om det (jente 20 år).

Medvirkning

Ungdommene som deltok i utprøvingen, har opplevd medvirkning ulikt. De fleste ungdommene gir uttrykk for å være fornøyde med hvordan de er involvert i sin sak og opplever å bli lyttet til. Noen av ungdommene sier at det ikke er noen forskjell mellom hvordan de har opplevd å få medvirke i sin sak underveis i utprøvingen av Grunnmodellen og hvordan det var før.

Stort sett blir jeg hørt på. Jeg kommer ikke med så mange innspill, jeg bare følger det barneverntjenesten sier. Men hun har vært flink til å lytte og forstå det jeg har sagt (jente, 18 år).

En del har også gode erfaringer med medvirkning gjennom Grunnmodellen, og en ungdom knytter bedre medvirkning til det hun oppfatter som at kontaktpersonene «vet selv mer hva de driver med». En ungdom beskriver at han får være med på å skrive ned ting, at det han sier blir skrevet ned, at han får lese gjennom og at det han snakker med kontaktpersonen om blir fulgt opp ved neste møte.

Det gjør at du føler deg på likt nivå, føler deg mer med. Når du får delta på likt nivå (gutt, 20 år).

En jente forteller at hun føler at meningene hennes er blitt brukt bra i arbeidet med kontaktpersonen.

Det er på en måte mine ting som har vært hovedfokuset, så kommer de med ekstra som de tenker er viktig. Føler jeg blir større del av min egen plan og at jeg blir hørt litt ekstra på, de tar seg mer tid, og går gjennom ting. Det blir ikke så overfladiske møter (jente, 18 år).

En annen ungdom beskriver at hun opplever mer medvirkning, ved at hun har fått mer innvirkning på hvordan ettervernet skal være og at hun får bidra til å bestemme hva slags hjelp barnevernet skal bidra med. En jente forteller videre at hun opplever at bruken av trekanten i Grunnmodellen bidro til mer medvirkning fordi den gjorde at hun forsto kontaktpersonen bedre.

Med bildene ble det mer enn bare å snakke om det, det er bilder, «å ja, er det sånn du mener», enn bare hvis du snakker, så er det ikke alltid ungdommer forstår, ord man ikke bruker i hverdagen. Jeg synes det ble enklere å se på bildet, å se at «å ja, var det det dere mente», enn hvis noen prøvde å forklare noe til meg, så hadde jeg sagt ja, men ikke forstått hva man mente (jente, 20 år).

Opplevelsene av medvirkning fremstår som styrket blant de fleste ungdommene.

Inntrykk av Grunnmodell for ettervern

Ungdommene som har deltatt i utprøvingen av Grunnmodell for ettervern har hatt positive erfaringer med utprøving av modellen. Enkelte av ungdommene knytter utprøvingen utelukkende til bruk av UBiS-trekanten. Noen få er ikke innforstått med at de har deltatt i en utprøving og er usikre på hva Grunnmodellen er.

Føler ikke jeg har prøvd ut noe Grunnmodell. Har bare fått vite om hennes spørsmål. Jeg har ikke vært i noe prosess (jente, 18 år).

Flere har imidlertid positive erfaringer og tilbakemeldinger fra perioden med utprøving.

Jeg synes det er en god modell å bruke og den kan hjelpe mange andre med å se litt bedre hvordan de har det rundt seg, sette seg bedre inn i ting med kontaktpersonen sin og sånn. Og eventuelt at kontaktperson kan øve seg på spørsmål og skreddersy mer, det er ingen som er like og har lik situasjon.

Underveis var det noen spørsmål som ikke er relevante og noe man kan endre på. (...) Jeg er veldig fornøyd med modellen og det vi fikk snakka om (jente, 18 år).

Hun mener at spørsmålene som tas opp i kartleggingen er viktige og gode, men påpeker at det likevel kan være krevende å svare.

Men det er jo tidkrevende og kan være slitende å sitte der og snakke, så man bør tilpasse hvordan man bruker tiden. Noen vil kanskje ta alt på en gang, mens noen andre vil dele opp (jente, 18 år).

En ungdom beskriver modellen som «glimrende» fordi ungdommene får være med på å komme frem til hvordan ettervernet bør være. En ung mann forteller at kartleggingen sammen med kontaktpersonen førte til at han fikk fortalt om behov knyttet til psykisk helse, som gjorde at han nå får hjelp med det. Han forteller at han vet med seg selv at han ikke ville fortalt det dersom det ikke ble tatt opp av kontaktpersonen. En annen ungdom forteller at samtalene i utprøvingen førte til at ungdommen og kontaktpersonen fant en ny måte å snakke sammen, gjennom turgåing, som fungerte godt for ungdommen.

Tur er en av de nye ideene vi har hatt, for jeg har alltid hatt vanskelig for å snakke med folk, og vil holde ting for meg selv, så vi har hatt tur, så det [Grunnmodellen] har brakt oss sammen å komme på den ideen der. (...) Vi har bestemt tid til å gå tur og snakke så det var kjekt. Jeg har ikke likt barnevernet før, men sett at det er viktig å ha de rundt meg, for de gir meg støtte, de er der og jeg kan snakke med de, og vi har en dag vi er med hverandre, en dag og så hvis jeg lurer på noe, kan jeg spørre der og da. Annenhver uke går vi tur og prater (jente, 20 år).

Hva er godt ettervern?

I hvert intervju spurte vi ungdommene hvilke synspunkter de har på hva et godt ettervern bør innebære. Flere ungdommer nevner at god kommunikasjon med kontaktperson er viktig. At kontaktpersonen tar seg tid til å bli kjent med ungdommen slik at ungdommen tør å si ifra om sine behov er avgjørende. En ungdom sier at kontinuitet og å være til stede ofte er viktig.

Det hjelper ikke å komme hver tredje måned for noen som er sårbare. Det må til for å bygge lojalitet, du trenger det når man skal bygge opp seg selv og finne noen en kan stole på (gutt, 20 år).

At ungdommene vet hvem de kan ta kontakt med i ettervernperioden, nevnes også som viktig for godt ettervern. En ungdom sier at det bør være slik at man ikke må bytte kontaktperson når man skal over i ettervern, dersom relasjonen man har med sin opprinnelige kontaktperson er god.

Hvis man «bonder» bra med en kontaktperson i barnevernet, så burde man få lov til å beholde den kontaktpersonen, selv om man skal i ettervern (jente, 18 år).

En ungdom trekker frem at hvilke ord kontaktpersonen bruker er viktig, i tillegg til nok tid til å bli kjent.

Bruk av ord er viktig. Og å skaffe seg tid til å bli kjent med den personen. Det er det mest viktige, da kan de prate mer om ting uten at det blir vanskelig for begge. Den i barnevernet trenger ikke lure på om personen forstår. Det er ikke alle som tør å si ifra (jente, 18 år).

Videre nevner ungdommene behovet for veiledning i økonomi og regnskap, blant annet for å kunne gjøre hensiktsmessige innkjøp og forvalte egen økonomi på en god måte.

En ungdom nevner også at en del ungdom har behov for mer kunnskap om rettigheter, og at ungdom som takker nei til ettervern ikke alltid vet hva de går glipp av. En ungdom peker på at en del unge ikke går til lege og psykolog når de trenger det, fordi de må betale selv, og foreslår større fokus på helsetilbud i ettervern.

6.11 Oppsummering

Grunnmodellen for ettervern er prøvd ut på ungdom og unge voksne mellom 16,5 og 22 år som skal inn i eller allerede er i ettervern i barnevernet. Det mest sentrale ved Grunnmodellen for ettervern, er en omfattende kartlegging som gjøres over flere møter mellom kontaktperson og ungdom i god tid før ettervernets start. Kartleggingen tar utgangspunkt i kunnskapsmodellen «barns behov i sentrum», men er tilpasset til ungdom. Kartleggingen med «Ungdoms behov i sentrum» (UBiS) er utformet som en trekant med temaene personlig utvikling, familie og nettverk og livsområder. De tre hovedområder kartlegges ved hjelp av spørsmål som skal avdekke risiko- og beskyttelsesfaktorer i den unges liv, samt gi overblikk og innsikt i ungdommens nettverk og ressurspersoner. Gjennom å besvare spørsmålet «Hva er viktig for deg?» skal kontaktpersonen og ungdommen videre utforme en tiltaksplan med mål og tiltak som møter behov som er fremkommet i kartleggingen, og som tar utgangspunkt i det som er fremkommet som viktig for ungdommen.

Kontaktpersonene som har prøvd ut kartleggingen har gjennomgående positive erfaringer med bruk av modellen. De trekker spesielt frem trekantens visuelle funksjoner som særlig effektive for å få til et felles utgangspunkt for samtaler med ungdom og en felles forståelse av livsområdene som skal kartlegges. Hjelpespørsmålene som følger trekanten, omtales som gode for å få frem ny kunnskap om ungdommene og avdekker behov og styrker. Kontaktpersonene har ikke jobbet i særlig grad med tiltaksplaner for ettervern, men noen opplever at arbeidet med tiltaksplaner har fått nytt fokus gjennom utprøvingen av Grunnmodellen.

Kartleggingen i Grunnmodellen for ettervern omtales som god, men flere peker på at Grunnmodellen i større grad burde behandlet arbeid med tiltak og tiltaksplaner. Noen savner egnede tiltak for ungdom. Flere peker på at modellen ikke i tilstrekkelig grad behandler ungdom som har komplekse utfordringer eller som strever med å samarbeide med barnevernet.

Kontaktpersonene har fått veiledning underveis i utprøvingen og fremholder denne som sentral for å lykkes. Særlig har erfaringer med rollespill vært utfordrende, men effektivt.

Ungdom som har deltatt i utprøvingen har satt pris på kartleggingen med bruk av «trekanten» og mange opplever å ha fått bedre kontakt med kontaktpersonen sin. De aller fleste opplever at de blir lyttet til og er medvirkende og kan påvirke tiltak og mål i sitt ettervern. God og hyppig kontakt med kontaktpersonen fremstår som sentralt for at ettervernet skal fungere godt for ungdommene.

7. Hvilke endringer viser tiltaksplaner og spørreundersøkelser?

Vi ønsket å vurdere om og hvordan utprøving av Grunnmodellen endret praksis i barneverntjenestene ved å undersøke om det var endringer i tiltaksplanene som ble utformet. Vi ønsket også å bruke spørreundersøkelser for å undersøke om medarbeidere og ledere i barneverntjenestene opplevde endringer i hvordan de vurderte hvor godt de selv eller tjenestene de arbeidet i lyktes med tiltaksarbeidet.

I dette kapitlet ser vi på hva en gjennomgang av tiltaksplaner viser og hva som er resultater av spørreundersøkelsene.

7.1 Gjennomgang av tiltaksplaner

Som del av datainnsamlingen innhentet vi tiltaksplaner fra barneverntjenestene som deltok i utprøvingen av Grunnmodellen. Ni av ti barneverntjenester sendte oss anonymiserte tiltaksplaner og vi mottok til sammen 25 tiltaksplaner fra tiden *før* utprøvingen av Grunnmodellen begynte, og 26 tiltaksplaner utformet i perioden der utprøvingen enten var i gang eller *etter* avsluttet utprøving. 12 av tiltaksplanene gjaldt ettervernsaker og de resterende 39 tiltaksplanene gjaldt saker for familier med barn i alder mellom 4 til 12 år.

Vi har gjennomgått alle tiltaksplanene og sammenliknet innhold og utforming for å undersøke endringer i planene før og etter utprøving i Grunnmodellen. Vi har tatt utgangspunkt i hvordan verktøyet *Håndbok for Grunnmodell for hjelpetiltak i barnevernet for familier med barn fra 4 til 12 år* beskriver arbeid med tiltaksplaner, og undersøkt om planene som er laget underveis eller etter utprøvingen i større grad tar opp i seg retningslinjene for tiltaksplaner slik de er formulert i håndboken.

Grunnmodellens omtale av arbeid med tiltaksplaner

Håndboken for Grunnmodell familier med barn fra 4 til 12 år, beskriver tiltaksplanen som «en slags reiseplan» som skal gi svar på fem spørsmål og gi struktur til innholdet i planen:

- 1) Hvor starter vi (situasjonsbeskrivelse)
- 2) Hvor skal vi (målbeskrivelse)
- 3) Hva skal bringe oss til målet (tiltaksbeskrivelse)
- 4) hvor lang tid antar vi det vil ta (tidsperspektiv)
- 5) hvordan ivaretar vi eventuelle behov for å justere kursen eller foreta andre endringer på reisen (evaluering).

Håndboken foreslår en mal for tiltaksplan, men understreker samtidig at det vesentlige ikke er hvordan planene ser ut, men at de bidrar til å besvare de fem spørsmålene. Grunnmodellen retter oppmerksomheten mot hva som kan bidra til at *målene* i tiltaksplanen «oppleses relevante og framstår som målbare». Dette handler om sammenheng mellom kartlegging, mål og tiltak, basert på samarbeid og medvirkning fra barn og foreldre.

For å komme frem til gode mål, foreslår håndboken syv hjelpespørsmål.

1. Er det sammenheng mellom målene og beskrivelsene av barnets situasjon?
2. Er barnets og foreldrenes ønsker og prioriteringer inkludert?

3. Fokuserer målene på hva som skal oppnås for barnet?
4. Er målene så konkrete og målbare som mulig?
5. Er målene oppnåelige innen rimelig tid?
6. Er målene realistiske ut fra tilgjengelige ressurser?
7. Er språket og formuleringene i målene gjenkjennelig for foreldre og barn?

I tråd med Grunnmodellens overordnede mål og oppdrag, har vi også undersøkt om det i tiltaksplaner, som er utformet underveis og etter utprøvingen, fremgår tydeligere hvilke forhold som er nevnt som viktige for den planen gjelder, om medvirkning og barnets stemme er tydeligere til stede i planene og hvorvidt målsettingene i planene er mer endringsorienterte.

I Håndbok for Grunnmodellen for ettervern, er arbeidet med å formulere «HEVD-temaene», beskrevet som den første fasen i arbeidet med tiltaksplanen. Arbeidet med «HEVD» skal sikre ungdommenes eierskap til planen. Håndboken for ettervern sier videre at tiltaksplanen skal være spesifikk, og det skal settes opp en tiltaksplan med delmål og tiltak som kan føre fram til det overordnede målet innenfor HEVD-temaene. De formelle kravene til tiltaksplanen gir «oppskriften» på hva planen skal inneholde, og håndboken gir et oppsett som eksempel på mal med en utdyping under hvert punkt.

- Hva er ungdommens situasjon og behov i dag?
- Situasjonsbeskrivelse
- Hva er ungdommens situasjon når ønsket endring er oppnådd?
- Målbeskrivelse
- Hva skal til for å nå målene?
- Tiltaksbeskrivelse
- Hvor lenge skal tiltakene vare?
- Tidsperspektiv
- Hvordan skal vi finne ut om tiltakene fører mot målet?
- Evaluering

Håndboken vektlegger spesielt indikatorer for måloppnåelse i tiltaksplanene. Dette er konkrete tegn og signaler som skal kunne si noe om endring i ønsket retning. Å finne disse indikatorene beskrives som en viktig del av arbeidet med tiltaksplanen og samarbeidet med ungdommen. Håndboken gir eksempler på mulige indikatorer som selvrapportering om trivsel og fysisk eller psykisk helse, registrering av oppmøte på skole eller arbeid, karakterer i skolefag, rustester, deltakelse, hyppighet eller omfang på fritidsaktiviteter, betaler regninger, å holde avtaler eller å ha kontakt med familien.

I rød ramme fremheves det at tiltaksplanen skal skreddersys til den enkelte ungdom. I dette inngår at situasjonsbeskrivelsen i planen skal være utgangspunkt for valg av hovedmål. Planen skal handle om det som er viktig for ungdommen, og delmålene med tilhørende tiltak skal være skritt på veien mot å nå hovedmål, og inneholde beskrivelser og tegn på fremgang eller måloppnåelse.

Håndboken besvarer videre noen tenkte spørsmål som informasjon til ungdom. På spørsmålet «Hvordan kan jeg holde oversikt over det barnevernet hjelper meg med?» gis svaret: *Barnevernet skal lage en tiltaksplan for ettervern sammen med deg der det skal stå hvilke mål du har, og hvilke tiltak som skal settes inn for å nå målene dine.*

Barnevernet skal følge nøye med på hvordan det går med deg og vurdere om tiltakene fungerer. Planen skal barnverntjenesten evaluere jevnlig sammen med deg¹⁰.

Grunnmodellen legger altså opp til at barnet eller ungdommen skal være med på å lage tiltaksplanen, og planen skal oppgi ungdommens egne mål. Tiltaksplanen er ment for ungdommen, og skal si noe om hva slags hjelp barnevernet skal gi.

Tiltaksplanenes form og endring

I intervjuene vi gjennomførte før utprøvingen var det mange som nevnte at det var behov for forbedringer i arbeidet med tiltaksplaner, og at det var en forventning om at Grunnmodellen skulle bidra til dette. I intervjuer med både kontaktpersoner og barnevernledere, fremkommer det imidlertid at arbeid med tiltaksplaner ikke har vært prioritert og bearbeidet i utprøvingen. For eksempel er det ulikt om kontaktpersonene har tatt arbeidet med Grunnmodellen inn i tiltaksplanen til familien som får veiledning slik at det fremgår der. Andre kontaktpersoner har med få ord nevnt Grunnmodellen eller familieveiledning i tiltaksplanen, men ikke beskrevet valg av veiledningsforløp slik at det kan ses i sammenheng med behov som er kartlagt i familien. Oppsummert ser vi et behov for å arbeide videre med å skrive tiltaksplaner som er anvendelige for ungdommene og familiene planene er ment for.

Tilsendte tiltaksplaner

Alle tiltaksplanene vi har fått tilsendt er utformet som rutetabeller med rubrikker som skal fylles ut. Felles for alle tiltaksplanene, med ett unntak, er at de har en situasjonsbeskrivelse og oppgir korte formulerte mål, delmål, ansvarsfordeling, tidsperspektiv samt tidspunkt for evaluering. Planenes omfang varierer fra én til fire A4-sider. De aller fleste tiltaksplanene har lite beskrivende tekst og bærer preg av gjentakende standardfraser under de ulike kategoriene. Tiltaksplanene er gjennomgående preget av en nøktern uttrykksform. De er stikkordspregede med korte setninger og tar utgangspunkt i at leseren har en forforståelse av gangen i gjennomføring av ulike tiltak og hvordan disse er tenkt koblet til ulike delmål. Planene bærer lite preg av personlig tilpasning og dokumentene fremstår i de fleste tilfeller som en lovpålagt formalitet. I de fleste tilfeller er det utydelig hvem planen henvender seg til.

Samlet sett er det lite tegn til endring i tiltaksplanen før og etter utprøvingen av Grunnmodellen. Kontaktpersoner og barnevernledere sier i mange tilfeller selv at tiltaksplanene foreløpig er lite endret etter utprøvsperioden.

Det er antydninger til mer fylde og mer bruk av barnets, foreldrenes og ungdommenes utsagn og ønsker i planene etter utprøvingen. Barnets, ungdommenes og foreldrenes behov og ønsker er imidlertid også referert i tidligere planer.

Én tjeneste utmerker seg ved at de har gått fra håndskrevne planer til maskinskrevne planer etter eller i løpet av utprøvingen av Grunnmodellen. En annen tjeneste har tydelig tatt elementer fra Grunnmodellen inn i tiltaksplanene, ved å gjengi hva ungdommen opplever som viktig i livet og hverdagen.

¹⁰ Håndbok Grunnmodell for ettervern, s. 68

Sammenheng mellom tiltaksplanens ulike deler

I gjennomgangen av tiltaksplanene ser vi at det nokså gjennomgående er utydelige sammenhenger mellom situasjonsbeskrivelse, hovedmål, delmål og tiltak. Det er ikke en fremtredende forskjell på dette i planer som er utformet før og etter utprøvingen.

Noen delmål ser ut til å være mer konkret formulert, for eksempel «jeg kommer meg på skolen», «jeg holder orden i huset», «jeg klarer meg med de pengene jeg har til disposisjon» og «jeg har tilgang til voksenkontakt når jeg trenger det». Tiltakene som skal føre til disse delmålene er imidlertid ikke like konkrete og hvordan tiltakene skal føre til delmålene er implisitt. For de ovennevnte delmålene er to tiltak gitt: «miljøarbeider» og «økonomisk støtte» og det er ingen forklarende tekst til hvordan disse tiltakene skal føre til for eksempel å komme seg på skolen.

I mange tilfeller er målene knyttet til tiltak uten at tiltakenes effekt og gjennomføring er beskrevet. For eksempel skal delmålet «fullføre videregående opplæring» møtes med tiltaket «samarbeidsmøter». Slik kan tiltaksplanen fremstå mer som dokumentasjon på vedtak, snarere enn en plan ungdommen tar i bruk for å jobbe frem mot delmål.

Vi finner manglende sammenheng mellom situasjonsbeskrivelse og tiltak i flere av planene. Konklusjoner og bakgrunnsinformasjon ligger implisitt i gapet mellom situasjonsbeskrivelse, mål og tiltak. I flere tilfeller er hovedmål og delmål det samme. I noen planer er et eget avsnitt avsatt for å begrunne hvert tiltak. Slik skal den som leser planen kunne forstå hva ved tiltaket som vil gi retning mot delmål og hovedmål. Dette fungerer tilsynelatende i noen tiltaksplaner, mens i en del planer er begrunnelsen en gjentakelse av tiltaket.

I en del av tiltaksplanene som er skrevet underveis eller etter utprøvingen, er «Grunnmodellen» eller «familieveiledning» oppgitt som tiltak. I mange tilfeller er tiltaket «familieveiledning» ikke knyttet til målet på en slik måte at det fremgår hva som skal skje i veiledningen, hvilken form for endring veiledningen skal føre til eller hvordan det skal være mulig å oppdage endring. I en del tilfeller har kjennetegn som skal vise at man er på rett vei mot målet, samme formulering som selve målet: for eksempel Hovedmål: «mamma møter meg på mine behov og følelser», og kjennetegn: «mamma møter meg på mine behov og følelser».

Et eksempel på et mer konkret og målbare måler for eksempel «Vaske klær på onsdager» med tiltak «påminnelser fra tante og onkel». Vi finner imidlertid også eksempler på praktiske og konkrete delmål i tiltaksplaner som er laget før utprøvingen av Grunnmodellen.

Barnets stemme og foreldrenes perspektiv

De fleste tiltaksplanene begynner med en situasjonsbeskrivelse som presenterer hvordan barnevernet er kommet i kontakt med et barn, en barnefamilie eller en ungdom. I tiltaksplaner som gjelder barnefamilier, er gjerne begge foreldres perspektiv gjengitt, i de tilfellene begge foreldre er deltakende i barnets liv. I svært mange av planene er barnets ønsker, behov og beskrivelse av situasjonen manglende.

Noen planer har en egen rubrikk for «barnets synspunkt på situasjonen». Her beskrives i noen tilfeller både hva barnet har formildet og hvordan barnet fremstår i møte med barnevernet. Dersom det ikke har latt seg gjøre å få barnet i tale om sin situasjon er dette også forklart, for eksempel «Barnet har ikke ønsket å snakke med kontaktpersonen». En del planer mangler dette perspektivet også etter utprøving.

Enkelte situasjonsbeskrivelser gjengir utsagn i form av sitater som gir tydelig forståelse av barnets behov og ønsker. Mor «dytter, slår, sparker og skriker høyt» og «hun slår

kortere enn før». Andre gjengir hva barnet har fortalt, men gjennom den barnevernansattes tolkning: «[barnet] bekrefter kjennskap til barneverntjenesten far før. [Barnet] formidlet at hun har det fint hos moren sin». Selv om planen heter «Barnet sin plan» er planen ofte mangelfull når det kommer til å beskrive barnets behov, ønsker, medvirkning og rolle i tiltakene. En del tiltaksplaner utformet både før og etter utprøvingen har imidlertid gjengivelser av barnets eller ungdommens ønsker og behov.

Noen planer har detaljerte beskrivelser av familiesituasjonen som går over flere sider. I andre tilfeller er situasjonsbeskrivelsen begrenset til noen få linjer. Både i korte og lengre utgreinger om familiesituasjon, er det ofte uklart hva barnevernet skal ta tak i og hva man anser som hovedutfordring for familien eller for barnet. Her er det først i delmålene eller i tiltakene man finner hva barnevernet anser som sin oppgave i saken.

En del av planene benytter «jeg» i formuleringen for hva som er planens hovedmål, for eksempel «Jeg blir møtt på mine behov og følelser». Språk, ord og begreper som ellers benyttes i tiltaksplanen bærer imidlertid ikke preg av å være henvendt til et «jeg» eller til et barn. Et generelt inntrykk er at de fleste tiltaksplaner skrives i en gjentakende, oppramsende stil. Begrepsbruken er i mange tilfeller ikke tilpasset barn og ungdom og i noen tilfeller kanskje heller ikke foreldre.

Oppsummering

Det ser ut til å være rom for å tydeliggjøre sammenheng mellom målene og beskrivelsene av barnets situasjon i større grad i de aller fleste tiltaksplanene. Det varierer i hvilken grad barnets og foreldrenes ønsker og prioriteringer er inkludert i planene. Målene i planene fokuserer på hva som skal oppnås for barnet, men ofte viser ikke planen hvordan dette skal skje. Det varierer videre hvor konkrete og målbare målene er. Det ser ut til å være utstrakt bruk av «store mål» mot idealsituasjoner som krever store endringer i ungdommenes og familienes liv. Vi har ikke forutsetninger for å vurdere om målene er oppnåelige innen rimelig tid, dette har vi heller ikke empiri på fra intervjuer om utprøvingen.

Generelt ser det ikke ut til å være nevneverdige endringer i tiltaksplanene etter utprøvingen av Grunnmodellen. To unntak er en tjeneste som har gått fra håndskrevne planer til maskinskrevne planer og en tiltaksplan som tydelig løfter frem «hva er viktig for deg»-temaer i planen. Det er antydning til at enkelte planer i større grad refererer ungdom, barn og foreldre i situasjonsbeskrivelsene.

Tiltaksplanene som er sendt fra samme barneverntjeneste har i flere tilfeller nokså ulik stil. Det er ulik grad av detaljer og fylde i planer fra samme barnevernstjeneste.

Vi ser ikke endring i mer presis ansvarsfordeling eller tidsplan i planene. Kategorien «evaluering» beskrives i de aller fleste tiltaksplanene ved å oppgi en tidsperiode, planens sluttdato eller «hver tredje måned», og sier lite eller ingenting om hvordan evalueringen skal gjennomføres, hvor eller hvem som skal delta.

Fordi vi kun har hatt tilgang til et begrenset antall tiltaksplaner, og fordi planene er utformet underveis i eller kort tid etter utprøvingen, er det foreløpig lite vi kan si om endringsarbeid med tiltaksplaner i tjenestene. Variasjoner og endring kan ha med utprøvingen å gjøre, men kan like gjerne handle om tilfeldigheter og interne variasjoner i tjenestene.

Tiltaksplaner fremstår ikke som et område som har vært prioritert i utprøvingen og samskapingen av Grunnmodellen. I intervjuer har ikke kontaktpersonene hatt mye å fortelle om arbeid med tiltaksplaner og det er ikke i tilknytning til tiltaksplaner de forteller om aha-opplevelser.

7.2 Hva viser spørreundersøkelsen?

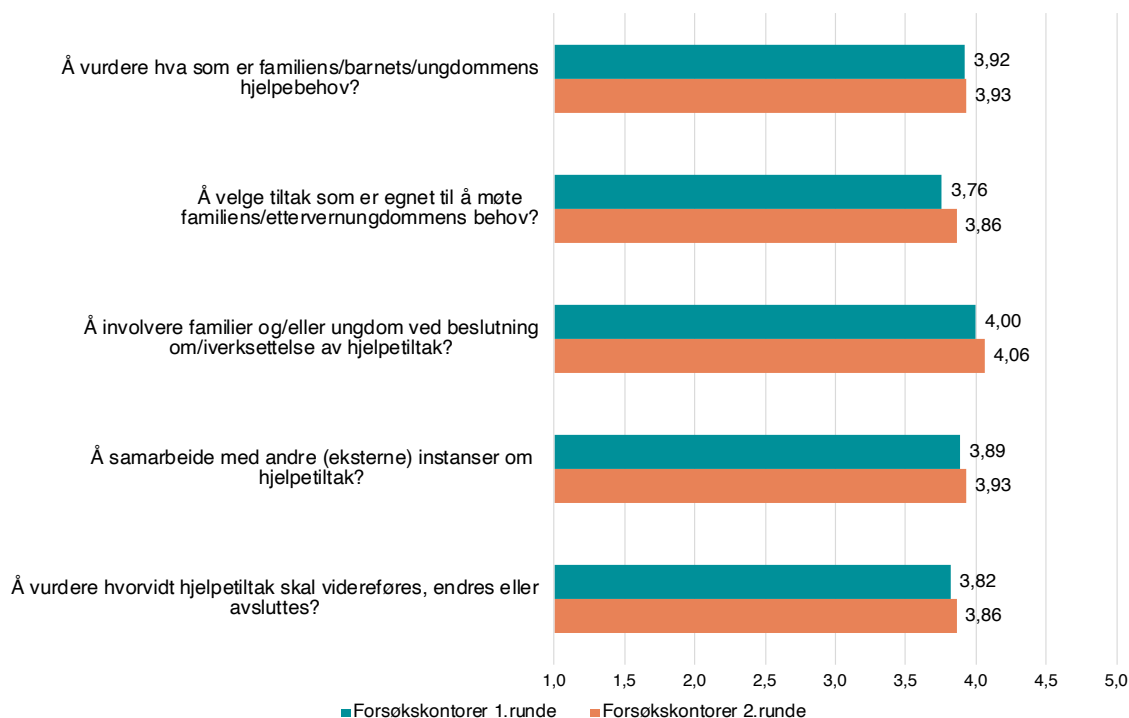
Vi har sendt en spørreundersøkelse til medarbeidere og ledere som arbeider med hjelpetiltak i de tjenestene som har vært med på å prøve ut Grunnmodellen. Spørreundersøkelsen er sendt ut ved to anledninger. Vi ønsket å vurdere om det var endringer i respondentenes vurderinger av hjelpetiltaksarbeidet, og de fleste spørsmålene var derfor de samme i begge rundene. I den siste runden supplerte vi imidlertid med enkelte tilleggsspørsmål om synspunkter på deltakelse i utprøvingen.

7.2.1 Respondentenes vurdering av egne ferdigheter på ulike områder

I kapittel 4 viste vi at medarbeidere og ledere i tjenestene opplevde ulike utfordringer i hjelpetiltaksarbeidet. Det var likevel slik at de vurderte egne ferdigheter ganske høyt når det gjelder å vurdere hva som er hjelpebehovet og å velge riktig tiltak og når tiltaket bør avsluttes. Vi finner heller ikke at disse vurderingen har endret seg i særlig grad som følge av utprøvingen.

Spørsmål: Hvordan vurderer du dine egne ferdigheter på følgende områder? På en skala fra 1-5 (hvor 1 betyr svært mangelfull og 5 betyr svært god), hvor gode ferdigheter har du når det gjelder ...

Figur 2 Hvordan vurderer du dine egne ferdigheter på følgende områder?

Figuren viser svarene fra begge rundene undersøkelsen ble gjennomført. I andre runde ser vi at svarene på spørsmål om valg av tiltak og vurdering av videreføring av tiltak har endret seg litt i positiv retning. Det samme gjelder involvering av familier og ungdom. Når det gjelder vurdering av hjelpebehov og samarbeid med eksterne instanser er det ingen endring i vurdering av egne ferdigheter.

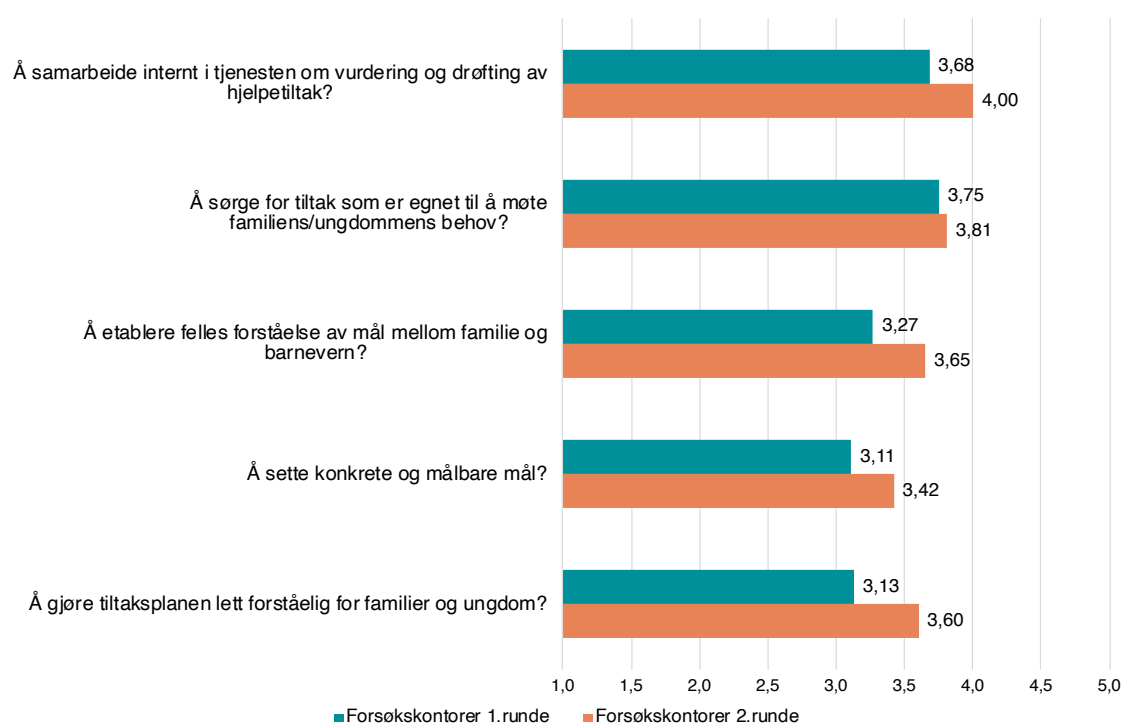
I utprøvingen av Grunnmodellen har det vært mer fokus på vurdering av behov og på å involvere brukere enn på samarbeid med eksterne instanser. Endringene er imidlertid

svært små, og det er ikke mulig å si noe om utprøvingen faktisk har ført til disse endringene spørreundersøkelsen viser eller om dette er tilfeldige variasjoner.

7.2.2 Arbeid på ulike områder

Respondentene ble i begge runder av undersøkelsen bedt om å vurdere hvor godt de mener sin barneverntjeneste lykkes med ulike oppgaver/områder knyttet til utforming og gjennomføring av tiltak og brukerinvolvering. Svarene er vist i figur 3 under.

Figur 3 På en skala fra 1-5 der 1 er svært dårlig og 5 er svært god, hvor godt synes du barneverntjenesten du jobber i lykkes med ... (del 1)

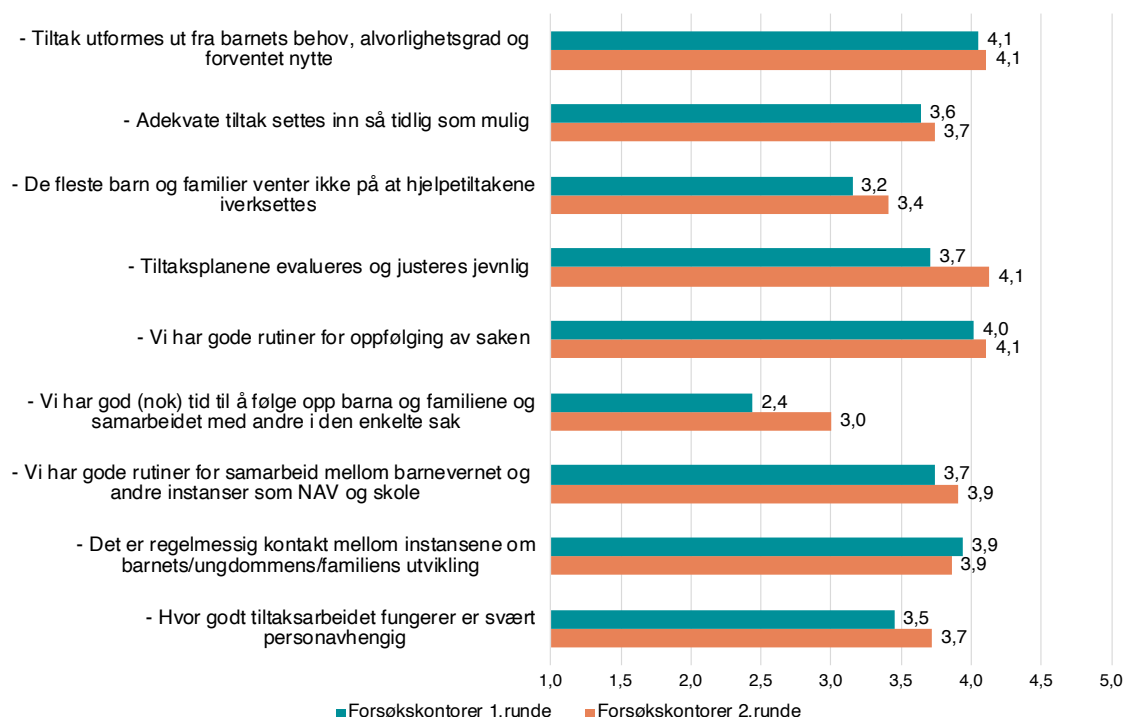

Samlet sett ser det ut til at respondentene mener barneverntjenesten de jobber i lykkes relativt bedre på områdene knyttet til internt samarbeid om hjelpetiltak og å tilby tiltak som møter tjenestemottakerens behov, sammenlignet med de øvrige områdene. Svarfordelingen kan tyde på at det har vært en positiv «utvikling» på de områdene hvor de i første runde svarte at lykkes minst, det vil si å etablere en felles forståelse av mål og å gjøre tiltaksplanen lett forståelig.

7.3 Vurdering av ulike utsagn knyttet til arbeidsmåter

Respondentene ble presentert ulike utsagn om arbeidsmåter ved barneverntjenesten og utsagn som handler om brukerinvolvering/brukertilfredshet og bedt om å vurdere hvor enig eller uenig de var i dem. Svarene er vist i figur 4 over og figur 5 nedenfor.

Figur 4 Hvor enig/uenig er du i følgende utsagn: (1=svært uenig, 5=svært enig) Del 1

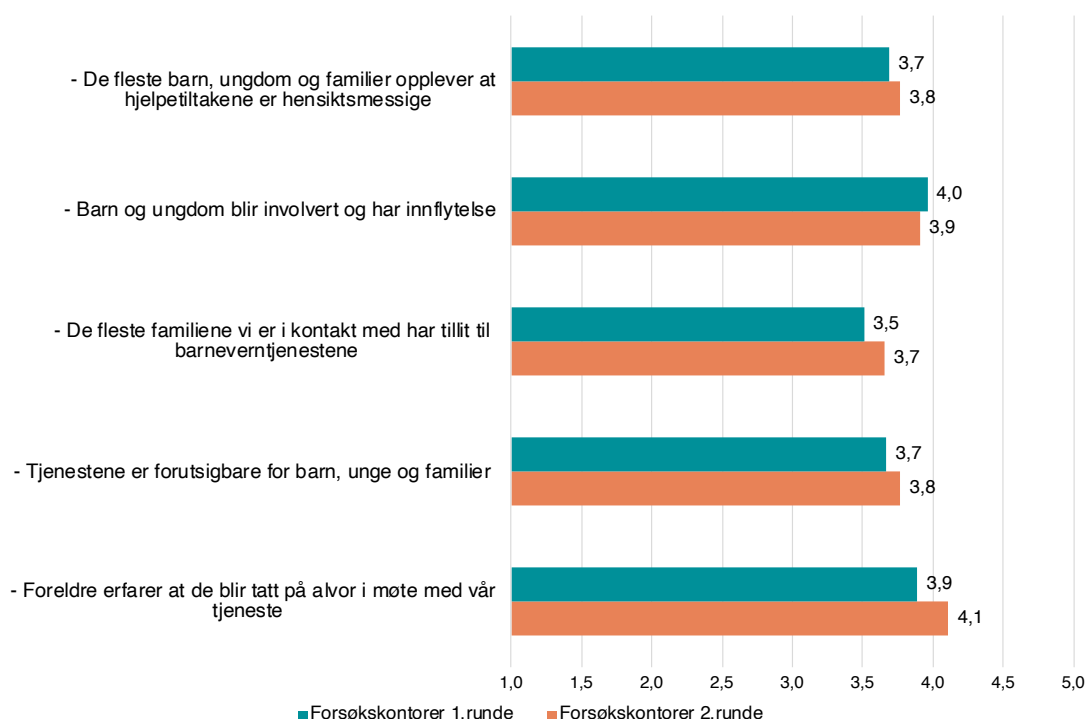

Vi tar for oss svarfordelingen i figur 4 først. Vi ser at de fleste områdene har vært en liten positiv utvikling. Det området hvor det ikke har vært noen utvikling er utsagnet om at det er regelmessig kontakt mellom instansene. Slik vi har beskrevet har dette heller ikke vært et felt det er jobbet med i Grunnmodellen. Samtidig ser vi en positiv utvikling når det gjelder rutiner for samarbeid mellom barnevern og andre instanser. Denne utviklingen kan altså i stor grad se ut til å ha skjedd uavhengig av utprøving av Grunnmodellen. Det har heller ikke vært noen endring i at tiltak utformes ut fra barnets behov, alvorlighetsgrad og forventet nytte. Dette er også i tråd med tilbakemeldingene om at Grunnmodellen i liten grad har påvirket valg av tiltak.

De to områdene hvor det særlig er en positiv utvikling er på utsagnene *Tiltaksplanene evalueres og justeres jevnlig* og *Vi har god nok tid til å følge opp i den enkelte sak*. Når det gjelder tiltaksplaner finner vi som beskrevet at innholdet ikke har endres seg i særlig grad, men det kan godt være at de evalueres og justeres mer jevnlig enn tidligere. Det er vanskelig å si om dette er en følge av Grunnmodellen eller ikke. Når det gjelder utsagnet om tid er det naturlig at den positive utviklingen har sammenheng med utprøving av Grunnmodellen. I og med det i de sakene som er valgt ut til utprøvingen har vært hyppigere og mer regelmessig kontakt enn det vanligvis er i oppfølgingen av familier og ungdom. I sum er det vanskelig å si om utvikling svarene på disse spørsmålene har sammenheng med utprøving av Grunnmodellen eller ikke.

Svarene fra andre runde av undersøkelsen tyder på at det har vært en positiv utvikling på flere av disse områdene.

Figur 5 Hvor enig/uenig er du i følgende utsagn: (1=svært uenig, 5=svært enig) Del 2

I figur 5 har vi samlet utsagnene som omhandler brukertilfredshet eller brukerinvolvering. Svarene fra andre runde av undersøkelsen tyder på at det har vært en liten positiv «utvikling» på omtrent alle områdene. Det er et område hvor det har vært en liten negativ utvikling og det gjelder utsagnet *Barn og ungdom blir involvert og har innflytelse*. Dette er et område der vi hadde forventet en positiv utvikling ettersom dette er et område som er viet stor oppmerksomhet i Grunnmodellen og informantene har vurdert dette positivt i intervjuene. Svaret illustrerer at det kan være tilfeldigheter som følge av små utvalg og at respondentene ikke er de samme fra runde 1 og 2 som avgjør svarfordelingen.

Samlet sett er det imidlertid en positiv utvikling. Vi kan anta at Grunnmodellen er en av årsakene til denne utviklingen.

Oppsummering

Det er relativt få respondenter som har svart på undersøkelsen i andre runde, sammenlignet med antallet i den første runden. Det kan derfor være tilfeldig utslag i svarfordelingen som gjør det vanskelig å identifisere signifikante forskjeller fra svarene i første runde.

På enkelte områder har vi sett at barneverntjenestene svarer mindre positivt i andre runde enn i første. Det er uklart hva som kan være årsakene til dette. På den ene siden kan dette være et resultat av tilfeldig utslag som følge av et lavere antall respondenter, og at det kan være ulike respondenter som har svart i de to rundene og at disse har ulike oppfatninger og erfaringer. En annen mulig årsak kan være at utprøvingen av Grunnmodellen har ført til økt bevisstgjøring rundt barneverntjenestens arbeidsmetoder, og at respondentene dermed svarer med utgangspunkt i annen «standard» for hvordan tjenesten bør jobbe.

Samlet sett gjør disse forholdene det vanskelig å identifisere en effekt av utprøvingen av Grunnmodellen. Selv om barneverntjenestene har hatt noe positiv utvikling på flere områder, er det vanskelig å tilskrive denne utviklingen til utprøvingen.

8. Nasjonal implementering av Grunnmodellen

I dette kapitlet redegjør vi for barneverntjenestenes erfaringer med hvilke faktorer som var viktige for å lykkes med utprøvingen, herunder hvilken tilrettelegging det var behov og hvor ressurskrevende barneverntjenestene opplevde utprøvingen. Vi beskriver også i hvilken grad Grunnmodellen er videreført internt. Til slutt redegjør vi for ansatte og lederes synspunkter på hvordan man skal lykkes med en nasjonal implementering av Grunnmodellen.

8.1 Hvor ressurskrevende var utprøvingen?

8.1.1 Samskaping og utprøving

Grunnmodellen for ettervern og for familier med barn mellom 4 og 12 år er, slik vi har beskrevet i kapittel 3, utviklet og prøvd ut i samskaping med barneverntjenestene. De fleste tjenestene har opplevd dette som ressurskrevende å være med på. En nasjonal implementering vil ikke omfatte samskaping, det vil være en ferdig modell som skal implementeres. En slik implementering vil dermed være mindre ressurskrevende for barneverntjenestene enn det har vært å bidra i å utvikle modellen.

I samskappingsprosessen har medarbeiderne vært med på å utforme innholdet i Grunnmodellen og prøvd dette ut i praksis. Deretter er det gjort justeringer basert på de erfaringene som er formidlet under samlinger. Det er imidlertid ikke mulig for oss å vite hvor mye tid som har gått til samskaping, og som dermed ikke vil være del av en nasjonal implementering av Grunnmodellen slik den foreligger etter utprøvingen.

8.1.2 Hvilke ressurser har det krevd?

Alle tjenestene har opplevd det som ressurskrevende å delta, men hvor krevende den enkelte tjenesten har opplevd dette, har både sammenheng med hvor stor tjenesten er og hvor mange kontaktpersoner som har deltatt. Det er særlig utprøvingen av Grunnmodell for familier med barn fra 4 til 12 år som har vært ressurskrevende for tjenestene.

I enkelte av tjenestene, spesielt de mindre tjenestene, var det en erfaring at de hadde ønsket å ta med for mange kontaktpersoner i utprøvingen. Før oppstart var det flere av barneverntjenestene som hadde ønsket å ha med alle som arbeidet med hjelpetiltak i tjenesten i utprøvingen. Enkelte av tjenestene reduserte antallet før de startet og andre tok hensyn til at de hadde hatt for mange med under den første fasen slik at da de skulle i gang med fase 2, sendte de færre kontaktpersoner enn de i utgangspunktet hadde planlagt.

Vi tenkte fire kontaktpersoner ettervern, og fire på hjelpetiltak, men etter å ha gått noen runder og snakka med andre barneverntjenester, så har vi redusert antallet til tre, og det så vi også at var fornuftig å gjøre i (barnevernleder).

Vi er ingen stor tjeneste og har hatt fire med, men det har vært kjempekrevende (barnevernleder).

Flere av de mindre tjenestene syns også at samlingene har vært for hyppige. Når veilederne som har prøvd ut modellen for familier med barn i alderen 4-12 år, har vært borte annenhver uke, har det gått utover ordinær drift av barneverntjenesten. Andre

mener at intervallene for møtepunkter for samlingene har vært ok, selv om det har vært tidkrevende.

Det er særlig de som både jobber med undersøkelser og med tiltak som har hatt utfordringer knyttet til å delta i utprøving og opplæring, fordi de har begrensede muligheter til å planlegge. Når de får melding om en akutt sak, må den følges raskt opp.

Stort sett har vi inntrykk av at barneverntjenestenes oppgaver er blitt løst, selv om det har vært krevende for medarbeiderne å få det til.

De som har vært med i høst, har sagt at det har vært en krevende høst, de er samvittighetsfulle og gjør det som forventes av dem (barnevernleder).

Alle tjenestene understreker at den økonomiske støtten de har mottatt har vært helt nødvendig for at de skulle klare å prøve ut Grunnmodellen. De ansatte som har deltatt har brukt mye tid og den økonomiske støtten er brukt til vikar eller til overtidsbetaling for de ansatte. Flexibiliteten i hvordan de har hatt mulighet til å bruke disse pengene har vært verdifull. Flere fremhever at den økonomiske støtten til utprøving av Grunnmodellen har vært bedre enn i andre sammenhenger som for eksempel kompetanseløftet.

I utprøvingen har medarbeiderne deltatt på samlinger, mottatt veiledning og forsøkt ut modellen i egen tjeneste. Hvor tidkrevende utprøvingen har vært har også sammenheng med hvor annerledes de har jobbet når de har prøvd ut Grunnmodellen, sammenlignet med hvordan de jobber ellers. Dette varierer mellom tjenestene.

Erfaringer med utprøving av Grunnmodell for ettervern

Når det gjelder ettervern forteller medarbeidere fra de fleste tjenestene at de vanligvis ikke møter ungdom så hyppig som under utprøvingen. Andre tjenester opplever ikke at det har vært mer tidkrevende å følge opp ungdommene i Grunnmodellen enn ellers. Det er samlingene som har krevd noe ekstra av dem, ikke kontakten med ungdommene. I disse tjenestene påpeker medarbeiderne at det er kartleggingen må gjøres intensivt, men at når den er ferdig kan de tilpasse kontakten til ungdommens behov. Hvis ungdommene har et nettverk rundt seg, så er ikke barneverntjenesten så viktige i livet deres og de trenger ikke å ha så hyppig kontakt.

I utprøvingen av Grunnmodellen var det lagt opp til ukentlig oppfølging. Noen har gjort tilpasninger til dette og hatt kontakt om lag hver 14 dag. For noen av tjenestene har det som tidligere beskrevet vært krevende å ha såpass hyppig kontakt som er forventet. Lange avstander kan bidra til å gjøre hyppig kontakt utfordrende.

Særlig de to barneverntjenestene i Nord-Norge og barneverntjenestene i Telemark, har ofte lange avstander de må reise for å holde kontakt med ungdom som er i ettervern. De forteller at det kan være flere timer å kjøre hver vei. I noen tilfeller er barnverntjenesten i en kommune, ungdommens familie i en annen kommune og stedet der han/hun bor og går på skole i en tredje kommune.

Noen av kontaktpersonene sier at de bevisst har valgt å prøve ut saker med ungdom som ikke bor så langt unna slik at det skal være mulig å ha jevnlig fysiske møter. Andre har gjennomført flere deler av kartleggingen på ett møte slik at det ikke er nødvendig å treffes like ofte.

Erfaringer med utprøving for familier med barn fra 4 til 12 år

Når det gjelder utprøvingen for barnefamilier, varierer det også mellom tjenestene hvor krevende de synes det har vært å delta, og hvor enkelt eller vanskelig de mener det vil være å implementere Grunnmodellen i tjenesten. Men generelt er det en erfaring at det har vært tidkrevende å delta. Dette er særlig knyttet til at veiledningen de selv har mottatt

har tatt mye tid, og at det krever mye forberedelser og etterarbeid når de har veiledning med foreldrene. Metodikken har vært ny og det har vært mye å sette seg inn i.

I noen av sakene har det dessuten vært krevende å få familier til å stille til avtaler. Noen forteller også om familier som ikke kommer seg til barneverntjenestens kontor slik at de må kjøre til dem, og at dette kan innebære en times kjøring hver vei. Flere har også opplevd at de må gjøre mange tilpasninger for å få veiledningen til. Mye kan skje i en familie og dette kan føre til at veiledningen blir avlyst og må utsettes en uke.

Noen sier at de har brukt så mye tid på den familien de har hatt med på utprøvingen, at de er usikre på om det er mulig å gjennomføre et veiledningsforløp med hver familie de følger opp. Men de sier også at veiledningen tar tid å lære seg, og at prosessen vil gå raskere når de har lært metodikken bedre.

I svært mange av sakene har det vært ulike forhold som har gjort at veiledningsforløpene er blitt forsinket eller avbrutt. En av tjenestene forteller for eksempel at de har hatt med totalt seks saker, men at bare en av disse har blitt gjennomført etter oppsatt tidsplan og avsluttet etterpå. Ettersom det er flere som ikke har kommet i mål med familien de har veiledet så har veiledningsløpet blitt forlenget. Mange av barneverntjenestene har også forlenget perioden de selv har mottatt ekstern veiledning.

En av tjenestene sier at den eksterne veiledningen er helt nødvendig, men at den ikke alltid har vært like nyttig for dem fordi de ikke hadde rukket å komme dit de skulle før veiledningen.

Familieveiledningsløpet beskrives som svært viktig å dykke dypt ned i og at dette er noe som nødvendigvis må ta tid. Samtidig er det flere som ser at dette på sikt vil være effektivt fordi de kan korte ned den tiden de har kontakt med familien. I ordinære saker har de flere informanter som sier at de har for sjelden kontakt med familien, det gjør at de ikke holder relasjonen ved like og dermed bruker lang tid på å komme inn til kjernen i hva som er problemet. Det er naturlig nok også stor variasjon i hvor enkelt det er for medarbeiderne å sette seg inn i Grunnmodellen avhengig av hvilken erfaring de har og hvor lenge de har arbeidet i barnevernet.

8.2 Videreføring internt?

Materiellet som er utarbeidet i samskapingen og utprøvingen er kun delt ut til kontaktpersoner som har deltatt i utprøvingen, med beskjed om at materialet ikke ennå skal benyttes eller deles videre verken utad eller innad i tjenestene. Håndbøker og permer med støttemateriell er derfor ikke tilgjengelig for barneverntjenestene i et slikt omfang at metodikken har kunnet spre seg.

Når det gjelder modellen for familier med barn mellom 4 og 12 år og familieveiledningen, er det en oppfatning om at dette ikke er noe tjenestene skal implementere før Grunnmodellen er ferdig utprøvd og ferdigstilt. Men flere forteller at de bruker deler av det de har vært med på å prøve ut. Det omfatter for eksempel å ha mer fokus på styrker og ressurser enn på problemområder når de snakker med foreldre, og at de i samtalene bruker det de har lært om hvordan de kan bekrefte og støtte foreldre. Andre bruker de elementene som til dels har vært kjent fra før som trekanten og HEVD-spørsmålene.

Blant de som jobber med ettervern er det ikke alle som har saker hvor de syns modellen egner seg, blant annet fordi problematikken er for alvorlig.

En av medarbeiderne som har deltatt forteller for eksempel at hun bruker en del av ressursfokuset og kommunikasjonen som fremmes, men ikke har veiledning nå fordi sakene er for komplekse og krever en mer omfattende veiledning. Men hun vil gjerne prøve veiledningen i flere saker slik at den ikke glemmes.

Initiativ til kompetanseoverføring internt har variert noe fordi tjenestene opplever at de har fått noe motstridende forståelse av muligheten til å ta Grunnmodellen videre i bruk etter utprøving. Flere av tjenestene forteller at de har holdt igjen når det gjelder å informere kollegaer og andre om Grunnmodellen. De ønsker å vente til det blir bestemt at den skal ruller ut.

Arbeidet med utprøving, veiledning og kartlegging i tråd med Grunnmodellen, foregått nokså atskilt og separat fra tjenestenes arbeidshverdag.

En av tjenestene uttrykker at de vil innføre elementene fra Grunnmodellen uavhengig av om det bestemmes at modellen skal implementeres nasjonalt eller ikke. Det ønsker de fordi erfaringene med de ulike elementene er så gode.

Likevel forteller en del kontaktpersoner og barnevernledere at deltakelsen i utprøvingen har vekket interesse blant kollegaer, og at elementer av modellen er delt på fagdager og samlinger for ansatte som inspirasjon og informasjon. Flere forteller videre at selv om Grunnmodellen ikke er implementert, har verktøy og metodikk vært betydningsfullt og lærerikt, og vil derfor brukes videre av enkelte kontaktpersoner. I alle tjenestene ønsker kontaktpersonene å bruke det de har lært videre når de får en sak som passer.

En del kontaktpersoner beskriver en holdningsendring i seg selv, blant kollegaer og i noen grad i tjenesten, når det gjelder arbeidet med ungdom i ettervern og arbeid i møte med familier. Flere kontaktpersoner har uttrykket ønske om opplæring i Grunnmodellen for hele tjenesten fordi de ønsker at det de har vært del av skal deles videre med flere.

8.2.1 Hva er viktig med tanke på implementering?

Både ledere og kontaktpersoner er opptatt av at god lederforankring er viktig. Barnevernlederne understreker at de har mulighet til å støtte opp implementering på en helt annen måte når de vet hva modellen innebærer og dreier seg om. Kontaktpersonene understreker at ledelsen må være dedikert, motivert og engasjert. De fleste er fornøyde med hvordan ledere er inkludert i utprøving av Grunnmodellen. Men enkelte forteller at de har fått for lite støtte på kontoret. Ledelsen har ikke hatt tilstrekkelig innsikt i hvor mye tid det innebærer å være med og hvor mye tid forberedelsene har tatt.

I enkelte av de større barneverntjenestene er det begrenset hvilken kapasitet leder har hatt til å være involvert i selve utprøvingen. I enkelte tjenester har en fagutvikler eller teamleder hatt ansvar for å koordinere, tilrettelegge og følge opp medarbeiderne som har deltatt. I de større tjenestene er det også en erfaring at de har mistet «et ledd» fordi innføringen har vært rettet mot barnevernsledere og kontaktpersoner, mens avdelingsledere som har personalansvar og fagansvar ikke har vært informert. En god implementering er avhengig av at både ledere og avdelingsledere er informert. I en av tjenestene har derfor de teamansvarlige i hjelpetiltak fått en introduksjon og blitt kjent med de ulike veiledningsforløpene og begreper i Grunnmodellen, slik at de har en viss kjennskap når kontaktpersoner kommer med en utfordring i en sak.

Barneverntjenestene har også hatt oppmerksomhet på hvilke saker modellen bør brukes på. Sakene bør ikke være for vanskelige, og medarbeiderne bør oppleve mestring.

I flere av tjenestene har de gode erfaringer med å sette av fast felles tid ukentlig der de har øvd eller gått gjennom det de har lært. Det har vært nyttig å ha en gjennomgang av øvelsene før man tar dem med til familiene. Det har også vært nyttig å legge frem case og drøfte disse med de andre.

Samlinger og veiledning

Kontaktpersonene beskriver samlingene som nyttige fordi de kan spørre forelesere og utviklere direkte om hva som var tenkt med de ulike elementene. Kontaktpersonene mener at veiledningsmateriellet har vært informativt og lærerikt, men at opplæring fra eksterne er helt nødvendig for å få god forståelse.

Det var overveldende å få permen (familieveiledningen). Samlingene gjorde at vi forsto hva som var tenkt

Støtten fra et eksternt kompetansemiljø er dessuten viktig fordi de er engasjerte og det bidrar til motivasjon til å gjøre en god jobb. Samlingene gir dessuten en mulighet til å møte andre og å lære om hva andre tjenester gjør. Det understrekes også at ekstern veiledning har vært helt nødvendig for å prøve ut modellen. Veiledningen skaper trygghet. Hvis noe har vært vanskelig har kontaktpersonene tatt det opp i veiledningen.

Det er viktig. Det er ikke godt nok at man bare møtes av og til. Det må være tett veiledning. Der du kan gå gjennom ting du selv har skrevet sammen med ungdommen, er der du kan ta opp ting. Hvis ikke tror jeg ikke implementeringen blir god nok.

Flere nevner at deltakelsen i veiledning har vært veldig lærerik, men understreker behovet for veiledning underveis. Det må være tid til å forberede seg, tid til å innarbeide de nye metodene, tid til møter med familiene og tid til å lære seg flip-overen.

Hvis man skal holde på prinsippene og holde seg trofast til modellen må man få veiledning, eller så sklir det ut i hverdagen.

Det understrekes at opplæringen ikke kan være for tynn. De fleste mener det har vært en passe mengde støtte og veiledning, men mange skulle ønske de hadde fått prøve ut familieveiledningen med en familie til, altså to og ikke bare én sak.

Flere er opptatt av behovet for vedlikehold slik at det de lærer ikke skal glemmes. Felles opplæring og fagdager vil kunne bidra til at det kommer mer «under huden» på alle. I en av tjenestene har tiltaksteamet i liten grad hatt ansvar for å gi veiledning tidligere. Kontaktpersonene har i større grad hatt rolle som koordinatore. Å ha ukentlige veiledningstreff for dem går ikke opp, og de mener at de må være flere ansatte hvis de skal jobbe på denne måten.

Kunne utprøvingen vært gjort enklere eller annerledes?

De fleste vi har intervjuet understreker at innføringen må gjøres skikkelig og grundig, og at det har vært essensielt at det er gitt ekstern veiledning underveis. På spørsmål om utprøvingen kunne vært gjort enklere, mener de fleste at det er ressurskrevende å prøve ut nye tilnæringsmåter, og ser ikke for seg at noe kunne vært gjort enklere i utprøvsperioden. Men enkelte mener at innføringen kunne vært komprimert og ser for seg at et par felles kursdager kunne holde der det var fokus på hva som er tanken bak og hvordan bruke øvelser og verktøy skal brukes i praksis. Disse presiserer at det ikke er behov for så mange samlinger med overnattinger.

Enkelte av tjenestene erfarer at de har en del av denne kunnskapen fra tidligere, og at medarbeiderne i tjenesten hadde tatt det ganske raskt, men at en ekstern veileder likevel

er nødvendig for å sikre kvalitet. Det er også flere som nevner at det ville være positivt dersom hele barneverntjenesten fikk samme opplæring.

Flere av informantene mener at opplæringen kunne vært strukket ut over et litt lengre tidsrom. De syns det var mye som skulle gjøres mellom samlingene. Blant annet på grunn av corona-pandemien, har gjennomføringen vært veldig intensiv.

Det understrekes også at hvis det skal være en rød tråd i en barnevernssak, bør Grunnmodellen også gjelde for undersøkelsesteamet i barneverntjenesten. Det er dette teamet som beskriver hva som er problemområdet, og hva hjelpetiltaket skal bidra til å løse. Det er en generell erfaring at trekanten må inn i undersøkelsesarbeidet og de må kjenne til veiledningsløpene.

8.3 Hvordan implementere nasjonalt?

På spørsmål om hvordan modellen kan implementeres nasjonalt er en generell tilbakemelding fra tjenestene at dette må gjøres på en skikkelig måte. For å lykkes må det være gode rammer og systemer for implementering. Dersom det ikke gjøres på en grundig måte er det en fare for at Grunnmodellen smuldrer bort og blir stående som en perm i hyllen.

Ikke bare få en perm i posten. Vi må ha oppfølging og veiledning når det blir satt i gang. Det er kjempeviktig (kontaktperson).

Ekstern veiledning er viktig, spesielt på familieveiledningsmodulen. Det understrekes at familieveiledning ikke kan læres ved hjelp av en manual. Der er det viktig å ha folk med kompetanse på det som kan gi veiledning på den veiledningen kontaktpersoner gir.

Enkelte av de større tjenestene ser for seg at de på sikt kunne bygget opp denne veiledningskompetansen selv, men at de som har veiledningsansvar i tjenesten ikke har kunnskap og kapasitet til å drive denne veiledningen i dag. Når det gjelder ansvar for veiledning på Grunnmodell ettervern er det enklere for tjenestene å bygge opp en intern veiledningskompetanse.

Medarbeiderne i barneverntjenestene understreker at det er viktig å ha eksterne veiledere som kan bidra i oppstarten mens de tar modellen i bruk. Dette gjelder også for implementering i de tjenestene som har prøvd ut modellen. De som allerede har fått innføring kan være med og ha en støttefunksjon i implementeringen. Flere nevner at de kan være en form for faddere eller mentorer for andre som skal få opplæring. Men rollen må være knyttet til informasjon og støtte, de kan ikke ha ansvar for implementering,

De kan være mentorer, men ikke realistisk at de skal lære det bort til andre. De må ha det mye mer under huden før det kan være aktuelt (barnevernleder).

Det er forslag om at den eksterne veiledningen kan gis til flere tjenester av gangen. For eksempel til tjenester som sammen deltar i et læringsnettverk. Barneverntjenestene deltar allerede i læringsnettverk blant annet for å møte barnevernsreformen.

For å få til en implementering i hele tjenesten er det flere som nevner at det hadde vært nyttig med et digitalt verktøy til hjelp og støtte. For eksempel knyttet til barnevernfaglig kvalitetssystem. Det kan også være aktuelt å lage noen digitale videosnutter som kan brukes i opplæring.

Noen legger videre til at det ikke er mulig å veilede så mange familier på denne måten før alle ansatte har fått opplæring. I implementeringsfasen vil veiledningen ta mye tid, både til forarbeid og etterarbeid av veiledningene.

Ledere og medarbeidere fremhever at for at Grunnmodellen skal bli en levende arbeidsmodell, må alle trinnene i arbeidet barneverntjenesten gjør knyttes sammen. Det må være en kobling fra meldingsavklaring, til å bruke trekanten til å sortere informasjon og videre bruke den inn i valg av tiltak. Det understrekes at også de som arbeider med undersøkelse har behov for opplæring. Det er de som skal bestemme tiltak og de burde få innsikt i Grunnmodellen.

For å implementere er vi avhengig av at de som kartlegger og setter i verk tiltak blir gjort kjent med de ulike forløpene. For å få det integrert og få det til å virke, må vi jobbe med alle ansatte, ikke bare de som jobber med hjelpetiltak.

I noen kommuner er ansvar for oppfølging og veiledning til familier med mild til moderat problematikk lagt til en egen oppvekstenhet. Det påpekes at disse instansene også bør jobbe ut fra Grunnmodellen. Det kan for eksempel være familiens hus eller helsestasjonen. Det er viktig å forankre Grunnmodellen i hele tjenesten og det må settes i et system.

Det er også flere av informantene som er opptatt av at det er nødvendig å bli vant til å jobbe tydelig og strukturert innenfor tydelige rammer før det er mulig å være mer eklektisk og løse opp modellen. Hvis man improviserer for mye i starten, mister man kjernen i Grunnmodellen. I flere av tjenestene påpeker informantene at det er behov for oppfriskningsdager nettopp for å passe på at det ikke blir egne tilpasninger og egne subkulturer der man gjør sine egne ting fordi ingen passer på at kjernen i modellen er opprettholdt.

Enkelte av informantene mener kontaktpersonene bør få kursbevis og mulighet for å bli sertifisert innenfor metoder som inngår i Grunnmodellen.

Opplæringspakker

I tjenestene er det et ønske om å få opplæringspakker i form av ferdig standardisert informasjon og samlinger med oppæring så ikke hver tjeneste må finne på opplæringsarbeidet selv. Noen foreslår at det bør være en implementeringsansvarlig i hver kommune og timingen må tilpasses andre oppgaver tjenesten har, tidspunktet må tilpasses andre satsingsområder.

Alle barneverntjenester må få tilgang til samme opplæringspakke. Men behovet for støtte i implementering er forskjellig ettersom det er store forskjeller saksmessig og organisatorisk. De små kommunene vil trenge mer støtte enn de store og mellomstore kommunene.

Samtidig er det en fordel i mindre tjenester at det kan være lettere å få til en nysatsing. Det er lettere å informere alle og sørge for at alle får et drypp av det nye. I større tjenester kan det være mange forskjellige ting som er på gang.

Det må også tas hensyn til at dersom det er stor utskifting blant medarbeiderne er det vanskeligere å implementere modellen og å få den til å passe. Kartlegging og oppfølging krever tilstedeværelse over tid.

Det vil også være behov for noe ekstern veiledning for å vedlikeholde kompetansen. Dersom ikke det gjøres, er det fort at den enkelte gjør det på sin egen måte, og ikke er tilstrekkelig tro til modellen.

Lederne må få et tydelig ansvar for å sørge for at modellen brukes og at man tar tilnærmingen inn i måten man snakker om saker på. Dessuten må arbeidsmåten inn i maler og rapporter.

Lærdom fra andre programmer

Flere av kontaktpersonene har erfaring fra å delta i andre opplæringsprogrammer og viser særlig til den modellen for implementering som er brukt i tjenestetøtteprogrammet. Det vises til at det har vært flere samlinger med praksis mellom, og egne ledersamlinger. Det var også en samling etter seks måneder der deltakerne skulle fortelle hvordan det var gått. Dette er et opplegg som mange mener har fungert bra.

En av tjenestene sammenligner det med da alle i deres tjeneste fikk opplæring i COS-P. I starten famlet de, men nå er dette et «stammespråk» som alle kjenner. Andre sammenligner innføring av Grunnmodellen med innføring av Kvello-metoden.

Vi trodde vi måtte ansette åtte nye, men de fleste har laget sin forenklete versjon og så har vi Kvello sitt som vi følger i mer alvorlige saker hvor vi er mer på, men før man kommer dit, må man være tro til metoden og øve seg først.

Informantene understreker at det er behov for veiledning over tid og at medarbeiderne bør ha minst to saker som de får veiledning på i innføringen. Det er nødvendig med tid til innføring, og at tjenestene har tilstrekkelig med ressurser, slik at de kan ha fokus på innføring av modellen og på å ta den i bruk.

Utdanningene

Mange av informantene mener Grunnmodellen bør inn i barnevernsutdanningene. De viser til at utdanninger som sosionom og barnevernspedagog gir en begrenset inngang til det praktiske arbeidet i barnevernet. Nye medarbeidere har lært mye teori, men de har lite kjennskap til den faktiske jobben i en barneverntjeneste. Det ville være en stor fordel hvis ferske medarbeidere hadde en grunnforståelse når de starter i barneverntjenesten.

Ansatte rett fra skolen er det mye teoretisk de har med seg, lite håndverk, selve læringen av faget begynner når de begynner i tjenesten, for oss hadde det vært en styrke om folk som kom fra skolen var kjent med verktøyene vi bruker. Denne typen tenkning bør inngå i utdanningen innenfor relevante fagområder.

Flere nevner at Grunnmodellen kan være en del av utdanningsforløpet. Eventuelt at det kan være en del av opplæringen når man starter i tjenesten.

8.4 Oppsummering

Alle barneverntjenestene som har deltatt i utprøvingen har opplevd det som ressurskrevende å delta, men hvor krevende det har vært, har sammenheng med både størrelse på tjenesten og med hvor mange kontaktpersoner som har deltatt. Det er særlig utprøvingen av Grunnmodell for familier med barn fra 4 til 12 år som har vært ressurskrevende for tjenestene. Den økonomiske støtten barneverntjenestene har fått oppleves som svært viktig for at de skulle kunne være med på utprøvingen.

Det er en generell tilbakemelding fra barneverntjenestene at en nasjonal implementering må ha gode rammer og systemer. Det er viktig at tjenestene får god opplæring og veiledning. Spesielt når det gjelder innføring i familieveiledningen er det svært viktig med ekstern veiledning til kontaktpersonene. Enkelte av de større tjenestene ser for seg at de på sikt kunne bygget opp denne veiledningskompetansen selv, men at de som har veiledningsansvar i tjenesten ikke har kunnskap og kapasitet til å drive denne veiledningen i dag. Når det gjelder ansvar for veiledning på Grunnmodell ettervern er det enklere for tjenestene å bygge opp en intern veiledningskompetanse. Det understrekes

at det er behov for veiledning over tid og at tjenestene har tilstrekkelig ressurser til å innføre modellen..

Både ledere og kontaktpersoner er opptatt av at god lederforankring er viktig. Barnevernlederne understreker at de har mulighet til å støtte opp implementering på en helt annen måte når de vet hva modellen innebærer og dreier seg om.

I tjenestene er det et ønske om å få opplæringspakker i form av ferdig standardisert informasjon og samlinger med oppæring så ikke hver tjeneste må finne på opplæringsarbeidet selv. Noen foreslår at det bør være en implementeringsansvarlig i hver kommune og timingen må tilpasses andre oppgaver tjenesten har, tidspunktet må tilpasses andre satsingsområder. Det foreslås at opplæringen kan skje klyngevis.

Alle barneverntjenester bør få tilgang til samme opplæringspakke. Men behovet for støtte i implementering er forskjellig ettersom det er store forskjeller saksmessig og organisatorisk. De små kommunene vil trenge mer støtte enn de store og mellomstore kommunene.

Mange av informantene mener Grunnmodellen bør inn i barnevernsutdanningene. De viser til at utdanninger som sosionom og barnevernspedagog gir en begrenset inngang til det praktiske arbeidet i barnevernet. Det ville være en stor fordel hvis ferske medarbeidere hadde en grunnforståelse når de starter i barneverntjenesten.

9. Konklusjoner og anbefalinger

I dette kapitlet oppsummerer og drøfter vi hvordan Grunnmodellen påvirker barneverntjenestenes arbeid, herunder i hvilken grad Grunnmodellen bidrar til at hjelpetiltaksarbeidet blir mer treffsikkert og til at hjelpetiltak i større grad iverksettes og evalueres med et tydelig mål om endring og om modellen bidrar til et styrket samarbeid med barn, ungdom og foreldre. Vi vurderer også helhet og sammenheng mellom faglige anbefalinger, opplæring og praksis og om tjenestenes ulikheter har betydning for modellens nytteverdi. Til slutt gir vi noen anbefalinger for hva Bufdir bør ta hensyn til i sitt videre arbeid med Grunnmodellen.

9.1 Grunnmodellens påvirkning på barneverntjenestenes arbeid

Det overordnede målet med Grunnmodellen er at den skal føre til en omforent forståelse av hva som er faglig forsvarlig hjelpetiltaksarbeid, mer treffende tiltak tilpasset både barn og foreldres behov, familien skal i større grad være med å velge blant aktuelle tiltak, og barn og foreldre skal være mer tilfredse med hjelpen fra barnevernet. Tiltakene skal evalueres og justeres systematisk gjennom aktiv bruk av tiltaksplan.

Dette er ambisiøse mål som må sees som langsiktige målsettinger som vil ta tid å oppfylle. Foreløpig er ikke alle elementene i modellen prøvd ut og modellen er prøvd ut i et begrenset antall saker. Modellen er dessuten under utvikling. Vi har ikke et datagrunnlag som gjør det mulig å *måle* endringer. Vi ønsket å bruke spørreundersøkelser for å vurdere om medarbeidernes egne vurderinger av hjelpetiltaksarbeidet endret seg i utprøvsperioden, men vi ser at disse svarene i liten grad kan brukes til å si noe om endringer i praksis. Vi har også sett på tiltaksplaner og om og hvordan disse er endret. Vi finner svært få endringer, og antar at dette kan ha sammenheng med at arbeid med tiltaksplaner foreløpig ikke har vært prioritert.

Utprøvingen av Grunnmodellen har hatt begrenset påvirkning på tjenestenes arbeid generelt, da utprøvingen i de fleste tjenestene har vært gjennomført med et lite antall kontaktpersoner. Videre har det vært kommunisert at Grunnmodellens innhold og metodikk har vært uferdig, og modellen er derfor i begrenset grad kommunisert til andre enn de som deltok i utprøvingen.

Nye måter å arbeide på

For kontaktpersoner som har deltatt i utprøvingen, har Grunnmodellen påvirket arbeidet på flere vis. Det er en generell erfaring at modellen fører til en mer systematisk og strukturert måte å jobbe på.

I Grunnmodellen for barnefamilier, innebærer veiledningen en fastlagt struktur som definerer temaer, innhold og møtehyppighet. Dette gjør at kontaktpersonene i større grad kan holde fast ved planer og tema for veiledning og bli mindre hendelsesstyrte. At forløpet er tidsavgrenset motiverer både kontaktpersonene og foreldrene til å arbeide mot resultater og avslutning av saker. Dette er også nytt sammenliknet med tidligere. En annen faktor som blir trukket frem, er at kontaktpersonene kommer tettere på familiene og deres utfordringer enn ellers. Ved at veiledningen er konkret, får kontaktpersonene større innsikt i hvilke utfordringer familiene har. Selve veiledningsmetodikken med vekt på rollespill og fokus på mestring oppleves som nyttig og etterlengtet av mange.

I Grunnmodellen for ungdom har kartlegging gjennom bruk av trekanten bidratt til at kontaktpersonene både får mer innsikt i ungdommenes behov og kommer i en tettere

dialog med ungdommene. Generelt har arbeidet med ettervern blitt høyere prioritert enn tidligere ved flere av kontorene. Vi finner at Grunnmodellen har gitt økt fokus på ressurser og mestring både hos familier og hos ungdom.

Vi finner at Grunnmodellen og spesielt veiledningsforløpene har bidratt til å gjøre kontaktpersoner tryggere i rollen som veileder og kontaktperson. Mens noen mener det særlig gir utbytte til nyansatte, mener andre at det også gir en økt trygghet for kontaktpersoner som har jobbet lenge.

Kontaktpersonene forteller at måten de har lært å arbeide på i Grunnmodellen, har virket inn på samarbeidsklima mellom dem selv og foreldre og ungdommer. De erfarer også at et sterkere fokus på det som fungerer bra i familien, har stor effekt. Flere erfarer dessuten at modellen normaliserer problematikk som mange familier møter på, og at dette bidrar til å styrke alliansen mellom dem selv og foreldre. Det blir også trukket frem at forutsigbarhet og modellens måte å skape forståelse hos foreldrene for hva veiledningen skal handle om, bidrar til at foreldrene opplever kontakten som mindre skummel.

Dette bekreftes av flere foreldre som opplever at de har blitt lyttet til, blitt tatt på alvor og tatt hensyn til. Foreldre opplever at kontaktpersonene har tatt utgangspunkt i det de som foreldre og barna har av behov og ønsker, fremfor å komme med egne løsninger. Ungdom som har deltatt i utprøvingen har satt pris på kartleggingen ved bruk av «trekanten» og mange opplever å ha fått en bedre relasjon til kontaktpersonen. De fleste opplever at de blir lyttet til og kan påvirke tiltak og arbeid i sitt ettervern.

Kontaktpersonene beskriver samarbeid med andre instanser som nokså likt før og underveis i utprøvingen. Dette området har ikke blitt påvirket i særlig grad. Flere forteller at de har hatt fokus på nettverks- og samarbeidstiltak tidligere, og at de bruker dette relativt hyppig uavhengig av Grunnmodellen. Noen sier imidlertid de har blitt mer bevisst på bruk av nettverkstiltak som følge av modellutprøvingen.

Innledningsvis redegjorde vi for at forskning viser at det er svakheter i systematikken i det barnevernsfaglige arbeidet i hjelpetiltakssaker knyttet til blant annet medvirkning, kartlegging/valg av tiltak, oppfølging av tiltak, evaluering av tiltak og dokumentasjon (bl.a. Christiansen m.fl. 2015). Vi finner at Grunnmodellen innebærer en arbeidsmåte som gir mer systematikk i kartlegging og at tiltakene dermed kan bli mer målrettet.

Forskningen viser også at det er lite enhetlig praksis i barneverntjenestenes utredninger av barn og familiers behov. En nasjonal implementering av Grunnmodellen med den kartleggingsmetodikken det legges opp til der, vil bidra til en langt mer enhetlig praksis i barneverntjenestenes utredning.

Statistikk viser at en relativt stor andel av de som mottar veiledningstiltak mottar det Bufdir (2018) omtaler som generelle sosialfaglig metodikk. Det er stor variasjon i innholdet i denne veiledningen. Slik vi viste i kapittel 1 har forskere (bl.a. Skilbred og Havnen, 2017) reist spørsmål om det bør utvikles et overordnet felles veiledningsprogram. Det kan være lite realistisk at alle barneverntjenester skal tilby en rekke ulike spesialiserte veiledningsprogrammer. Vi fant også at barneverntjenestene som var med på utprøvingen la stor vekt på behovet for å få høyere kvalitet på tiltaket råd og veiledning. Vi finner at den veiledningsmodulen som inngår i Grunnmodellen for familier med barn i alderen 4-12 år svarer på et behov for økt kvalitet på råd og veiledning og kan bidra til større likhet i den generelle veiledningen som gis av barneverntjenestene.

Litteraturgjennomgangen viste at det er mangler i brukermedvirkning av foreldre, barn og ungdom (bl.a. Seim og Slettebø 2017). I ettervern rapporterer ungdom om manglende informasjon og medvirkning (bl.a. Paulsen, 2016). Studier fremhever betydningen av planlegging, informasjon og kartlegging i ettervernarbeidet. Grunnmodellen har stor

oppmerksomhet på brukermedvirkning og de ungdommene og foreldrene som er intervjuet opplever i stor grad at de har medvirket. Grunnmodellen bidrar også til en systematikk i hele løpet inkludert planlegging, kartlegging, informasjon og valg av tiltak.

Vi finner altså at Grunnmodellen bidrar til å få en bedre kartlegging som igjen gir grunnlag for en bedre sammenheng mellom utfordringer og tiltak, høyere grad av medvirkning fra barn, ungdom, foreldre, høyere kvalitet på råd og veiledning og større likheter i tilbudet som gis av barneverntjenestene i ulike kommuner.

9.2 Målrettet og treffsikker hjelp til rett tid

Grunnmodellen for familier med barn i alderen 4-12 år legger opp til målrettet hjelp fra barneverntjenestene gjennom grundig kartlegging og tematisk veiledning av familier. At det er mulig å velge blant ulike forløp, og ulike varianter og kombinasjoner av disse, gjør at modellen egner seg til å møte ulike familiers behov når det gjelder utfordringsbilde. De ulike forløpene gjør veiledningstiltaket mer målrettet og med det mer treffsikkert, sammenliknet med tidligere råd og veiledning.

Likeledes gir bruken av ulike verktøy og kombinasjon av samtaler, øvelser, bilder og annet grunnlag for å kunne tilby ulike innfallsporier til læring for foreldre med ulike behov, enten det handler om manglende norskferdigheter, lese- og skrivevansker, kognitive utfordringer eller ulike måter å tilegne seg kunnskap. Vi mener modellen legger opp til å imøtekomme foreldres behov for å bli hørt og respektert.

I utprøvingen av Grunnmodellen for barnefamilier har tjenestene først og fremst hatt tid til å fokusere på å prøve ut selve familieveiledningen. Tjenestene har derfor begrenset erfaring med hvordan de skal bruke BBIS-trekanten, utforme tiltaksplaner og gode målformuleringer, og eventuelt sette inn andre tiltak som nettverkstiltak og samarbeidstiltak. Derfor er det ikke mulig å vurdere hvorvidt noen av faktorene i praksis bidrar til å møte mottakernes behov og til rett tid. De kontaktpersonene som har prøvd ut kartleggingen har gjennomgående positive erfaringer med bruk av modellen.

Det er utviklet verktøy som skal styrke dialogen mellom barn og kontaktpersonen. Det blir nevnt at det med fordel burde utarbeides flere verktøy som kan tilpasses ulike barn og unge og i ulike aldre.

Blant annet Paulsen (2020) viser at det er behov for å styrke ettervernstilbudet og oppfølgingen av ungdom med barnevernserfaring i overgangen til voksenlivet og at det er stor variasjon i hvordan barneverntjenestene arbeider med ettervern.

Kartleggingen i Grunnmodellen for ettervern omtales som god og nyttig. De trekker spesielt frem trekantens visuelle funksjoner som særlig effektivt for å få til et felles utgangspunkt for samtaler med ungdom, og en felles forståelse av livsområdene som skal kartlegges. Hjelpespørsmålene som følger trekanten, omtales som gode for å få frem ny kunnskap om ungdommene og avdekke behov og styrker. Kontaktpersonene har ikke jobbet i særlig grad med tiltaksplaner for ettervern, men noen opplever at arbeidet med tiltaksplaner har fått nytt fokus gjennom utprøvingen av Grunnmodellen.

Når det gjelder modellen for ettervern peker flere av kontaktpersonene på at Grunnmodellen i større grad burde behandlet arbeid med tiltak og tiltaksplaner. Noen savner egnede tiltak for ungdom. Det er også flere som peker på at modellen ikke i tilstrekkelig grad behandler ungdom som har komplekse utfordringer eller som strever med å samarbeide med barnevernet.

Vi vet ikke hvorvidt tjenestene ville iverksatt ulike nettverks- og samarbeidstiltak på andre tidspunkter og i andre faser enn de normalt ville gjort uten Grunnmodellen. Vår vurdering

av det teoretiske innholdet i modellen tilsier at det blir en grundigere kartlegging og som følge av det riktigere valg av tiltak, men vi har ikke utfyllende empirisk grunnlag for å vurdere hvordan det fungerer i praksis.

I ettervernarbeidet er det kartlegging av ungdommens situasjon som skal frembringe risiko- og beskyttelsesfaktorer som skal føre til målrettede videre tiltak for ungdommens ettervern. Det er ikke like tydelig i Grunnmodellen for ettervern hvordan man sikrer at tiltak blir målrettet og treffsikkert. Fokus på ressurser og mestring legger imidlertid opp til dialog og samarbeid med ungdommen som gir gode forutsetninger for treffsikre og målrettede tiltak. Grunnmodellen for ettervern legger videre opp til at kartlegging og forberedelser av den unges ettervern skal skje i god tid før fylte 18 år. Slik kommer ettervernsarbeidet inn til rett tid. Hvorvidt det skjer i praksis har vi imidlertid ikke nok innsikt i de enkelte sakene til å vurdere.

9.3 Hvilken sammenheng er det mellom faglige anbefalinger, opplæring og praksis?

Grunnmodellen tar utgangspunkt i faglige anbefalinger og kjente arbeidsprosesser i barnevernet. For eksempel er den basert på forskning om hva som er viktig når det gjelder betydningen av sosial støtte, medvirkning og samarbeid, endringsarbeid og motivasjon samt innsikt i kulturell og sosial variasjon.

Verktøy og arbeidsmetoder som inngår i modellen benyttes allerede i tjenestene og i pågående og fremtidige kompetansehevingsprosesser som Tjenestetøtteprogrammet og Barnevernfaglig kvalitetssystem. Et eksempel er kartleggingen som skjer gjennom trekanten. Dersom trekanten benyttes i undersøkelsesfasen, tiltaksfasen og ettervernsfasen, vil det kunne skape en rød tråd i forløpet fra en familie trekkes inn i en undersøkelse til en ung voksen avslutter ettervernsoppfølgingen fra barnevernet, men også matrisen og andre verktøy kunne introduseres i alle løpene. Dette vil kunne bidra til å skape en helhet og ikke minst være noe kjent og forutsigbart som familier og unge forholder seg til.

I praksis er det imidlertid vanskelig å vurdere erfaringer med sammenheng mellom faglig anbefaling og praksis fordi alle elementene i Grunnmodellen ikke er forsøkt ut. I utprøvingen av Grunnmodell for familier med barn 4-12 år, har tjenestene først og fremst prøvd ut familieveiledning.

Dessuten er ikke undersøkelsesfasen innlemmet i Grunnmodellen, og det er i denne fasen utfordringer og styrker og behov skal avdekkes, samt at det skal fattes vedtak om tiltak. Hvordan overgangen i praksis vil fungere fra undersøkelse til tiltak er derfor noe usikkert. For at Grunnmodellen skal kunne utnyttes best mulig, ville innsikten som formidles i Grunnmodellen om relasjonsarbeid, ressursfokus, nettverk- og samarbeids-tiltak og veiledningsmodulene være viktige også i undersøkelsesfasen.

9.4 Betydningen av tjenestenes ulikheter for modellens benyttelse og nytteverdi

De ti barneverntjenestenes ulike organiseringsmodeller og størrelse har ikke fremstått som avgjørende for benyttelsen og nytteverdien av Grunnmodellen blant kontaktpersonene som har deltatt i utprøving. Innhold, verktøy, metodikk og veiledning har blitt godt mottatt i tjenestene uavhengig av hvordan tjenestene er organisert.

I tjenester med få ansatte har enkelte informanter påpekt at det vil være utfordrende å implementere modellen fordi ansatte må tas ut av daglig arbeid for å gjennomgå opplæring. Dette handler imidlertid om selve implementeringen av modellen, og er heller ikke knyttet til Grunnmodellens benyttelse eller nytteverdi i seg selv. Tjenester med få ansatte i barneverntjenesten har også pekt på utfordringene med å treffe ungdom så ofte som Grunnmodellen legger opp til.

I tjenester med mange ansatte med spesialiserte roller, har kontaktpersoner og ledere hatt ulike meninger om hvem i tjenesten som bør kjenne til Grunnmodellen. En del mener at modellens innhold er grunnleggende for samhandling med familier og ungdom barnevernet er i kontakt med, og derfor bør være kjent arbeidsform for alle. I tillegg vil ansatte i mange barneverntjenester være innom ulike roller og stillinger og derfor kjenne til modellens innhold og tankegang. Andre mener at Grunnmodellen er en spesifikk arbeidsform for ansatte som arbeider direkte med oppfølging av ungdom og familier.

En del av tjenestene erfarer at ved å følge modellen blir det mer arbeidsintensivt for kontaktpersonene, både i den generelle rollen som kontaktperson, men også som veileder. Det er vanskelig å vurdere i hvor stor grad dette er knyttet til at modellen er ny og at det har vært krevende å sette seg inn i denne måten å jobbe på. Det er også for tidlig å vurdere om Grunnmodellen kan innebære at familienes kontakt med barnevernet blir mer intensiv i en periode for deretter å kunne avsluttes tidligere, noe som har vært et mål i barneverntjenestene.

9.5 anbefalinger

Vi finner at Grunnmodellen gir innføring i en arbeidsmåte som mange mener vil gi høyere kvalitet på arbeidet i barneverntjenestene. Det handler som beskrevet over blant annet om at kartleggingen blir grundigere, arbeidet blir mer systematisk og at tiltaket Råd og veiledning er blitt langt mer målrettet, strukturert og konkret. Kontaktpersonene opplever at modellens fokus på ressurser har bidratt til et bedre samarbeidsklima.

Det er et mål å innføre en Grunnmodell på tvers av barnevern-Norge. Vi mener at dette er et realistisk mål. Men basert på tilbakemeldingene vi har fått, bør modellen i større grad ta hensyn til at det i mange kommuner/barneverntjenester er store avstander, og at fysiske møter innebærer mye reisetid.

Vi mener også at det kan være behov for å gjennomgå noen av elementene og temaene i Grunnmodellen. Kontaktpersoner gir tilbakemelding om at de syns noen temaer er unødvendige fordi de allerede kjenner dem godt. Det gjelder for eksempel informasjon om ulike nettverks- og samarbeidstiltak. Disse er først og fremst nyttige for nyansatte. Et tema som savnes handler om hvordan kontaktpersoner kan møte og håndtere motstand fra familiene og gjennomføre veiledning med familier som har utfordringer i samarbeidet med barnevernet. Noen av kontaktpersonene ønsket seg mer oppmerksomhet om foreldrekonflikter i veiledningen. Flere har påpekt at foreldreveiledningen er vanskelig å gjennomføre med tolk, og at dette bør problematiseres nærmere. En del av kontaktpersonene mener det fortsatt er behov for en klargjøring av hvilke tilgjengelige tiltak de konkret kan tilby ungdommene, og at dette så langt ikke er tilstrekkelig tematisert.

Hyppig kontakt med familier og ungdom fremstår som positivt. Likevel er det en del kontaktpersoner som mener det vil være vanskelig å opprettholde den kontakthypigheten som er lagt til grunn i Grunnmodellen, spesielt i kommuner med lange avstander. Dette må det tas hensyn til i implementering av modellen.

Grunnmodellen legger opp til at det foretas en grundig kartlegging ved hjelp av BBIS-trekanten. Samtidig er det flere som uttrykker usikkerhet om hvordan BBIS-trekanten skal benyttes i tjenester der undersøkelses- og tiltaksteam jobber atskilt. Barneverntjenestene erfarer at det er viktig at de som arbeider med undersøkelse også får en innføring i Grunnmodellen, i hvert fall i deler av den. Vi ser behov for at Grunnmodellen i større grad tar hensyn til at arbeidet i barneverntjenestene ofte er spesialisert, der ulike team arbeider med undersøkelse og tiltaksarbeid. For at Grunnmodellen skal bidra til å gi en god sammenheng mellom utfordringene som bekymringsmeldinger og undersøkelser avdekker, og tiltakene som tilbys barn, ungdom og familier, er det behov for å tydeliggjøre hvordan og i hvilke faser trekanten skal brukes.

Vi finner at innføringen i veiledningsmetodikk har vært ressurskrevende og tatt mye av fokus i innføringen av modellen. I hvor stor grad det henger sammen med samskappingsprosessen og at dette har vært helt nytt, vet vi ikke. Men vi ser at de øvrige elementene i Grunnmodellen har fått lite fokus i utprøvingen. Vi ser også at kontaktpersonene ikke har rukket å fullføre mange av veiledningsløpene innenfor den tiden som var planlagt. Dette er forhold Bufdir må ta hensyn til i en nasjonal implementering av modellen.

Vi mener også at prinsippene i Grunnmodellen er noe alle i barneverntjenestene bør kjenne til, men at det bør vurderes nærmere hvilke elementer alle eller bare noen, skal få innføring i og hvilke som er mer spesialiserte. Vi tenker spesielt på veiledningsmodulen som vi erfarer at har tatt mye tid for kontaktpersonene å få innføring i. I barneverntjenestene er det ulike forståelser og synspunkter på om alle som jobber i barneverntjenestene bør få innføring i Grunnmodellen eller om dette bare skal være de som arbeider med tiltak. Eventuelt om alle bør få innføring i deler av Grunnmodellen. Det er også en del som påpeker at det er behov for at andre tjenester som jobber forebyggende får kjennskap til Grunnmodellen.

Mange av kontaktpersonene og lederne vi intervjuet er opptatt av at barneverntjenestene først må ha god kjennskap til og erfaring med å bruke Grunnmodellen før de kan bruke elementer av modellen og tilpasse den til den enkelte sak. Vi oppfatter Grunnmodellen som en grunnholdning og en arbeidsmåte og som beskriver hvordan ulike elementer kan brukes i sammenheng. Denne grunnholdningen gir kontaktpersonene noen sentrale prinsipper og ferdigheter i endringsarbeid med familier og ungdom. Vi mener det er behov for å tydeliggjøre hva som er kjernen i modellen og hvilke elementer som kan brukes ved behov.

For at en slik modell skal implementeres er det viktig å sikre god opplæring. Det er vesentlig for å sikre at modellen blir brukt slik den er ment. Det er en generell tilbakemelding fra barneverntjenestene at en nasjonal implementering må ha gode rammer og systemer. Spesielt når det gjelder innføring i familieveiledningen er det svært viktig med ekstern veiledning til kontaktpersonene. Det understrekes at det er behov for veiledning over tid, og at tjenestene har tilstrekkelig ressurser til å innføre modellen.

I tjenestene er det et ønske om å få opplæringspakker i form av ferdig standardisert informasjon og samlinger med oppøring, så ikke hver tjeneste må utforme opplæringen selv. Vi mener det er et godt forslag at opplæringen kan skje klyngevis.

Bufdir må også ta hensyn til at behovet for støtte i implementering er forskjellig ettersom det er store forskjeller saksmessig og organisatorisk. De små kommunene vil trenge mer støtte enn de store og mellomstore kommunene.

Mange av informantene mener Grunnmodellen bør inn i barnevernsutdanningene. Bufdir bør vurdere om utdanninger som sosionom og barnevernspedagog kan implementere noe av grunnforståelsen i Grunnmodellen.

Litteratur

Buudir (30.8.2021) Grunnmodell for hjelpetiltak i barnevernet
https://ny.buudir.no/fagstotte/produkter/Grunnmodell_for_hjelpetiltak_i_barnevernet/

Breimo, Janne Paulsen, et al. "Mål og mening med samarbeid-en analyse av barnevernets formaliserte samarbeidsnettverk." (2019).

CHRISTIANSEN, Øivin, et al. (2015a) Forskningskunnskap om barnevernets hjelpetiltak. *Bergen: Uni Research Helse, RKBU Vest, 2015a.*

Christiansen (2015b) Hjelpetiltak i barnevernet – en kunnskapsstatus.

Clifford, Graham, et al. "Minst hjelp til dem som trenger det mest." *Sluttrapport fra forsknings-og utviklingsprosjektet «Det nye barnevernet (2015).*

Eide, AK, Andrews, T., and Strømsvik, C.L. (2017): Fra undring til endring. Evaluering av TIMS-teamet i Fauske kommune. *NF-rapport 15/2017.* Bodø: Nordlandsforskning AS.

Fjeld m.fl. (2020). *Det kan høres ut som en bagatell, men ikke for meg da. Gjennomgang av ti særlig konfliktfylte barnevernssaker i Bergen kommune.* Rapport. Bergen.

Fredriksen, Sven-Tore Dreyer, Bente Lilljan Lind Kassah, and Wivi-Ann Tingvoll. "Utfordringer i tverrfaglig samarbeid. Kommunal helse-og omsorgstjeneste samt kommunalt barnevern." *Handlingsrom for profesjonalisert velferd: 27.*

Kojan, Bente Heggem, and Anita Skårstad Storhaug. "Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet-sammenhenger, forståelser og ansvar." (2021).

Krane, Line, Anastasia Makarova, and Per Håkan Brøndbo. "Kunnskapssammenstilling om faktorer som påvirker samhandling mellom velferdssektorene om utsatte barn og unge." *Tromsø: UiT/RKBU Nord, rapport 3 (2017): 2017.*

Kristofersen, Lars Bjarne. "Regionale variasjoner i barneverntiltak: Et gammelt problem i ny drakt?." (2018).

Oslo Economic (2017- 1) En samfunnsøkonomisk analyse av hjelpetiltak

Malmberg-Heimonen, Ira, et al. "Helhetlig oppfølging av lavinntektsfamilier: Sluttrapport (revidert utgave)." *Skriftserien (2019): 279-279.*

Paulsen, Veronika. "Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet." *Fontene forskning 1.2016 (2016): 4-15.*

Paulsen m fl (2020): *Ettervern – en god overgang til voksenlivet?* NTNU Samfunnsforskning

Sissel Seim & Tor Slettebø (2017) Challenges of participation in child welfare, *European Journal of Social Work*, 20:6, 882-893, DOI: [10.1080/13691457.2017.1320531](https://doi.org/10.1080/13691457.2017.1320531)

Vis, Svein Arild, et al. "Barnevernets undersøkelsesarbeid-fra bekymring til beslutning. Samlede resultater og anbefalinger." (2020)

Vedlegg

Eksempel på temaliste for intervju med kontaktpersoner

Bakgrunnsinformasjon

- Barneverntjeneste
- Hvor mye deltatt i opplæring av grunnmodellen

Grunnmodellen

Innføringen:

- Hvor mange har deltatt i utprøvingen
- Erfaringer med deltakelse i samlinger/veiledning?
- Hvor mange familier har den vært prøvd ut på?

Bruk av modellen

Trekanten

Den har tre hovedområder: helse, grunnleggende omsorg, familieforhold. Hver side skal kartlegges for å få oversikt over risiko- og beskyttelsesfaktorer i den unges livssituasjon.

- Er det en ny tilnærming i deres barnetjeneste? Hva erfaringene med bruk av trekanten? Har det vært nyttig? På hvilken måte? Gjort kartleggingen annerledes?

Familieveiledning

Samspillsorientert, tidsavgrenset, strukturert, tilpasset (kulturelt mm) – barnets medvirkning.

- Hvilke erfaringer har dere med denne modulen? Erstatte den «råd og veiledning»? Hvordan?

Kontaktpersonens rolle

- Kontaktpersonenes rolle er den endret som følge av deltakelse i utprøvingen? På hvilken måte? (informere om hva de kan tilby/samarbeid bruker/tettere kontakt/kartlegging/oppfølging/nettverk/samarbeid andre instanser)

Tiltaksplan

- Har deltakelse i grunnmodellen påvirket arbeidet med tiltaksplaner? Hvordan? (Kartlegging/Konkretisering/lett forståelig/sette in riktige tiltak/evaluering/endringer/involvering av ungdom) mer spesifikk/tydeliggjøring av ansvar

Aktuelle hjelpetiltak

- Har deltakelsen påvirket valg og innhold i tiltak. Hvordan?

- Nettverksmobiliserende tiltak(familieråd/nettverkscoaching/nettverksmøte)
- samarbeidstiltak (forståelse for hverandres mandat, lover, rolle/kommunikasjon og anerkjennelse av kompetanse)
- støttetiltak (bolig, økonomi, hverdagsferdigheter, støtteperson)

Før og nå

- Arbeider dere/veilederne mer systematisk enn tidligere?
- Bidrar modellen til kulturell tilpasning av arbeidet? Hvordan? Er dere mer oppmerksomme på kultursensitivitet i møte med familie?
- Blir familiene involvert på an annen måte enn tidligere? (Barna?)

Hvilke muligheter gir modellen for å jobbe:

- mer helhetlig,
- med mer fokus på sosial støtte,
- mer med nettverk og relasjoner,
- mer strukturert (bedre rutiner for kartlegging og vurdering av behov, oppfølging og avslutning av tiltak)

Bidrar modellen til

- bedre koordinering av innsatser fra ulike instanser
- mer forutsigbarhet og økt medvirkning. Hvordan?
- Bidrar modellen til økt bruk av og bedre innhold i samarbeidstiltak? Hvordan?
- Bidra modellen økt bruk av og bedre innhold i nettverkstiltak? Hvordan?

Opplæring og implementering

- Hvor ressurskrevende er det for deres barneverntjeneste å delta i utprøvingen?
- Hvilken støtte er det behov for i implementering?
- Er det noe som kunne vært gjort enklere?